

Puntarski fuoj

ISSN 1845-4593

9 771845 459001

Beseda na početku

Judi moji kako vrijeme pasuje, ma će pasuje, leti, a bilo je kako fčijer kada smo se na 27. muarča dvua mijara i četartoga leta pokupili i decidili udelat naše Zavičajno društvo »Puntari«. Pasalo je 15 godišć. Tu nas se večer pokupilo 27 i eko, od tada do sada nismo se štufali, nego smo pomalo, kako smo znali i umijeli rivali napreda.

Ovo je sada pruavi momijent za se spomenut onih ki su tu večer kuntijento dvigli ruku da udelamo naše Društvo, da udelamo neš za našu Puntu, a više nisu s'nuami. Na tuon putu, dalgom petnaest godišć, ki prija ki pokle, napustili su nas i puartili na uon svijet Dumica i Milan Lalić, Anita Lovrić, Vjeko i Beti Galjanić, Joža Patekar, Menka i Bepo Marušić i Branko Kučić. Če rec nego in se zahvalit će su nan na početku duali ruku, če su vojili Puntu i neka in je lahka zemja vaf kije počivaju. Kako je vrijeme pasevalo, malo pomalo sve nan je više judi prišlo pomoć i danas nas je vaf Društvu deboto sto.

Mi ki smo ustali, ki smo još uvde do danas nismo cedili, udelali smo koliko smo mogli i koliko smo znali. Pomoglo nan je i čuda njih ki nisu Puntari aš su zis vremenom kapili da niš ne delamo za svoju korist nego neka selo živi i da se naš zaik i užuance ne zataru, da se ne zatare spomen na naših stuarih prez kih ni mi ne bi danas bili uvde. Ne moremo nabrojiti svih ki su nam pomogli aš ih je čuda, a svaki je pomogal kako je mogal i koliko je znual, zis svojih rukami, zis šoldi, pišuć za fuoj ol zis lijepu besedu. Zavol toga smo im dužni rec jeno velo, velo hvala.

Ni lahko rec če je naše Društvo ovih petnaest godišć udelalo a ni rijed ni suan sebe hvalit. Delali smo pomalo, za jubaf naše Punte, prez velih čakul i pretijež, rivali smo korak po korak napreda, a mi najboje suami znuamo da smo mogli i više.

Oni ki su nas gijedali z'buande više su nas puti za naš posal pohvalili pa bi za ovu priliku bilo pošteno rec, da se ne zaboravi, da je naše Društvo za ovo pasuano vrijeme dobilo nekoliko vrijednih nagrada, zahvala ol priznanja.

2007. leta Katedra čakavskog sabora Cres-Lošinj nan je dala Zahvalnicu za njegovanje i promicanje čakavskog izričaja i baštine.

2014. leta povodom dana Grada M. Lošinja dobili smo Povelju Gradskog vijeća za izniman doprinos u očuvanju vrijednosti otočkog, kulturnog i povijesnog nasljeđa.

Drugo leto, 2015., naši članovi Branko Kučić i Ljubo Galjanić dobili su Povelju Gradskog vijeća za izniman doprinos u razvoju Grada, posebice za volonterski rad na izlaženju »Puntarskog foja«, a Ivan Lovrić je dobio Plaketu Grada M. Lošinja za značajan doprinos u radu Zavičajnog društva »Puntari« te naročito za prenošenje tradicijskih znanja na mlađe naraštaje.

2017. leta dobili smo Zahvalnicu Katedre čakavskog sabora Cres-Lošinj za dugogodišnju vrlo uspješnu suradnju.

Osim ovog dobili smo zahvalnice za pomoć i suradnju od Osnovne škole »M. Martinolić« – Mali Lošinj, Lovačkog društva »Halmac« – Nerezine, »Društva naša djeca« – Mali Lošinj, od »Dobrotvornog i zavičajnog društva »Sveti Frane« – Nerezine – New York.

Eko, malo smo pogjedali na nazad i spomenuli se če smo ovih petnaest godišć delali i udelali. Sada vajua gjedat napreda i bit pametan kako delat boje i više. Kako parvo vajua rec da nan sve ovo do sada mora bit vetar vaf karmu a drugo da samo svi skupa moremo neš udelat na moud da svaki od nas udelala ono če more i znua, da jedan z'drugim budemo dakuordo, da delamo za selo a ne da kritikujemo i čekamo da nan neki drugi neš udela ol dua. I još jena vela istina. Mi stariji ćemo pomalo gubit fuorcu i puartit a prez mljadih ni sreće. Ko se ne pomluadimo i če više mlajih ne klademo na mesto da pomoru Društvu od posla nijeće bit niš.

Uredništvo

Foto naslovnice: Lavanda

PUNTARSKI FUOJ – GLASILO ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« PUNTA KRIŽA, Mali Lošinj, Malin 11, mobitel: +385(0)99 833 8654, Glavni i odgovorni urednik: Ljubo Galjanić

Uredništvo: Branko Domac, Franko Kučić, Ivan Lovrić, Leonardo Marušić
Izdavač: LEO-COMMERCE d.o.o., Rijeka, Dobriše Cesarića 32. telefon:+385(0)51 625- 910, Tiskano u Hrvatskoj – Naklada: 650 primjeraka

IVANJA 2018.

Naša se »Ivanja« – blagdan svetog Ivana Krstitelja u Puntu Križa slavi od pamtivijeka jer je on su zaštitnik našeg sela. Tog dana 24. lipnja, ili »po našu na dvajsetičetire po-

Nepobitno je da sve što se za Ivanju pripremi nije lako organizirati, znano je da ništa »ne pada s neba«. Nemoguće je nabrojiti, a da se nekog ne zaboravi spomenuti, sve one koji su u organizaciji pomogli, uložili svoje slobodno vrijeme, svoje znanje i želju, naravno volonterski. Što reći svima nego jedno veliko hvala, hvala za trud, htijenje i poglavito za ljubav i dobrobit naše Punte.

Tradicionalni turnir u briškuli i trešeti

Briškula i trešeta su naše stare, tradicionalne kartaške igre koje se u našem kraju igraju godinama. Bila je to, uz boće i moru, najdraža igra i zabava puntarskih muževa. Radeći cijelog tjedna kako se uobičavalo reći »od škura do škura« odnosno od ranih jutarnjih sati do sumraka, dok ne bi crkveno zvono obznanilo »Zdravu Mariju«, jedva su čekali nedjelju da predahnu, da »počinu«. Odmah poslije

majića«, u selu se već tradicionalno okupljaju svi stalni žitelji Punte Križa, mnogobrojni Puntari koji žive na otoku Lošinju i Cresu ili diljem Hrvatske, te tradicionalno žitelji Nerezina, Sv. Jakova i Osora. Svoje godišnje odmone uoči Ivanje planiraju i mnogi iseljeni Puntari koje su životni puti odveli u Italiju, SAD, a koji svoje korijene nikada nisu zaboravili. Nepobitna je činjenica da Ivanja na najbolji način, gotovo mističnom privlačnošću okuplja sve Puntare. Neizostavni na fešti su i naši brojni dragi prijatelji koji na području Punte Križa imaju kuće za odmora a zbog raznovrsnosti programa, koji se sastoji od vjerskog, kulturnog i zabavnog dijela, Ivanju posjećuju i mnogi turisti koji borave u autokampu »Baldarin« ili u kućnoj radinosti. Svjedoci smo da se neki od njih koji su se gotovo slučajno zatekli na Ivanji, vraćaju i sljedeće godine te nam očaju priznanje na dobroj organizaciji, zanimljivom i sadržajnom programu te izražavaju čuđenje da se u tako malom selu s tridesetak stalnih stanovnika može organizirati takva proslava.

Stoga smo mi iz Zavičajnog društva »Puntari« kao organizatori zadovoljni jer smo ovakvim načinom obilježavanja blagdana svetog Ivana postigli dva osnovna cilja. Najprije da se vjerskim slavljem oda dužno poštovanje našem proteturu »Svjetom Ivanu« a potom da se Puntari barem jednom godišnje okupe u što je moguće većem broju, da se još više zbliže i povežu mlađi naraštaji da oni u budućnosti budu ti koji će ove naše »užuanice« nastaviti čuvati od zaborava i skrbiti da se ne zataru. Jer ne smijemo zaboraviti da je bilo razdoblja kada se za Ivanju u Puntu Križa održavala samo sveta misa u napola ispunjenoj župnoj crkvi kada je čak i naša »oštarija« za Ivanju bila zatvorena pa su pojedini Puntari odlazili na feštu u Stivan ili Loznati.

misnog slavlja pohitali bi u seosku gostionicu, naručili »žmuj vina«, uvijek crnoga, sjeli za stolove, rasporedili se u parove i zaigrali na karte. Igrali bi do podnevnih sati, otišli kući na ručak, pojeli ga u miru sa svojom, uvijek vrlo brojnom obitelji te se opet vratili u »oštariju« i nastavili igrati. Znali su se i posvađati u onom takmičarskom i sportskom smislu, zadirkivati onoga tko je izgubio, krivo odigrao a ponekad i popiti »ki kvartin vina više« i na kraju zapjevati. Bila im je to jedina zabava i opuštanje u njihovom mukotrpnom životu. Sljedećeg jutra čekalo ih je opet ono uobičajeno »ruke na muke« do sljedeće nedjelje. Lijepo i pohvalno da se taj običaj nastavi te se stoga uvijek prvu nedjelju pred blagdan Ivanje organizira, danas već tradicionalni turnir u briškuli i trešeti. Ovoga je puta to bilo 17. lipnja. Osim sudionika iz Punte Križa na turniri

su sudjelovali Lošinjani te Nerezinci, ukupno osam parova.

Kao i prethodne godine na dan održavanja turnira već je od ranog jutra zapuhala jaka bura. U oštariji kod Tine i Slavena zbog jakog vjetra nije se moglo igrati. Odlučeno je

da se natjecanje nastavi odvijati u prostoru naše puntarske osnovne škole. Ubrzo su postavljeni stolovi i u školu prebačena razna pića bez kojih se briškula i trešeta nikad ne igra – sokovi, vino, pivo i mineralna voda. Kako to već uobičajeno biva, igralo se dugo, gotovo do večernih sati a još se dugo raspravljalo tko je kako odigrao, gdje je pogriješio, tko je zaboravio koje su karte vani, tko je pogrešno brojio svoje ili protivnikove punte, tko je krivo »batil ol strišual«. Na kraju u finalu su pobijedili Marinko Marić i Jure Jukić, drugo mjesto osvojili su Puntari Darin Lekić i Leonardo Marušić a na treće mjesto plasirali su se prošlogodišnji pobjednici Bernard Buljeta i Toni Jovanov. Na dan Ivanje, 24. srpnja, tijekom zabavnog programa, podijeljene su im zlatne, srebrne i brončane medalje.

Izložba »Obalčene na kas« – narodna nošnja Punte Križa

Kao i svake godine, već deveti put zaredom, dan uoči blagdana Ivanje, 23. lipnja, naše je Društvo u prostoru Osnovne škole Punta Križa priredilo novu izložbu. Podsjetnika radi, jer vrijeme čini svoje, pa da se ne zaboravi, prisjetimo se da smo prvu izložbu priredili 2009. godine kada su predstavljene fotografije našeg Puntara Eda Marušića i umjetnički predmeti koje je od naplavina mora izradila njegova supruga Jadranka. Sljedeće godine na izložbi su prikazani svi dotadašnji sportski uspjesi Danijela Gospića, odnosno svi njegovi pokali, pehari i priznanja. Godi-

ne 2011. prikazana je izložba »Punta Križa-prirodoslovna baština« a sljedeće godine izložba pod nazivom »Kulturno-povijesna baština Punte Križa«.

Slijedila je izložba »Lovački trofeji Punte Križa« te 2015. godine izložba »Kuća naših stuarih« kada smo u sali naše škole prikazali staru kuhinju s ognjištem, sobu i konobu. Nakon toga izložili smo po nazivom »Delo naših ruk« mnoštvo predmeta koje naši mještani izrađuju kao hobi kod svoje kuće. Prethodne, 2017. godine na izložbi pod nazivom »Puntarske gromače« prikazano je tridesetak uvećanih fotografija raznih tipova gromača.

Za Ivanju 2018. godine realizirana je izložba pod nazivom »Obalčene na kas«, odnosno tradicijska ženska narodna nošnja Punte Križa. S ciljem očuvanja i sačuvanja od zaborava, gotovo petnaestak godina prikupljali smo fotografije naših starih puntarki na kojima su bile obučene u nošnju, danas nažalost zapostavljenu i zaboravljenu. U skoro svakoj puntarskoj obitelji pronašli smo barem jednu takvu fotografiju i na taj ih je način prikupljeno gotovo stotinjak. Za ovu izložbu odabrali smo 45 takvih fotografija nastalih u vremenu prije i nešto poslije I. svjetskog rata. Fotografije, ponekad i dosta oštećene su skenirane i uvećane na format 45x30 cm, kaširane te pri-

premljene za izlaganje. Da bi što zornije i u naravi posjetitelji mogli vidjeti kako je izgledala naša nošnja, prikupili smo još četiri kompleta nošnji koje su pojedine obitelji sačuvali.

Izložene su fotografije podijeljene u četiri skupine: »Naše none i bižinone«, »Žene i muži«, »Divuojke« i »Matere z' decami«. Izložba je otvorena »na vijiliju Ivanje« – dan uoči blagdana Svetog Ivana, 23. lipnja 2018. godine u 20 sati. Okupio se za naše prilike lijep broj posjetitelja, Puntara i turista, više od četrdesetak osoba. Prisutne je pozdravio predsjednik Zavičajnog društva »Puntari«, Željko Magazin, autor izložbe Ljubo Galjanić je okupljenima govorio o načinu na koji su fotografije prikupljene te o nužnosti da se narodna nošnja sačuva i obnovi. Izložbu je pozdravnim govorom

otvorila Ana Kučić, gradonačelnica Grada Malog Lošinja.

Sljedećeg dana na Ivanju izložbu je obišlo više od stotinu posjetitelja, a potom se izložbu moglo pogledati svakog petka i subote u vremenu od 19 do 21 sat u razdoblju od Ivanje do početka mjeseca rujna. Na izložbi su dežurali članovi našeg Društva njih ukupno 22, naravno volonterski kao i uvijek do sada, na čemu im se najsrdačnije zahvaljujemo. Unatoč činjenici da smo svi naročito u ljetnim mjesecima dodatno zauzeti radnim obavezama, svi su se rado odazvali i posjetiteljima pružali dodatne informacije i objašnjenja. Izložbu je tijekom njenog trajanja obišlo više od 400 posjetitelja, a u našem »košiću« prikupljeno je 1.652 kune dobrovoljnog priloga, hvala svima.

Možda najzornije o izložbi govore zapisi posjetitelja u Knjizi utisaka u koju ih se upisao veliki broj. Izdvojiti ćemo samo poneke od njih, kao primjerice: »Vrlo zanimljivo, puno Vam hvala« – Ulla i Gerhard, Njemačka, »Očuvanje kulturne baštine je bogatstvo jedne sredine, Puntari su to dokazali« – Ivo Saganić, Martinšćica, »Krasna izložba, s ljubavlju« – Hans i Ilse Kachman, Austrija, »Najbolja izložba do sada« – obitelj Tišler, Slovenija, »Vrlo lijepa izložba posebno je lijepo prikazana tradicijska nošnja koju mi pojedinci nismo do sada mogli vidjeti jer smo se doselili u Puntu Križa. Hvala Vam na trudu i naporu koji je uloženi i za sav trud da se tradicija i običaji ovog mjesta ne zaborave« – Nevena, Punta Križa, »Predivna izložba koja nam je jako pomogla da još bolje upoznamo ovaj fascinantno lijep otok« – Emanuela, Italija.

Ovu izložbu, kao i sve dosadašnje, nije moguće realizirati bez svesrdne pomoći mnogih osoba koje nam uvijek pomažu i cijene naš trud na očuvanju našeg kulturnog i tradicijskog naslijeđa. Osim spomenutih članova koji su na izložbi dežurali zahvalu treba uputiti i onima koji su uredili i očistili školsku dvoranu kao i okoliš škole. Veliko hvala treba uputiti i djelatnicama Lošinskog muzeja koje su nam i do sada uvijek mnogo pomagale a ovom su nam prigodom ustupile lutke da bi mogli izložiti nošnje. Posebice hvala Ivu Rušinu, Flaviji Zorović, Ines Sokolić, Robertu Poloniju te Lini i Branki Badurina koje su nam ustupili originalne nošnje. Da bi se izložba mogla realizirati, svoj su veliki obol pružili Branko Domac na uređivanju, skeniranju i printanju fotografija te Mario Maljić koji je sve fotografije i tekstove kaširao i pripremio za izlaganje. Ne treba ni naglašavati da su svi navedeni to učinili volonterski, bez ikakve naknade, na čemu im moramo uputiti jedno veliko hvala.

Uz konstataciju da je realizacija same izložbe, po našem mišljenju, postigla svoj primarni cilj, a to je sačuvanje od zaborava naše narodne tradicionalne nošnje, treba poraditi na sljedećem cilju a to je da se prema originalnim izloščima i prema izloženim fotografijama, starim i preko 100 godina, što vjernije nošnja rekonstruira, sašije i za neku sljedeću Ivanju ponosno nosi selom kako su to nekada ponosno činile naše none i bižinone.

»Obalčene na kas« narodna nošnja Punte Križa

»Na kas« su se naše »bižinone, none i matere« oblačile sve do pred osamdesetak godina. Negdje u vrijeme talijanske vladavine našim otokom, otprilike u godinama između 1925. i 1935., nošnja se počela postepeno i nepovratno napuštati. Dolazila su vremena kada se mogla kupiti gotova, konfekcijska odjeća, koja se do tada izrađivala u domaćinstvu pa su se stare tradicionalne nošnje mogle vidjeti samo na blagdan. Posljednje nošnje nosile su samo pojedine starice te su s njihovim neumitnim odlaskom s ovoga svijeta nestale i one. Zanimljivo je i pomalo začuđujuće da su se tradicijske nošnje mogle vidjeti i još desetak godina nakon Drugog svjetskog rata kada su ih oblačile mlade djevojke i to samo za vrijeme maškara.

Nakon toga, narodne su nošnje, taj vrlo značajan dio našeg narodnog blaga, još neko vrijeme ležale pospremljene u škrinjama ili visjele u starim ormarima a onda su s vremenom, naročito nakon rekonstrukcija ili adaptacija naših starih kuća u Puntu Križa potpuno nestale. Iseljavanje iz sela, odlazak Puntara na sve strane svijeta, porast standarda, napredak, modernizacija i globalizacija zadali su narodnoj nošnji posljednji udarac i nepopravljivu štetu. Ali kako mudra narodna izreka kaže: »Nikada nije kasno«, tako smo i mi uvjereni da još uvijek ima volje, želje i pameti da se naša narodna nošnja obnovi i otrgne od zaborava, ponajviše u spomen naših starih nonica koje su ih

tako ponosno i gordo nosile. Moramo pošteno priznati da smo mi, nasljednici naših predaka utapajući se u moderne tijekom življenja, vrlo često prihvaćali sve novo, bilo dobro ili loše. Ponekad smo cijenili više ono tuđe nego poštovali svoje, što se nažalost počesto i danas dešava.

Veseli da se u današnje vrijeme takvi negativni trendovi zaustavljaju i da je buđenje svijesti o vlastitom identitetu i korijenima sve intenzivnije te da se opasnostima globalizacije suprostavlja sve više osviještenih osoba i udruga. Stoga je i naše Zavičajno društvo »Puntari«, sukladno

našim zacrtanim planovima rada na očuvanju baštine, običaja i tradicije pokrenulo inicijativu da se od zaborava sačuva naša narodna nošnja te smo za početak počeli od puntarskih obitelji prikupljati stare fotografije na kojima se ona može vidjeti. Na početku su nam neki začuđeno govorili da takvih fotografija nemaju, da su izgubljene ili uništene. Vrijeme je pokazalo da nisu bili u pravu te ih je u gotovo svakoj obitelji pronađeno bar nekoliko. Sve su one nastale u vrijeme prije ili nešto nakon I. svjetskog rata u vrijeme kada su sve Puntarke, od najmlađih djevojčica do najstarijih nona, bile »obalčene na kas«.

Do sada je prikupljeno gotovo stotinjak takvih fotografija neophodnih da bi se što originalnije moglo rekonstruirati staru nošnju. Dio tih fotografija počeli smo objavljivati u »Puntarskom foju« već od trećeg broja tiskanog u studenom 2006. godine u našoj stalnoj rubrici »Puntarski povijesni fotoplov«. Da bi ovo nemjerljivo povijesno blago mogli predstaviti i približiti što većem broju ljudi, sada smo se odlučili postaviti ovu izložbu s ufanjem da ćemo i na ovaj način doprinijeti da se narodna nošnja Punte Križa revitalizira i sačuva.

Osnovne dijelove nošnje čine na glavi »**facuol**« – rubac koji su žene obavezno nosile vezan na dva načina. Na radnoj odjeći »**na batić**«, vezan da stražnjem dijelu vrata, te

na svečanoj odjeći »**pot vruat**«, ispod vrata, na način da su oba kraja u svojoj dužini visjela na prsima ili se jedan kraj, obično lijevi, stavlja na rame »**kladal se na špalu**«.

»**Košuja**« – košulja je bila jedna varijanta današnje ženske potkošulje, uvijek bijela s dugim rukavima jer žene u ono vrijeme nisu nikada nosile kratke rukave. Košulja je bila bez »**koleta**« – ovratnika, a ispod vrata je mogla imati nekoliko »**maulih botunići**« – dugmića, ali je ponajviše bila bez njih te je dio košulje ispod vrata s prednje strane imao tri varijante, »**okolo vruta**« – ovalnog oblika, »**na puntu**« – izrez u obliku slova V i »**na kvuadar**« – izrez u obliku pravokutnika. Krajevi rukava bili su »**rikamuani**« – izvezeni ili su na njima bili našiveni »**mijerličići**« – trake s izvezenim uzorcima.

Povrh »košuje« odijevao se »**vardakuol**«, kratka jakna, vrsta današnjeg prsluka. Izrađivao se od kupljene tkanine naziva »**velur**« u raznim bojama koje su ovisile o životnoj dobi ženske osobe koja ju je nosila a prevladavale su »**čarna**« – crna, »**blavitena**« – plava, »**bordo**« – tamno crvena ili »**škuro zelena**« – tamno zelena. Izrađivale su ga u domaćinstvu žene vične šivanju, priučene »šarturice« i bio je »faturuani«, odnosno na »prednjici«, na prednjem dijelu po rubovima s našivenim trakama raznih šarenih cvjetnih uzoraka. Vardakuol se vezivao trakom s prednje strane »**veževal se je zis perhalu sprijeda**«.

»**Dolamica**« – u suštini ženska jakna, nosila se u hladnijem dijelu godine iznad »vardakuola«. Izrađivala se od debljeg platna na koji su se s prednje strane našivale šarene ili crne trake, slično kao kod »vardakuola«. U hladnije zimsko vrijeme preko dolamice stavlja se poveći rubac »**šijual**«, koji je na rubovima imao »**fruanže**« – rese. Nosio se obavijen oko vrata i vezivao se na prednjem dijelu tijela na način da čvrsto stoji na ramenima i prsima te prekriva leđa.

Na doljnjem dijelu tijela nosile su se »**muduande**«, starija verzija današnjih ženskih gaćica koje su se izrađivale od bijelog pamučnog platna. U sredini su imale »**špak**« – prorez i bile su »**dalge do kolijen**« – dugačke do koljena.

Potom se oblačilo »**šotnji kamižot**« – donja haljina, ustvari nekadašnja verzija današnje podsuknje s prišivenim prslukom na naramenice, ukrašen na donjem dijelu »**mijerličićima**« – čipkom. Šotnji je kamižot u gornjem dijelu dosezao do iznad prsa – »**bil je zis bušton**«, pripijen uz tijelo dok se prema dolje postupno širio – »**hodil je na dole od puasa na šire**«.

Iznad šotnjeg kamižota oblačio se »**guornji kamižot**« tamnih boja »čarne« – crne ili »blavitene« – plave boje. Izrađivao se od kupljenog materijala koji se nazivao »**tibet**«. Ta je tkanina mogla biti »**na pijetice**« – vrlo sitno naborana, »kako armonika« – kao harmonika. Ovaj se materijal nije mogao peglati – »ni se ga moglo šumpreševati«, pa da bi se ga moglo pospremiti u ormar koristilo se »**tubo od kuarte**« – kartonska rola, na koju se kamižot umotavao.

Povrh guornjeg kamižota nosila se »**travijersa**« – pregača, izrađena od svile u bojama sličnim kao i kamižot a mogla je biti jednoboja ili prošarana sitnim uzorcima (crtice, točkice, kružići ili cvjetići) svjetlije boje. »Travijersa« je za vezivanje imala s objiju strana našivene trake – »**parhale**« koje su se vezivale oko pasa odzada – »veževale su se zuad okolo puasa«.

Na nogama su se nosile »**kalcete**« – čarape izrađene od vune tamnijih boja (crna, tamno plava) a »**postoli**« – cipele su bile izrađene od kože s gumenim potplatom koje su radili vješti seoski postolari a kasnije su se kupovale u trgovinama. Uvijek su bile tamne boje i bez potpetica. Od nakita su se nosili »**orećini**« – naušnice, najčešće »**vitice**« (zlatne s iglom koja se uvlačila u izbušenu resicu uha). Oko vrata su se nosili lančići – »**koluari**« ili »**koluajne**« a na prstima prstenje – »**parsten ol verica**«.

Koleda

Naša »koleda«, uvijek atraktivna, zanimljiva i dobro posjećena. Ona je jedan od naših nezaobilaznih običaja. »Užuanca« je to još iz prastarih, poganskih, pretkršćan-

Ivanje« – uoči blagdana Svetog Ivana, 23. »pomaića« – lipnja u večernjim satima u sumrak, »pokle Zdrave Marije«. Ove je godine kao i prošle, koleda pripremljena na ulazu u selo, pored ceste na privatnoj parceli obitelji Badurina. Gorivi materijal – »pruašće« za koledu dopremio je naš član Đanino Marušić. Naša je koleda oduvijek imala i namjenu svojevrstnog poziva mještanima svih okolnih naselja da sutradan dođu u Puntu Križa na Ivanju, blagdan suzaštitnika našeg sela Svetog Ivana. S našeg Varoša koleda se može vidjeti u Nerezinama, Svetom Jakovu, Malom i Velom Lošinju pa čak i na Rabu te na Lunu, sjevernom dijelu otoka Paga.

Te večeri puhao je lagani burin a uvijek najveći problem predstavlja činjenica da je u ovo doba godine velika suša te vlada potencijalna opasnost od širenja požara. Znano je da je u ovo doba godine zabranjeno paljenje vatre na otvorenom prostoru. Stoga se uvijek moramo obratiti Javnoj vatrogasnoj postrojbi u Malom Lošinju te od njih zatražiti dozvolu za paljenje koleda. Kao i uvijek do sada njihovom susretljivošću to nam je odobreno. Prije paljenja pripadnici JVP-a koji su prispjeli u Puntu Križa vodom su dobro natopili okolni teren te pripremili hidrante, crijeva i šmrkove.

U večernjim satima okupio se veliki broj mještana, vlasnika kuća za odmor i turista a koleda je upaljena u 21 sat. Učas su se u zrak vinuli plamteći jezici a oganj je svu okolinu obasjao svjetlošću. Bezbroj se svijetlećih iskrića podizao u zrak sve više i više a lagani povjetarac burina neke je odnosio preko ceste te su počele padati na čemprese uz kuću obitelji Badurina. Vatrogasci su, da se izbjegne bilo kakva opasnost, vodom zalili drveće ali i kuću.

Vatra je pomalo jenjavala, postepeno utihnula a okupljeno se mnoštvo uputilo prema centru sela u gostionu »kol Tine i Slavena«, gdje su ostatak večeri proveli u druženju i pjesmi očekujući sutrašnji blagdan. Na počinak smo svi mogli mirni i zadovoljni jer je još jednom, tko zna po koji put, održana i nastavljena tradicija starih Puntara.

skih vremena. Predstavljala je u biti obrednu vatru koja se uvijek pali na uzvišenim mjestima, na humcima, brežuljcima ili brdima. Osim u Puntu Križa, na Lošinju i Cresu zadržala se je još samo na Iloviku (na »Petrovu«, 28. lipnja), u Stivanu (na »Ivanju«, 24. lipnja) i u Velom Lošinju (na Svetu Anu, 25. srpnja). Mi ovaj stari običaj nazivamo »koleda« a na sjeveru otoka Cresa, primjerice u Stivanu ili Beleju, zove se »paliž«.

Ovaj običaj postoji kod svih slavenskih naroda ali i kod keltskih, romanskih i germanskih naroda te je uvijek vezan uz ljetni solsticij, 21. lipnja, dan kada je dnevno svjetlo najduže a noć najkraća. Ovaj običaj ima ishodište u slavljenju kulta sunca a sama vatra se smatrala pročišćenjem i tjeranjem zlih duhova, pri čemu su se pjevale prigodne pjesme, ritualno preskakala vatra, stoka prevozila preko gara a pepeo posipao po poljima. Ovim se drevnim običajem okupljeni puk opraštao od odlazeće zime, neimaštine, hladnoće i gladi te se s radošću i veseljem pozdravljao dolazak sunca, ljeta, blagostanja i plodnosti s ufanjem u dolazak lagodnije budućnosti.

U Puntu Križa se »koleda« tradicionalno pali na »vjiliju

Proslava Ivanje

Kako stari običaji nalažu proslava Ivanje na dan Svetog Ivana uvijek započinje svečanom svetom misom. Misa je

započela u 18,30 sati u Župnoj crkvi uz prisutnost velikog broja vjernika. Osim Puntara na ovo vjersko slavlje uvijek dolaze i brojni gosti, turisti te tradicionalno Nerezinci i Lošinjani. Misu su predvodili župnik Silvije Španjić i lošinjski dekan Roberto Zubović. Poslije mise uslijedila je procesija na čijem su čelu uobičajeno križ zastave, muškarci s kipom Svetog Ivana te na začelju žene, svi zajedno u koloni dugačkoj skoro trećinu puta kojim oko sela prolazi procesija.

Nakon vjerskog slavlja započeo je zabavni program koji je u 20 sati s platoa naše seoske cisterne otvorio predsjednik Društva, Željko Magazin. Pozdravio je okupljeno mnoštvo, zahvalio svima koji su došli, zaželio im ugodnu

zabavu te svima koji nose ime Ivan ili Ivanka čestitao imendan. Potom se skupu obratila gospođica Ana Kučić, gradonačelnica Grada Malog Lošinja koja je biranim riječima govorila o svetkovini Ivanje i pohvalila organizatore na trudu da se svetkovina osim vjerskog dijela obilježi sportskim dijelom (turnir u briškuli i trešeti), tradicijskim (koleda) i kulturnim (izložba »Obalčene na kas«, kao već deveta u nizu) sadržajem.

Nakon ovog uvodnog dijela zaplesali su članovi Folklornog društva »Studenac« iz Nerezina koji nas već tradicionalno obraduju zvucima »mešćića, zatancaju i zakantaju po našu«. Njihovom entuzijazmu treba odati svekoliko

priznanje jer oni to čine već šezdesetpet godina u nizu. Poslije toga su se sa »guštijerne« Puntom razglijegli glasovi vrsne klape »Čikat« koji su izveli više pjesama. Ne treba naglašavati da se radi o izuzetno uglazbljenoj klapi koju čine vrsni pjevači i da oni predstavljaju najdugovječniju lošinjsku klapu, cijenjenu i izvan okvira našeg kraja.

Kako to biva već godinama, fešta Ivanje je uvijek najbolja prigoda za predstavljanje novog »Puntarskog foja«.

Urednik foja Ljubo Galjanić je u najkraćim crtama izložio značajnije teme koje su tiskane u ovom, novom broju. Naglasio je kako je ovo već 18. broj te da u njegovom izlaženju

Kao i svake godine organizirana je i vrlo bogata lutrija s više od stotinu nagrada te su mnogi sretni dobitnici kući pònijeli janjca, jeléna, meso divlje svinje, jednu veću kvalitetnu ribu, vrijedne umjetničke slike, te raznu tehničku robu, knjige, te bonove za ručkove ili večere u više restorana.

Veseli da je gotovo cjelodnevno slavljenje Ivanje, blagdana suzaštitnika Punte Križa, Svetog Ivana Krstitelja, proteklo u miru, veselju i pozitivnom ozračju bez i jednog, pa

učestvuju članovi svih puntarskih obitelji ali i mnogi iz drugih sredina koji vole, štiju, njeguju i promiču »našu besedu i užuance«. Također je istakao kako je naš »fuoj« na najbolji način povezao Puntare koji su ostali živjeti na otoku s brojnim Puntarima rasutim diljem svijeta. Nakon ovog obraćanja okupljenima ponovno je zapjevala klapa »Čikat« a svi zainteresirani mogli su dobiti naše glasilo na pultu Zavičajnog društva »Puntari«. Nama koji foj uređujemo najveća je nagrada okupljeno, nestrpljivo mnoštvo, koje nahrupi na dodjelu lista, te dragovoljno, koliko tko želi i može, u naš košić dodijeli prilog, kao doprinos da se može tiskati sljedeći.

Usljedila je zabava i ples uz duo »Branko i Davor« koji su do dugo u noć neumorno svirali i stvarali veseli ugođaj do gotovo jutarnjih sati. Svi koji su došli na Ivanju mogli su kupiti na štandovima autohtone otočne proizvode kao primjerice rakije, voćne prerađevine ili suvenire. Za ugoštiteljsku ponudu velikog broja okupljenih pobrinula se uigrana ekipa buffeta »Tina« s pečenim odojkom i domaćom janjetinom, te ekipa našeg Zavičajnog društva smještena ispred »popove kuće« s vrsnim roštiljem.

i najmanjeg incidenta. Kao i uvijek do sada zadovoljni smo da se u Puntu okupi mnogo ljudi, da se za Puntu čuje i da gostima i turistima prikažemo barem dio našeg naslijeđa. Moramo biti i ponosni što nismo zaboravili naše pretke koji su oduvijek izuzetno štovali Svetog Ivana i zahvaljiva-

li mu za sve dobro što im se u njihovom mukotrpnom životu dešavalo. Stoga što reći na kraju nego hvala svima koji su u organiziranju ove fešte pomogli te nastaviti i dalje na ovom putu uz našu tradicionalnu poruku »Samo združva i vidimo se k'letu«.

PRIZNANJE TURISTIČKE ZAJEDNICE POTICAJ U DALJNJEM RADU

Povodom Svjetskog dana turizma, dana 27. rujna 2018. godine Turistička zajednica Grada Malog Lošinja obilježila je ovaj dan na način da svima koji su na različite načine doprinijeli razvoju cjelokupne turističke djelatnosti našeg Grada dodijeli zaslužena priznanja.

Vrlo uspješan i dobro organiziran skup održan je u prostoru Muzeja Apoksiomena. Tom je prigodom naše Zavičajno društvo »Puntari« – Puntarskog foja nagrađeno priznanjem za očuvanje tradicijske i kulturne baštine. Priznanje su našem predsjedniku Društva Željku Magazinuru uručili direktor Turističke zajednice Dalibor Cvitković i gradonačelnica Grada Maloga Lošinja Ana Kučić.

Priznanje smo dobili poglavito za dugogodišnje aktivnosti očuvanja običaja i dijalekta, za obnovu crkvice Svetog Antona na Parhavcu, kontinuirano organiziranje izložbi te redovito izlaženje »Puntarskog foja«. Nakon priznanja koje smo proteklih godina dobili od Katedre Čakavskog Sabora Cres – Lošinj i Grada Malog Lošinja i ovo priznanje daje nam potvrdu da je naš volonterski rad prepoznat i cijenjen u našoj široj zajednici te najbolji poticaj u daljnjem radu društva.

PASTIRSKI POHOD PUNTI KRIŽA

U petak, 16. veljače 2017., biskup Ivica započeo je pastirski pohod župama Nerezine, Sv. Jakov i Punta Križa. Na početku se susreo s pastoralnim i ekonomskim vijećem. Dan poslije bio je svečani ulaz biskupa u Puntarski Križ, pohod groblju i molitva za pokojne, te susret s vjernicima u župnoj crkvi. Biskup je objasnio situaciju Biskupije glede broja i dobi svećenika, te upozorio kako će male župe morati prihvatiti novonastalu situaciju i mogućnost slavljenja mise i u subotu. Vjernici, njih oko dvadesetak, pozorno su slušali biskupa i izrazili svoju svijest o situaciji mjesta, ali i nadu da će doći do promjene gledajući vedro u budućnost. U nedjelju 18. veljače biskup je predvodio misno slavlje u Puntarski Križ i time završio pastirski pohod toj župi.

JEDRIEJINA 2018.

Još su jednom, tko zna po koji put, Puntari dostojno obilježili i proslavili blagdan svog nebeskog zaštitnika Svetog Andrije ili kako bi mi na našem puntarskom dijalektu rekli »Jedriejina, blugdan našega protetura Svijetoga Andreje«.

Stoljetna je to »užuanca« – tradicija, koja nikada u povijesti nije prekinuta i koja se nikada, dok Puntari budu hodali ovom zemljom neće ni »zatart«.

Bilo je to tako i ove, 2018.godine, 30.studenog – »na trejset noviembra«, kada se već od jutarnjih sati selom osjećao svečarski ugođaj. U sumrak su se nebom nad Puntom začuli zvuci zvona s naše župne crkve pozivajući Puntare i njihove goste na svečanu misu koja je započela u 17. sati. Uz našeg župnika Silvia Španjića svečanu je misu predvodio velečasni Zvonimir Badurina – Dudić, u svojoj je nadahnutoj propovjedi okupljenim vjernicima govorio o životnom putu i svetačkim djelima našeg zaštitnika te o ljepoti slavljenja u maloj skromnoj crkvi i zajednici poput naše puntarske.

Nakon mise svi okupljeni Puntari te oni koji su pristigli iz Lošinja i Nerezina uputili su se u prostore Osnovne škole gdje je organizirana zakuska i zabava. Školska je dvorana bila dobro ispunjena te su svi nazočni počašćeni sirom, pršutom, mesom s roštilja, kolačima i

raznim pićima. Uz harmoniku Fredija zapjevalo se i zaplesalo. Vrijedni članovi Mjesnog odbora Punte Križa i članovi Zavičajnog društva »Puntari« pobrinuli su se da nitko ne ostane gladan ni žedan. Hvala im na trudu i zalaganju a Gradu M. Lošinjku valja uputiti zahvalu za financijsku pomoć.

Kako to uobičajeno biva, oni najuporniji poslije fešte u školi okupili su se u oštariji kod Tine i Slavena, dupkom ju ispunivši. I opet

se »tuancalo i kantalo« do dugo u noć. Zadovoljni da je još jednom dostojno obilježena Jedriejina, da nismo zaboravili »užuanca naših stuarih« i da smo na domaćinski, gostoljubiv način počastili sve one koji su nas posjetili i time uveličali naš blagdan, svi smo mogli s mirom u duši poći na počinak. Što drugo reći nego ponoviti našu staru izreku »samo zdruavja i vidimo se k'letu.

ZNAČAJNA ULAGANJA U INFRASTRUKTURU PUNTE KRIŽA

U drugoj polovini 2018. godine započele su dvije vrlo značajne infrastrukturne investicije na području Punte Križa.

U sklopu projekta »Vodoopskrba naselja Punta Križa – II faza«, pokrenuti su radovi na nastavku izgradnje transportnog cjevovoda Osor – Punta Križa odnosno na potezu od samog naselja Punte Križa do autokampa »Baldarin«. Zbog ovih je radova na ovoj dionici uvedena vrlo rigorozna posebna regulacija prometa jer se radovi obavljaju na postojećoj asfaltiranoj cesti. Prometnica je zatvorena 12. 11. 2018. godine u vrijeme od 07.00 do 17.00 osim nedjelje što je izazvalo velike poteškoće u prometovanju.

Na ovoj je dionici umjesto dosadašnjeg privremeno postavljenog površinskog cjevovoda postavljen novi, ukopani transportni cjevovod od planirane vodospreme Punta Križa (to je mjesto gdje završava trasa I faza vodovoda Osor – Garmožaj – Punta Križa). Ukupna dužina ove trase iznosi 3.200 metara na kojoj su ugrađene cijevi ductil DN 200 te izgrađeni svi ostali nužni prateći sadržaji (šahte, muljni ispusti i drugo).

Ovim radovima zamjene dosadašnjih vodovodnih cijevi postavljenih površinski, ostvarit će se vrlo pozitivni učinci. Ponajprije će se eliminirati veliki gubici vode i česta oštećenja te će se poboljšati sanitarna ispravnost vode za piće.

Ukupno ugovorena cijena radova iznosi 4.884.475 kuna bez PDV-a. Projektanu dokumentaciju sačinio je »Rijeka-projekt – Vodogradnja«, investitor je »Vodovod i čistoća« Cres – M. Lošinja d.o.o. Cres a izvođač radova »Elektrovoda« – Cres. Projekt je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni ra-

zvoj 2014-2020. s udjelom od 85% dok je 15% investicije udio Republike Hrvatske.

Paralelno sa ovim radovima na cjevovodu, investicijom

Grada M. Lošinja pristupilo se rješavanju problema obo-rinskih voda da bi se smanjio prodor vode koji se javlja u vrijeme jakih kiša na cijelom potezu županijske ceste od Punte Križa do Pogane. Postavljene su cijevi profila 400, izgrađene rešetke, okna i ispusti. Vrijednost ovih radova iznosi 220.000 kuna bez PDV-a.

Drugi veliki infrastrukturni zahvat započet je na jesen 2018. godine radovima na poboljšanju opskrbe električnom energijom za područje Punte Križa. Naime, znano je

da u Puntima Križa vrlo često dolazi do prekida opskrbe strujom čak i u ljetnim mjesecima kada na tom području boravi veliki broj turista. Žalosno je da gotovo poslije svake jače bure, posolice ili tijekom nevremena Punta ostaje u mraku. Ovim radovima zamijenit će se sadašnji zračni elektrovodovi te ukopati u zemlju.

Radovi su izvedeni na dvije dionice. Najprije je na potezu od Osora prema Puntí Križa, do predjela Marinska, položeno 3.000 metara kabela srednjeg napona (prijašnji naziv visoki napon). Potom je na dionici od Punte Križa do autokampa »Baldarin« u duljini od ukupno 3,2 kilometra također položen podzemni električni kabel. Na ovoj se dionici polaganje kabela izvodilo paralelno sa postavljanjem podzemnog vodovoda. Za ovu vrlo vrijednu i značajnu investiciju HEP-a, Elektroprimorje Rijeka izdvojeno je 700.000 kuna (bez PDV-a) a izvođač radova bila je tvrtka »Domeni« iz Matulja. Polaganjem ove podzemne

elektromreže u cijelosti se eliminiraju problemi prekida napajanja zbog posolice i vremenskih nepogoda koji su se dešavali na stupovima dalekovoda koji su sada uklonjeni.

Nastavak radova na polaganju ukopane elektromreže nastavit će se na jesen ove godine na dionici od Punte Križa do Smriječja.

Osim ovih poslova polaganja podzemnog vodovoda i električne mreže cijela dionica ceste od Punte Križa do autokampa »Baldarin« (skoro 3,5 km) je dobila novi asfaltni sloj a cesta je sada i nešto šira nego ranije.

GODIŠNJA SKUPŠTINA DRUŠTVA

U subotu, 27. travnja ove godine u 18,00 sati u prostoru Osnovne škole u Puntí Križa, održana je redovna godišnja Skupština našeg Zavičajnog društva »Puntari«. Sjednici se odazvao vrlo lijepi broj naših, uvijek discipliniranih članova, te pozvanih gostiju zajedno s gradonačelnicom Grada Malog Lošinja, Anom Kučić.

Sve prisutne je na početku zasjedanja pozdravio pred-

Punte Križa te o budućim planovima na revitalizaciji ruralnih područja Grada Malog Lošinja.

Nakon završetka rada Skupštine većina članova družene je nastavilo u restoranu kod Tine i Slavena.

IZVJEŠĆE O RADU UPRAVNOG ODBORA ZA 2018. GODINU

Sukladno odredbama Statuta Zavičajnog društva »Puntari« Punta Križa Skupštini je podneseno izvješće o radu Upravnog odbora za 2018. godinu. Upravni odbor Društva je u 2018. godini održao 4 sjednice, na kojima je raspravljao i odlučivao o provođenju pojedinih zadataka zacrtanih Programom rada za 2018. godinu, kao i ostalih tekućih pitanja značajnih za rad Društva, kao što su:

Naručena je i izrađena projektna dokumentacija za sanaciju i rekonstrukciju Gospodarsko-ladanjskog zdanja u okviru Gospodarsko-ladanjskog kompleksa Antoniazio de Bocchina s kapelom Sv. Antona Opata na lokalitetu Parhvac. Projektnu dokumentaciju izradio je Ured ovlaštenog arhitekta »Renato Cottiero« iz Zagreba. Ugovoreni iznos od 100.000,00 kn za izradu te dokumentacije plaćen je odobrenim sredstvima Ministarstva kulture u 2018. godini. Projektna dokumentacija sastoji se od: arheološko istražnih radova, arhitektonske snimke postojećeg stanja, konzervatorskog elaborata, projekta konstrukcije sa snimkom oštećenja, statičkim proračunom te nacrtom detalja potrebnih izvedbi i projekta rekonstrukcije – faze 1, što uključuje rekonstrukciju urušenih zidova sa statičkom konsolidacijom, novo krovšte i međukatna konstrukcija, pristupno stubište te privremeno zatvaranje otvora na pročeljima. Ovo je bilo potrebno kako bi ovaj projekt mogli dalje kandidirati za osiguranje sredstava iz Ministarstva kulture i europskih fondova u zaštiti kulturne baštine;

Osigurana su sredstva za tiskanje 18. broja »Puntarskog foja« dijelom sredstvima proračuna Grada Malog Lošinja a ostatak donacijama građana i tvrtki. Isti je tiskan u 650 primjeraka i podijeljeno je kao i uvijek članovima društva u tuzemstvu i inozemstvu, te javnim ustanovama – Os-

sjednik Društva Željko Magazin i pozvao na odavanje minute šutnje u spomen na prerano preminulog Branka Kučića, koji je od osnivanja Društva, punih petnaest godina, vrlo marno i predano obavljao funkciju tajnika.

Članstvu je podneseno Izvješće o radu za proteklu 2018. godinu, Financijsko izvješće a potom i Plan rada za naredno razdoblje. Uz kraću raspravu sve su ove točke dnevnog reda jednoglasno prihvaćene.

Potom je na prijedlog Upravnog odbora za novog tajnika Društva predložena Ingrid Lekić što je s odobravanjem većine prisutnih članova prihvaćeno.

Gradonačelnica Ana Kučić skupu se obratila govoreći o pozitivnom radu našeg Društva naročito u segmentu očuvanja kulturne i povijesne baštine, o investicijama na vodovodnoj i elektromreži koje su u tijeku na području

novna škola »Mario Martinolić« u Malom Lošinj, Srednjoj školi »Ambroz Haračić«, Pučkom učilištu Mali Lošinj, Lošinjском muzeju te ostalim zainteresiranima. Presentacija je bila na »Fešti Ivanja« 2018. godine.

– Postavljena je izložba »OBALČENE NA KAS – Narodna nošnja Punte Križa« o kojoj su izložene fotografije naših prabaka, baka i majki u narodnoj nošnji – »obalčene na kas«, kako je to nekada bilo. Izložba je postavljena uoči »Ivanje« 2018. godine u prostoriji škole u Puntu Križa. Otvorena je bila 2 dana u tjednu do početka mjeseca rujna 2018. godine, a dežurali su članovi društva i mještani Punte Križa. Izložbu je posjetilo više od 400 ljudi.

– Organizirana je tradicionalna fešta »Ivanja« povodom dana Sv. Ivana Krstitelja suzaštitnika Punte Križa (turnir u briškuli i trešeti, paljenje kolede, Sv. misa sa procesijom po mjestu, nastup folklornog društva »Studenac« iz Nevezina, i Klapa »Čikat« iz Malog Lošinja, zabava uz sastav »Branko i Davor«, gastronomska ponuda i ponuda lošinskih suvenira te bogata lutrija).

– Odrađene su dvije radne akcije na čišćenju katastarskog puta »Valičev – Draga« u dužini od 3 km, koji je bio zapušten i obrastao raznim raslinjem djelomično i neprohodan a sada je to uređena šetnica.

– Odrađena je radna akcija čišćenja i uklanjanja raslinja oko Gospodarsko-ladanjskog zdanja na lokalitetu Parhavic.

– Na poziv Grada Malog Lošinja za prijavu programa/projekata namijenjenih zadovoljavanju potreba u društvenim djelatnostima za 2019. godinu, prijavili smo za sufinanciranje iz proračuna Grada »Puntarski fuoj« broj 19 i »Obnova gromača – lokva Bušuanska«;

U zajednici s VMO Punte Križa uputili smo Gradu Mali Lošinj naš prijedlog i mišljenje vezano za Program građenja komunalne infrastrukture u 2019. godini, kao i Program održavanja komunalne infrastrukture za područje Punte Križa.

Iz odgovora Grada Malog Lošinja, proizlazi već sada da bi trebalo tražiti provođenje određenih radnji kako bi za naredno razdoblje mogla biti pripremljena dokumentacija za:

- uređenje plaže u uvali Ul,
- izrada šetnice do uvale Lokvičina,
- uređenje mula na Vrutku,
- uređenje šetnice do crkvice Sv. Antuna Opata,
- uređenje seoskog puta za Šuvruanjev,
- rekonstrukcija dijela nerazvrstane ceste Ul – Lusare – Kolorat,
- izradu projektne dokumentacije za odvodnju otpadnih voda za mjesto Punta Križa.

PRIJEDLOG PROGRAMA RADA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« ZA 2019. GODINU

Radna akcija na zatvaranju iskopa nakon obavljenog arheološkog istraživanja Gospodarsko-ladanjskog kompleksa Antoniazza de Bocchina na Parhavicu.

Uređenje gromače oko lokve Bušuanska i uređenje okoliša za prezentaciju za Dan voda.

Priprema i organizacija tradicionalne fešte »Ivanja 2019« uz pomoć stalnih sponzora, briškulada, paljenje kolede i prezentacija »Puntarskog fuoja«.

Postavljanje izložbe »60 godina od početka kampiranja u Puntu Križa«.

Prijava za osiguranje sredstava zaštitnih radova na Gospodarsko-ladanjskom zdanju Antoniazza de Bocchina na Parhavicu prema Projektnoj dokumentaciji a u dogovoru s Ministarstvom kulture Konzervatorskim odjelom u Rijeci.

Organiziranje fešte Jedrijejna, zaštitnika sela Punte Križa uz financijsku pomoć Grada Malog Lošinja i Turističke zajednice Grada Mali Lošinj.

UBRANI PRVI URODI MAGRIŽA SMILJA

U prošlim smo brojevima »Puntarskog foja« u par navrata pisali o smilju (magrižu) te o prvim nasadima ovog cijenjenog ljekovitog bilja na području Punte Križa. Da

Samo berba smilja, naizgled jednostavna, nije nimalo laka već zahtijeva cjelodnevni posao i veći broj berača. Mariju i Miku pomogli su članovi obitelji i mnogi prijatelji pa je berba protekla u veselom raspoloženju i zajedništvu, uz ugodno i korisno druženje.

Prerada, odnosno destilacija ubranog smilja obavljena ju u tvrtci »Natura Consulting« registriranoj za plantažni uzgoj, sabiranje i preradu ljekovitog bilja te proizvodnju poluproizvoda ili gotovih proizvoda baziranih na biljnoj osnovi, čiji su vlasnici Ante Vičević i Tatjana Smeraldo. Destilerija se nalazi uz njihovu plantažu smilja površine 80.000 m² s 350.000 sadnica magriža a smještena je na lo-

podsjetimo, na predjelu Barnijestice Mario Maljić je listopada 2016.godine na površini od oko 3.000 m² zasadio 8.000 sadnica smilja. Sljedeće, 2017. godine u studenom, južno od sela, na predjelu Dumjevo Nikola Badurina je zasadio također na oko 3.000 m² skoro istu količinu sadnica smilja.

Prošle 2018. godine, početkom ljeta, odnosno 17. i 18. lipnja uz pomoć obitelji i prijatelja ubrani su prvi, vrlo dobri urodi na oba nasada. Prvog dana u nasadu Marija Maljića ubrano je 900 kg smilja, te je iste večeri sve prevezeno na preradu. Sljedeći dan berba je obavljena u nasadu Nikole Badurina pri čemu je ubrano 1.100 kg magriža. Sve ubrano iste je večeri prebačeno na preradu na otok Krk jer se najbolji prinosi eteričnog ulja mogu dobiti samo ako se on odmah, čim prije preradi. Osim toga ubrano smilje ne smije stajati, naročito u vrećama, jer zbog visokih temperatura, koje u lipnju vladaju, vrlo brzo nastupaju procesi fermentacije i truljenja, te ako se ne pazi, ubrano smilje može za par dana postati potpuno neupotrebljivo.

kalitetu Kapelica pored Omišlja uz cestu koja s krčke prometnice vodi prema uvali Voz.

Smilje je destilirano iste večere nakon što je ubrano te su prinosi eteričnog ulja bili izvrsni. Marijo je od 900 kg smilja dobio 2,1 litru eteričnog ulja, a Miko za 1.100 kg 2,5 litre. Treba naglasiti da je za jednu litru eteričnog ulja potrebno preraditi između 500 i 600 kg smilja. Neizmjeran je to posao da bi se dobila samo litra eteričnog ulja ali je s druge strane isplativ jer ovisno o rezultatima kemijske analize ta litra može doseći cijenu i do 1.200 eura.

Miku i Mariju želimo da im nasadi napreduju, da im čim prije urod vrati uložena sredstva i nagradi višegodišnji trud uređenja zapuštenih i zaraslih površina. Njihov primjer neka bude poticaj i ostalima da uredi i privedu svrsi mnogobrojne zapuštene terene jer su svojim trudom i umijećem dokazali da se i u ovoj djelatnosti može uspjati.

IVICA BADURINA – TANGO

Najstarija Puntarka

Grieh bi bio ne zabilježiti, ne zapisati i ne objaviti u našem »Puntarskom foju« životni put danas najstarije živuće Puntarke Ivica Badurina-Tango.

Iako je još 1944. godine u vihoru II. svjetskog rata sa suprugom odselila u Italiju Punte Križa se uvijek rado sjećala a još joj se radosnije vraćala. Stoga smo ju u ljeto 2018. godine, kada je s kćerkom Marielom, kao i svakog ljeta boravila u Puntu Križa, zamolili za razgovor, što je rado prihvatila. Tijekom dva poduža razgovora, unatoč njenih navršenih sto godina života, bili smo fascinirani njenom vitalnošću i pamćenjem te nevjerojatnom količinom informacija, podataka ili događaja koje nam je ispričala s preciznošću kao da su se dogodili jučer.

Ivica je rođena 20. listopada 1917. godine u Puntu Križa. Njen otac Bepo – Josip Badurina naslijedio je imanje na puntarskom stanu Lusari od njenog djeda Josipa Badurine (rođen 1832. godine) koji je ovaj posjed dobio vjenčanjem 1858. godine s Francescom Petrina (rođena 1811. godine) iz Velog Lošinja.

Njen je otac Bepo u braku s Maricom – Marijom rođenom Pinezić imao devetoro djece. Ivica se rodila osma po redu. Njen prvi brat Ive rodio se 02. 11. 1899. godine, izrastao je u snažnog, 1,90 m visokog mladića. Buknuo je I.svjetski rat i on je bio regrutiran u Austro-Ugarsku vojsku kao infanterist-pješak u pukovniju IR 97. Nikada se više nije vratio u Puntu Križa jer je u Galiciji (današnja Ukrajina) poginuo. Obitelji je tijekom rata o njemu prispjela samo jedna vijest. Na ruskom frontu vidio ga je Bonić iz Svetog Jakova, iscrpljenog, izgladnjelog kako jede kore od krumpira. Prema popisu gubitaka – verlustliste austro-ugarske vojske poginuo je 09. 02. 1918. godine.

Godine 1902. rodila se njena sestra Marica a 1906. brat Josip – Osip, potom 1910. sestra Jelica a 1912. brat Vladimir – Miro. Sestra Slava rodila se 1914. godine ali je mlada umrla nesretnim slučajem kada je ljuljajući se »na buluan-

če«, pošto je pukao konop, pala. Sljedeće se godine 1916. rodio njen brat Uroš, koji je preminuo kao dijete. Ivica se rodila sljedeće 1917. godine. Posljednji je na ovaj svijet došao njen brat Ivan – Ivić 1920. godine koji je umro 2014. godine u Malom Lošinju.

Živjeli su na Lusarama, pastirskom stanu udaljenom nekoliko kilometara od Punte Križa u za ono vrijeme velikoj kući koju su nazivali »palac«. U Puntu Križa svi su dolazili

obavezno nedjeljom na misu i na blagdane a poslom kada su ovce držali na predjelu Potoci. Ona i braća su u selo dolazili i u vrijeme kada su pohađali školu.

Na Lusarama je pored njihove kuće imao veliki dio zemljišta i veleposjednik iz Cresa Nicola Lemessi. On je s članovima svoje obitelji na Lusare dolazio povremeno u vrijeme kada se striglo i muzlo ovce, u vrijeme sječe šume te u ljetnim mjesecima. Za Lemešića je na Lusarama radio stalno jedan »bravuar« koji se brinuo za ovce, pašnjake, siječu šume. Taj je posao od 1927. do 1937. godine obavljao Jano – Maksimiliano Brako koji se doselio s Murtovnika a poslije je otišao živjeti na Ćinkaricu. Prije njegega a i poslije, poslove bravara za Lemešića obavljao je Ivičin otac Bepo. Lemessi Nicola je obavljao rukovodeće funkcije u tadašnjoj creskoj općini. Njegov brat Jacomo bio je liječnik a drugi brat Alvise radio je kao

Ivica s kćerkom Marielom, ljeto 2018., Puntka Križa

službenik gradske uprave u Puli. Nicola Lemessi je imao dvije kćerke, Corinu koja je bila liječnica i Fioru učiteljicu te sina Cristofora koji je bio najmlađi. Svi su oni naročito u ljetnim mjesecima boravili na Lusarama te s djecom obitelji Badurina odlazili na kupanje ponajviše u uvalu Baldarin. Na Lusarama su imali lijepu veliku kuću te pored nje malu kućicu »ložu« u kojoj je bio veliki kotao u kojem se grijala voda za pranje posteljine i odjeće.

Najveći dio posjeda Lemešića, kao i Badurina na Lusarama su činile šume crnike pa su u vrijeme sječe (1. listopada do 31. ožujka) na Lusare dolazili mnogi najamni radnici iz Punte Križa, s Krka te iz Nerezina (Barnići). Neke su kao

Andrea Argentin – Perinić za Lemešića radili cijeli preostali dio godine kada su posječena drva crnike prevozili na magarcu ili konju na more (na get) gdje su drva ukrcavana na brodove i potom prevožena ponajviše u Veneciju.

Ivica se dobro sjeća tog mukotrpnog rada, naročito kada se drvo crnike s obale nosilo na brod preko uskih dasaka noseći na leđima »šmur« – drvenu izdubljenu nosiljku, tešku oko deset kilograma a na njoj još pedeset kilograma drva. Bravari koji su obavljali posao i radili za Lemešića za svoj su rad dobivali jednu četvrtinu vrijednosti posječenih drva, »boškaduri« – oni koji su sjekli drva, dobivali su drugu četvrtinu, a pola posječenog drva pripadalo je vlasniku.

Kako su na Lusarama u najvećoj mjeri zastupljene površine pod šumom crnike, za ispašu ovaca nije preostajalo dovoljno zemljišta. Prema sjećanju Ivica njihova je obitelj imala oko 35 ovaca a uz njih skrbili su i za 25 ovaca koje su bile vlasništvo Lemešića. »Tijendit ofce« – brinuti se za ovce, bio je možda i još teži posao od sječe šume. Ovce su pasli zimi na nekoliko manjih pašnjaka na predjelu pastirskog stana Lusare a potom bi ih prije početka janjenja prebacivali barkom na otočić Palacuol koji je bio njihovo vlasništvo. Na Palacolu su boravile u vrijeme mužnje i tu se radio sir. Nije bilo nimalo jednostavno prebaciti svojih 35 te Lemešićevih 25 ovaca barkom, ali one su bile odmalena naviknute da uđu u plovilo. Po završetku mužnje, obično krajem svibnja ili u prvoj polovini lipnja (ovisno o tome koliko je bilo paše – trave), ovce su se opet čamcem prebacivale s otoka Palacola u uvalu Baldarin a onda je s preko 60 ovaca trebalo prijeći put od Baldarina preko Lusara, Funtane do Punte Križa i još dalje do predjela Potoci, zapadno od sela. To danas izgleda nemoguće, gotovo nestvarno, ali je to tada bio uobičajen način ispaše. Ivica kaže da to nije bilo lako ali »ofce su bile krotke, ma će ćeš, vavek se nuajde neka klavarna. Bile su naušne puoc na kaić i hodit od mesta do mesta«.

Na Palacolu su Badurine imali »više od stuo stupi cijepanih maslin« – više od sto stabala maslina koje su bile cijepane na podlogu divlje masline – »divikuje«. Od tih maslina u dobrim, rodnim godinama, znali su dobiti i do tri tone ploda, odnosno i do tristo litara ulja. Masline su sa Palacola na preradu prevozili barkom nekad u »tuorić« – uljaru u Sveti Jakov a ponajviše u Nerezine »Ufratar« u uljaru koja se nalazila u lučici pored samostana Svetog

Frane. Bio je i to vrlo mukotrpan posao jer su u barku

molgi ukrcati najviše četiri do pet kvintala maslina (400 do 500 kilograma) pa je u Nerezine trebalo ići više puta.

Obitelj Badurina bila je u Punt Križa i šire na otocima Lošinju i Cresu znana kao glazbeno vrlo nadarena obitelj. Ivica se sjeća da je još njen nono Josip Badurina znao svirati gusle, mijeh i »dvojice« (frula). Njen otac Bepo svirao je mijeh i »dvojice« (»dvojice su dvua puara« – kaže Ivica). Dan-danas ona svojom fotomemorijom pamti da je »mijeh stual vaf konobe na lijeve buande ot ognjišća obešen na jenuon čavlu na grijede a dvojice su bile na škancije«. Njena je majka Marica u mladosti svirala tamburicu ali ju nakon što je doznala da joj je prvorodeni sin Ive poginuo u I. svjetskom ratu u Rusiji, više nikada nije uzela u ruku. Brat Osip svirao je mandolinu te je poslije II. svjetskog rata u Punt Križa vodio dugo godina tamburaški orkestar. Brat Miro svirao je gitaru, mandolinu i harmoniku, »plonericu« koju su prvu kupili. Najmlađi brat Ivić također je svirao harmoniku te izvrsno pjevao pa mu je zbog toga bio nadjenut nadimak »Kantabelo«. Zanimljivo je da su svi bili samouki te su naučili svirati zahvaljujući izuzetnom urođenom talentu – »bili su svi sila intonui«. Jedinu glazbenu poduku od nekoliko sati dobio je brat Miro koji je iz Punte Križa u par navrata išao u Mali Lošinj gdje ga je u godinama prije izbijanja II. svjetskog rata podučavao Giovanni Tarabochia zvani »Rus«. On je smatran virtuozom na harmonici i bio je vrlo tražen na svim svadbama, feštama i proslavama. Osim što je izvrsno svirao, znao je popravljati harmonike te ih je čak i sam izrađivao. Potjecao je iz stare lošinjske loze Tarabochia a njegovi su roditelji iselili iz Lošinja u Rusiju gdje su na Crnom moru

imali brodogradilište. Po izbijanju Oktobarske revolucije izbjegli su iz Rusije i vratili se na Lošinj.

Ivica se i danas sa radošću sjeća kako je kod njih na Lusarama uvijek bilo veselo, sviralo se i pjevalo skoro svake večeri nakon napornog rada. Često su na Lusare znali dolaziti i mladići iz Punte Križa kao primjerice Ive Galjanić – Lijunićev, koji je svirao mandolu te su se znali okupiti u pravi pravcati glazbeni orkestar. U Punt Križa su na fešta-

ma često plesali uz »mešćić« a najviše »račića«. Pamti da su najbolji plesači ovog tradicionalnog narodnog plesa bili Ive Toić i Andrea Bernabić.

Tijekom razgovora Ivica je više puta naglašavala kako se u to vrijeme teško i vrlo naporno radilo. Kopao se svaki, pa i najmanji komadić zemlje, sva se šuma u pravilnim ciklusima redovito sjekla, sve posječeno drvo prebacivano je na

Stoje: Katica Kosić, Mate Kosić, Marija Badurina, Iva Kosić, ispred: Ivica Badurina, Eda Kosić, Stanko Zorović, Punta Križa, Lusare, 1938. godine

obalu i krcalo se na brodove. Održavali su se brojni vinarci te nasadi bresaka (pruaskve), krušaka (krušve), jabuka (jabalke) a smokava je bilo najviše te su se sušile za zimu. Kopale su i žene a ne samo muškarci. Sjeća se kako su se najamni radnici znali žaliti na njenog djeda jer se ljutio i vikao na njih kada bi prilikom berbe grožđa vidio da stave poneko zrno u usta ili da im padne na zemlju, te ih upozoravao da bi im to moglo biti zadnje. U pauzi za ručak jeli bi »olita i farmentun«.

Ivica je s braćom i sestrama sa Lusara išla u školu u Puntu Križa. Put nije bio ni najmanje lak jer je trebalo »od Lusuar pasat Gradac, prit na Vrutak i onda gore uz Novu lokvu do Punte« te poslije nastave opet nazad, tako ljeti i zimi, po buri i kiši. Dok su bili mali najviše su se bojali proći uz Novu lokvu koja se nalazi na samoj stazi. Bojali su se »macmalića« iako on nije bio tako strašan »aš to ti je jedan muali šlovečić, malićina zis čavjenu beritu, nekada se smeje, nekada pluače, skuca i more ga se vit samo večer, skucače okolo tebe zakriva se i teče gore dole. Uon more bit dobar ma kadagot i ne pa ti more udelat i neki dišpet«. Puno su se više bojali »stargurela« iako ga nikad nisu vidjeli pa su zamišljali kako izgleda i uglavnom zaključivali da je »kako jedan veli kušcer« – kao veliki gušter. Stariji su ih plašili da će ih, naročito pored Nove lokve uloviti, povući u lokvu i u njoj utopiti. »Kada bi pasevali uz lokvu barže smo hodili, dofin oči zatvarali zis rukami da ga ne bi vedeli aš su nam govorili da stargurelo ima jenu velu kuku s ku će nas zakučit, potegnut i utopit vaf lokve«.

Badurine su s pastirskog stana Lusare, gdje su živjeli, odlazili na misu u Puntu Križa svake nedjelje i na »veli bluagdan«. U neposrednoj blizini kuća na Lusarama nalazi se crkvice Svetog Agustina. Ivica pamti da je crkvice bila u jako ruševnom stanju, »bile su to mirine« te da ju je 1925. godine veleposjednik Nikola Lemešić u potpunosti

obnovio pa se od tada u njoj održavala misa jednom godišnje. Za crkvicu Svetog Domjana, koja se nalazi nešto južnije od Lusara, iznosi da je u njenom sjećanju uvijek bila u ruševinama, da u njoj nikada nisu održavani vjerski obredi ali da je par puta godišnje dolazio jedan redovnik – fratar iz Nerezina koji bi na razvalinama crkvice dugo molio.

Na Lusarama su u vrijeme talijanske vladavine našim otokom (1918. do 1943.) najprije bile smještene postrojbe talijanske financijske službe te potom i talijanske ratne mornarice. Financi su bili smješteni u Puntu Križa u kući

u kojoj sada živi Božica Kučić i obitelj Šikić, te na Lusarama na punti Svetog Dumijana, gdje je bila izgrađena velika drvena baraka. Od 1937. do 1943. godine na Lusare su osim financista pristigli i pripadnici talijanske ratne mornarice – Regia marina, te je na krovu kuće obitelji Badurina bila izgrađena drvena konstrukcija za osmatračnicu – »stazione vedeta«. Ivica pamti da je povremeno osmatračnicu opsluživalo i do osam vojnika koji su osim osobnog naoružanja imali i dva puškomitraljeza. S osmatračnice su održavali vezu svjetlosnim signalima te telegrafom s ostalim osmatračnicama kao što su Kunfin kod Beleja, Osorščica (šemafor), Tovar na otoku Lošinju (Fortica) i Ilovik.

Iz razdoblja nakon kapitulacije Italije (1943.), kada su vlast preuzele njemačke fašističke postrojbe Ivica

pamti događaj kada su kod njih na Lusare jedne noći došla tri muškarca i jedna žena. Bilo im je jasno da su bježeći od Njemaca otišli s Lošinja i stigli do njih. Željeli su pobjeći na otok Rab. Nahranili su ih i u Baldarinu našli jedan mali čamac – batelu kojom su se oni sutradan, noću, uputili prema Rabu. Nakon dužeg vremena doznali su od jednog Rabljana da su sretno stigli na Rab da su im po njemu uputili zahvalu i pozdrav. Nikada više za njih nisu čuli ni doznali njihova imena.

Braća Ivan – Ivić Badurina i Vladimir – Miro Badurina,
Punta Križa, 1935. godine

Puntarske štuorije Ivice Badurina – Tango

Fascinira koliko i kako Ivica pamti bezbrojne događaje iz svog djetinjstva. Gotovo je nestvarno da ona u svojoj 101. godini života vrlo tečno, koncentrirano i precizno, fotografskom memorijom, priča o životu, ljudima, događajima. Iako je od nekih događaja prošlo više od osamdeset, gotovo devedeset godina, tijekom razgovora opisuje kako je tko bio obučen, što je u kojem trenutku rekao, za što se neki predmet koristio, kada se neka zgoda dogodila. Dok mi je pričala u više sam navrata ponešto zapisivao a ona me upitala: »Galjaniću, će to pišeš«. Odgovorio sam joj: »Pišen da ne zaboravin će mi povedate« a ona mi je pomalo začuđeno odgovorila: »Ma kako moreš zaboravit će ti ja govorim«.

Da se ne zaboravi i da za mlađe naraštaje ostaju sjećanja o starim Puntarima, njihovim radostima, mukama, zgodama i nezgodama zabilježili smo nekoliko priča koje nam je Ivica sa velikim zadovoljstvom ispričala.

Moja skula i meštri

»Ja sen hodila na skulu vaf »Popove kuće« aš onda još ni bila udelana ova današnja skula. Šala je bila gore, na podu, gore se hodilo po skalah. Vaf šale je bilo više rije-di buanci a na zidu vela tabela. Bilo nas je palna šala a meštar nas je učil sve će je okurilo. Na zidu je bila jena vela kuarta geografika kade se je videla Europa i Amerika. Kada bi uon bil pasual blizu kuar-te svaki put bi bil rekal: »In Amerika sono dolari e in Italia sono dolori«. Mene je parvi meštar bil don Depikolozvane (Nikola Depikolozvane) a pokle don Zerboni (Antonio Zerboni) ma uon je malo vremena bil vaf Punte a onda je prišal don Allemandi (Antonio Allemandi). Bil je pop i meštar ma najveć je vojil delat, indrijomuan je okolo neš delal. Kopual je vart uz crijekvu, tijeg put Ula uz lokvu Bušuan-ska i tarsje na Funtuane, načinjual je crijekvu i sve će je po selu oku-rilo.«

Kožica ot maške

Bilo je to u vrijeme kada je Ivici učitelj bio Nikola Depikolozvane. On je jednog dana u školi na zid stavio sliku jednog parobroda i rekao učenicima da ga nacrtaju. Prvi ga je nacrtao Ive Mić (Ivan Rukonić rođen 1914.g.) i učitelju na talijanskom rekao: »Ho fatto vapore«. Od tog dana ostali učenici dali su mu nadimak »vapore«. Što je njega jako ljutilo. Kako to već biva kod djece, što se on više ljutio to su ga oni još više zadirkivali.

Tako su je jednog dana Ivica Badurina poslije škole u društvu prijatelja Mihovila (Prendivoj) te brata i sestre Cvetka i Klare (Benvin) išli iz Punte starim putem uz Novu lokvu prema Lusarama. U susret im je došao Ive Mićev noseći na ramenu »brijence« – svežanj grana, te su mu oni u sav glas počeli vikati: »Vapore, o fatto vapore«, što je njega jako razlju-tilo. Bacio je s ra-

mena svežanj i počeo trčati za njima prijeteći da će ih istući. Svi su se kako je tko znao i mogao razbježali a Ive Mićev je za Ivicom vikao: »Vruažja diva kuna zis Lusar, latiti ću te jua i natliječ a ko ne prit ćeš ti nedeju na misu pa ću te pokle mise pred svim oćepat«. Približavala se nedjelja a Ivicu je sve više bilo strah te je tražila načine kako da te nedjelje izbje-gne odlazak na misu. Njen naj-

Stoje: Fiora Lemešić, njena prijateljica iz Cresa, prijateljica Silvana, Ivica Badurina, Korina Lemešić, služavka Lemešićevih Jovana iz Cresa, Josip – Bepo Badurina, Mate Kosić, ispred: Ivan – Ivić Badurina, Krištoforo Lemešić, Eda Kosić, Punta Križa, Lusare, 1936. godine

mlađi brat Ivić predložio je da otrgne »kitu tetevike« i da s njom Ivica ogrebe koljeno te da kaže roditeljima da je pala i tako izbje-gne odlazak na misu u Puntu. Ona na to nije pristala već se je dosjetila da koljeno izgrebe »zis kožicu od maške«.

Bila je to koža koja bi se ogulila od morske mačke te bi se potom čavličima pričvrstila na pravokutnu, nešto podeblju daščicu. Ova se domišljata naprava koristila za pranje posuđa, naročito za lonce koji bi se jako zaprljali izvana i zagorili iznutra pri kuhanju na ognjišću. Naime, koža od morske mačke je vrlo čvrsta i hrapava, poput današnjeg brusnog papira, pa je u ono vrijeme kada nije bilo deterđženata i spužvica bila idealno sredstvo za pranje posuđa. Mačja kožica posuta pepelom čistila je i najtvrdokornije nečistoće.

Ivica se domislila da takvom kožicom izgrebe koljeno. Vjerojatno je pretjerala jer joj se ogrebotina upalila. Stvorila se velika rana te stvarno nije mogla na misu a poslije joj je Ive Mićev rekao da ju pred ljudima ne bi bio ispljuškao već je želio da mu se ona više ne ruga.

Teta Žuve i Barijež

»Brat ot muoga oca Bepa, Ive, ni živijel na Lusarah nego vaf Punte. Imijel je butigu, oštariju i maceleriju. Njemu je tua posal dobro hodil. Mi žijenske nismo hodile vaf oštariju ma kadagod, zavol nekoga posla bimo bile šle. Tako smo jedanput prišle vaf oštariju teta Žuve (Ivanka Benvin), njezina hći Klara i ja. Na tri, četire stoli su muški igrali na kuarate, pili i čakulali. Barba Ive ih je služil, nosil in vino. Teta Žuve je pogijedala po oštarije i uputila se drito put jenoga stola i odozuad po škine, prez milosti, siz kacotom zabatila jenoga šloveka. Njemu su karte pale po stolu, neke i na tloh. Skočil je kako oparen i talijuanski rekal: »Ma perche, che cosa o fatto«. Teta Žuve je pregla, slabo je ustala, svi su se smijeli i ona je utekla vanka prez se škužat. Pokle nan je špjegala da je mislela, onako gjedajući odozuad, po škine da je to bil njevin kumpuar, neki Jerković z Nerezin a bil je to jedan Barijež, šlovek zis Bari. Uon je od onuan dalgo, od juga Talije hodil z brodom, trabakulom zis Bari na Lošinj a pokle bi bili prišli i do Punte,

*Vojnik talijanske ratne mornarice Spanio
Ivica Badurina, Miro Badurina, Ivić Badurina,
Punta Križa, Lusare 1937. godina*

koštali bi bili na Ul i prodavali su svega, fažol, muku bijelu i muku za palijentu, jeni veli paketi sakakove pašte, riži i svega drugoga.«

Tarsje vaf Starcu

»Dinko Mićev nas je zvual, nas mulariju vaf tarsje u njih, vaf Starcu. Bil je agušt i šli smo pojest ku čehujicu. Šli smo na dole od skule na ponijent uz Dražicu pa po klancu ki grije na Peski. Pokle lese od Dražice kua je na pruavu ruku je lesa od Starca, na lijevu ruku. Šli smo nutar bilo je lijepo velo tarsje a na sret su imeli šavratalo. Na velom dalgom šcapu su se vartele stuare buštice od kunšerve kada je puhalo. Delale su šušur, batibuj i tirale ćoci ki bi bili svo

gruozje pojeli. Ko ni puhalo vajalo je zijet stvaru latu ot petroja pa vjutro i večer zis šcapom po nje batit i tirat ftići.

Nas pijet, šijest smo prišli vaf tarsje ma unde se je, niječeš vruga vit, najedanput prežentual stuari Mić. Pošnel je blijet, potiral nas je i ni nan nanke zarno gruozja dual pa smo ubežali tekuć po klancu i šli nazad prez čehujice kušat.«

Stuoša i Keko

Kada je Ivica bila vrlo mlada na Lusarama su osim njene obitelji i obitelji bravara veleposjednika Lemešića u jednoj maloj kućici živjeli starica Suoša i njen suprug Keko. Ta je kućica bila vlasništvo Ivanke – Žuve Benvin iz Punte Križa. Njih dvoje su došli na Lusare raditi, odnosno Keko je došao sjeći šumu za Lemešića i tu ostao do smrti. Bili su vrlo siromašni. Ivici su se u pamćenje urezale riječi stare Stuoše koja je znala reći: »Niman ko ne loja za obet«. Ona bi bila kupila loja od vola te bi ga »klala vaf luončić i na ognju ognjišća rastopila. Vnutar bi klala i kiticu ružmarina. Onda bi pustila da se jacua i obesila na grijedu da miši ol kune ne bi to pojeli«. Kada bi spremila obrok za ručak »zijela bi malo toga loja i hitila na palijentu«. Njoj i njenom bratu to je bilo jako dobro »Mi nismo doma bili lašni ma decuan je u drugih vavek boje nego doma, pa bimo bili šli u njih. Stuara Stuoša je sila vojila da pridemo u njih pa smo skupa jeli«.

Ivica se i danas, nakon više od devedeset godina, vrlo dobro sjeća kako je teta Stuoša umrla »Jedan duan je peštala suhi bakaluar na ognjišću, najedanput je zaševerela, puala, prehitila se, pena na usta. Prišli su drugi judi i moji, mazali su ju zis kiselinu ma ona se više ni skresila.«

Dugogodišnje životno iskustvo naše tete Ivice možda se može i ponajbolje shvatiti iz njenih riječi kada obrazlaže kako siromahu treba uvijek pomoći a sa susjedima biti u dobrim odnosima, u dobru i zlu, koje je ona sažela u izreku: »Ki suseda jubi, uon danka ne gubi« a o neumitnosti odlaska čovjeka s ovoga svijeta kaže: »Mluadi more umrijet a stuari mara«. Njen vedar duh koji je zadržala i u svojim poodmaklim godinama očitavao se tijekom cijelog razgovora s njom. Voli se našaliti s drugima ali i na svoj račun. U jednom se trenutku naglo podigla sa stolice i nezatno izgubila ravnotežu, nasmijala se i rekla : »Darš se kume zida, viš, jua sen ti sada kako uon Puntar ki se je bil napil vaf oštarije. Kada se je onako pijan stual vas mu se svijet zavartijel, zaševerijel je i deboto se prehitil. Latil se je zida i rekal – darš se kume zida. Ma uon je ševerijel od vina a jua ševerin prez pit«.

Teti Ivici možemo samo reći jedno veliko hvala za vrijeme koje smo proveli u razgovoru s njom. Vrijedilo je svakog trenu jer se od nje može samo jako puno naučiti, kako život provesti u miru, spokoju i s radošću doživljavati sve oko sebe, loše stvari zaboravljati, opraštati a pamtititi samo što je bilo lijepo, ugodno, korisno i pozitivno. U ime uredništva »Puntarskog foja« i svih Puntara našoj najstarijoj Puntarki, uz čestitke za protekli 101. rođendan želimo puno sreće i svo zdravlje do sljedećeg susreta u našoj i njevoj Puntari Križa.

NASTAVAK AKTIVNOSTI OBNOVE LOKALITETA NA PARHAVCU

Nakon što su u potpunosti, u skladu sa svim zahtjevima struke, završeni radovi na obnovi crkvice Svetog Antona opata na Parhavcu pokrenute su pripremne aktivnosti, odnosno izrada dokumentacije, nužna za očuvanje i obnovu gospodarsko-ladanjske zgrade koja se nalazi uz samu crkvicu.

Da bi se uopće moglo pristupiti neophodnim radovima, članovi našeg Zavičajnog društva su dobrovoljnim radom

Parhavac, jedan od najvrijednijih bisera creske povijesne, ruralne, arheološke i arhitektonske baštine mogao u potpunosti, najprije sačuvati a potom privesti svrsi.

S ciljem informiranja članstva našeg Društva, lokalne zajednice, stručnih tijela te svih zainteresiranih u ovom prilogu donosimo sažetak ovih izvještaja, elaborata i projekata.

Izvještaj o arheološkom istraživanju lokaliteta Parhavac

1. UVOD

U ljeto 2018. godine provedeno je sondažno arheološko istraživanje gospodarsko-stambenog objekta uz crkvu Sv. Antuna opata na lokalitetu Parhavac. Sredstva za arheološko istraživanje osiguralo je Ministarstvo kulture RH.

Arheološki su istražni radovi vođeni od 6. do 14. lipnja 2018. godine. Istraživanje je, po potpisivanju ugovora izvršila arheološka tvrtka Arheo Kvarner d.o.o. Voditelj istraživanja bio je dipl. arh. Matija Makarun. U istraživanju su sudjelovali i apsolvent arheologije Vito Benven uz ispomoc dva fizička radnika. Prilikom sondažnog istraživanja istraženo je sveukupno 30-tak metara kvadratnih u interijeru i eksterijeru objekta.

Prilikom istraživanja označena je sveukupno 31 stratigrafska jedinica, među kojima se većinom nalaze strukture zidova, i arheološki slojevi. Pokretni nalazi otkriveni tijekom istraživanja vežu se uz nalaze keramike, najvećim dijelom kućnog posuđa, vremenski veznih uz razdoblje ranog novog vijeka. Evidentiran je jedan poseban nalaz.

Svi su nepokretni nalazi snimljeni geodetskom stanicom. Pronađeni pokretni materijal privremeno je pohranjen kod voditelja istraživanja. Ovaj će arheološki materijal nakon primarne obrade biti predan osorskom lapidariju koji će materijal propisno deponirati. Po završetku istraživanja nepokretni su nalazi zaštićeni geotekstilom i zatrpani.

Zračna snimka stambeno-gospodarskog objekta
i kapele Sv. Antona

raskrčili i u potpunosti očistili makiju i šumu, koja je protokom vremena narasla i gotovo zarobila ovaj vrijedan povijesni objekt.

Ministarstvo kulture RH nam je za izradu potrebite dokumentacije odobrilo iznos od 100.000 kuna. Time je omogućena izrada triju elaborata bez čijeg postojanja radovi na obnovi zgrade nisu bili mogući jer ista, kao i crkvice, ima od 1. ožujka 2007. godine status zaštićenog kulturnog dobra. Ti dokumenti su:

1. Izvještaj o arheološkom istraživanju koji je izradila ovlaštena tvrtka »Arheo Kvarner« d.o.o., odnosno njen voditelj dipl. arheolog Matija Makarun.

2. Konzervatorski elaborat koji je izradio ured ovlaštenog arhitekta Renata Cottiera te

3. Projekt rekonstrukcije i konstruktivne sanacije, također izrađen od strane dipl. inženjera arhitekture Renata Cottiera

Sada kada su ovi vrijedni i nužni dokumenti sačinjeni dobila se realna i sveobuhvatna slika kako dalje te stručna podloga za planiranje daljnjih radova kako bi se lokalitet

Sonda A po završetku
istraživanja (pogled sa
zapadne strane)

2. METODOLOGIJA I TIJEK ISTRAŽIVANJA

Objekt istraživanja na lokalitetu Sv. Anton Parhavac sastoji se od dva prostora, odnosno unutarnjeg dvorišta na zapadnoj strani te stambenog objekta njemu s istočne strane koje dijeli zid rastvoren dvojim vratima kojima je ostvarena njihova međusobna komunikacija. Istraživanja su bila usmjerena na oba prostora te na dio eksterijera uz istočni perimetralni zid objekta.

3. RAZLAGANJE

Na predjelu Parhavac nedaleko od naselja Punta Križa

Sonda A po završetku istraživanja (pogled s istočne strane)

na otoku Cresu provedeno je sondažno arheološko istraživanje stambeno-gospodarskog objekta smještenog uz crkvicu Sv. Antona. Riječ je objektu nastalom, sudeći prema natpisu na nadvratniku, 1485. godine od strane stare creske plemićke obitelji Boccina. Na temelju stilskih karakteristika crkva Sv. Antona, udaljena svega nekoliko metara sjeverno, nastala je u istoj građevnoj fazi kao i objekt. Objekt je pravilnog pravokutnog oblika podijeljen na dvije cjeline; na zapadu unutarnje dvorište pravokutnog oblika dimenzija 10.50 x 8.66 metara te stambenog objekta na istoku također pravokutne forme dimenzija 10.27 x 5 metara. Iz prostora unutarnjeg dvorišta s prvom etažom stambenog dijela komuniciralo se putem

kamenog stepeništa, danas tek djelomično sačuvanog u dužini od 1.91 metar i širini od 1.17 metara. S prizemnim dijelom stambenog objekta komuniciralo se iz dvorišta kroz vrata u južnom dijelu zida koji dijeli spomenute dvije cjeline.

Lom istočnog zida stambenog objekta prema istoku

ca trećerredaca. Druga teorija, kojoj se više priklanam, definiira isti kao stambeno-gospodarski sklop.

Na katastarskom snimku 1821. godine ucrtane su crkva te dva objekta u ruševnom stanju čime dolazimo do zaključka da je isti napušten prije prve polovice 19. stoljeća. Iako je unutarnje dvorište u dobrom stanju sačuvanosti istočni perimetralni zid stambene cjeline urušen je u sjevernom dijelu do temelja.

Arheološka su istraživanja prvotno bila usmjerena na istraživanje dvorišta i stambenog dijela no naknadno su proširena i na dio eksterijera. Na području dvorišta cilj istraživanja je bio utvrditi postojanje cisterne za vodu kao nezaobilaznog dijela gospodarskog objekta te trijem za čije su postojanje postojale indicije. U stambenom je dijelu cilj bio utvrditi postojanje stupovlja koje je nosilo katnu konstrukciju.

Sondama A i B vođenim u centralnom dijelu unutarnjeg dvorišta nisu nađeni tragovi postojanja cisterne za vodu. Nakon svega 40 cm dubine ispod slojeva zemlje minimalnim nalazima keramičkih nalaza ranonovovjekovne produkcije ustanovljena je živa stijena. U sondi B nađen je nepravilni ovalni ukop žive stijene koji se ne može povezati sa cisternom budući da njegova dubina ne prelazi 40 cm. Moguće da je spomenuti ukop nastao u vidu pojila za domaće životinje probijen nakon izlaska objekta iz upotrebe. Običaj korištenja napuštenih objekata u vidu margara za ovce česta je pojava te i ovaj ukop možemo vremenski smjestiti u fazu nakon napuštanja objekta.

Sondom A bio je i cilj ustanoviti postoje li temelji trijema koji se pružao uz sjeverni zid unutarnjeg dvorišta no i ona se također pokazala negativnom. Konzole na sjevernom zidu upućuju na postojanje trijema no riječ je bila zasigurno o drvenoj a ne zidanoj konstrukciji.

Naime iako je kontrafot stepeništa upućivao na postojanje zidane konstrukcije trijema u liniji njegova pružanja prema zapadnom perimetralnom zidu, nisu ustanovljeni ostaci ikakve zidane tvorevine. Ipak konzole u sjevernom zidu upućuju na postojanje natkrivene, moguće i katne

konstrukcije za sada moramo samo pretpostaviti da je bila građena od drvene građe dužine od 9.30 metara koliko je udaljeno stepenište od zapadnog perimetralnog zida dvorišta i širine od 2.11 metara, odnosno udaljenosti

od sjevernog zida do zidane kontrafora stepeništa. Sonda C poput sonde A i B nije donijela nikakve nalaze. Širina stambenog objekta od pet metara sugerirala je postojanje stupova koji su nosili katnu konstrukciju. Sondažnim istraživanjem u centru stambenog objekta nađeni su ukopi u živcu međutim s obzirom da njihovu veličinu od preko 1 metra promjera i pozicije uz zapadni zid stambenog objekta ne možemo ih interpretirati kao ostatke ukopa za stupove. Do sada nisu nađeni nikakvi analogni primjeri postojanja ovakvih ukopa u podnici. U sondama A, B i C ustanovljena su 4 ukopa u živcu. Ako izuzmemo veći nepravilni ukop u sondi B kao pojila za stoku, odnosno ovce, ostaju nam tri nerazjašnjena ukopa nepravilnog kružnog oblika otprilike istih dimenzija od 1.10 do 1.2 metra promjera dubine do 44 cm. Moguće je da su isti ukopi služili za skladištenje hrane no nisu nađeni dokazi koji bi na to upućivali.

Za razliku od sonde A, B i C sondažno istraživanje u eksterijeru postojećeg objekta donijelo je nalaze novih objekata koji su bili povezani sa stambenim objektom.

Istočno uz istočni perimetralni zid stambenog objekta (SJ 018) nađena su dva manja spojena objekta, objekt 1 (sjeverni) i objekt 2 (južni).

Zid koji obrubljuje stambeni objekt s istočne strane (SJ 018) pod pravim kutom skreće prema istoku te iščezava nakon 1.2 metara. Istraživanjem je utvrđeno da zid pripada objektu unutarnjih dimenzija 1.64 x 1.73 metara koji se nalazi uz vanjsko lice zidnog plašta istočnog perimetralnog zida stambenog objekta. Prema načinu gradnje na koji se zid (SJ 019) i zid stambenog objekta (SJ 018) vezuju očito je da su nastali u istoj fazi gradnje. Objekt s južne strane zatvara zid (SJ 019), s istočne zid (SJ 029), sa sjeverne zid (SJ 030) a sa zapadne perimetralni zid stambenog objekta (SJ 018). Nažalost nismo bili u mogućnosti objekt istražiti u potpunosti zbog velike količine kamena urušenog zidovlja. Budući da je zid (SJ 018) nađen u prizemlju stambenog objekta u punoj svojoj dužini, iako samo u temeljima, moguće je da se iz prizemnog dijela stambenog objekta u nađeni objekt 1 komuniciralo kroz vrata.

Istraživanjem površine južno od zida (SJ 19), lociran je još jedan manji objekt (objekt 2) dimenzija 1.40 x 1.46 metara koji dijeli zid (SJ 019) s objektom 1. Zid koji obrubljuje objekt 2 s istočne strane, smjera pružanja sjever-jug (SJ 031) dužine je 1.81 metar, i širine 50 centimetara. Građen je od pravilnih klesanaca uslojenih u pravilne redove. S južne strane objekt 2 obrubljuje zid (SJ 21) definiran tek u temeljima dok se sa zapadne strane nalazi istočni zid stambenog objekta.

Unutar objekta nađen je sloj (SJ 020) sastavljen od veće količine kamenja, zemlje i raspadnute žbuke. U samom uglu zidova SJ 19 i SJ 019, unutar objekta 2 ustanovljen je ostatak žbuke debljine dvadesetak centimetara čija interpretacija još nije rastumačena.

Nažalost zbog manjeg obima istraživanja kojim su utvrđeni tek djelomični perimetri objekata ne možemo razglabati o njihovoj funkciji. Sustavno istraživanje ovog

područja uz istočni zid stambenog objekta donijet će preciznije rezultate. U ovom trenutku možemo samo hipotetski nagađati njihovu funkciju. Promatrajući objekt 1 možemo ustanoviti da je riječ o integralnom stambenom objektu nastalom u istoj fazi gradnje. Cijeli objekt gledan je kroz domenu gospodarsko-stambene građevine s obrambenim elementima. Objekt 1 mogli bismo interpretirati kao jedan takav obrambeni element odnosno kule inkorporirane uz stambeni objekt. Više informacija dobit ćemo sustavnim istraživanjem cijele površine objekta 1.

Objekt 2, temeljem istraživanja, nastao je naknadno, nadodan na objekt 1 i istočni zid stambenog dijela. Njegova površina od svega dva kvadrata upućuje samo da se je riječ o pomoćnoj prostoriji. Budući da nismo naišli na postojanje vrata u istočnom zidu stambenog objekta u objekt 2 se pristupalo ili iz eksterijera ili kroz južni zid objekta 1 koji dijeli s objektom 2. U vanjskom plaštu istočnog zida (SJ 018) stambenog dijela, iznad objekta 2, ustanovljeni su na visini od dva metra utori za konzole koji se ritmično ponavljaju što sugerira postojanje ili krovišta ili katne konstrukcije. Kao i u slučaju objekta 1 daljnja arheološka istraživanja objekta 2 zasigurno će dovesti do novih spoznaja.

Razmatrajući nalaze istraživanja pojavljuje se pitanje gdje se nalazi cisterna ovog objekta? Cisterne su sastavni, nezaobilazni dio bilo kakvog objekta imao li on gospodarsko-stambenu, ladanjsku ili samostansku funkciju. U centru unutarnjeg dvorišta gdje je bilo logično za pretpostaviti cisternu, nismo ju našli. Promatrajući katastarsku snimku 1821. godine uočiti ćemo oznaku kvadrata s ucrtanim krugom. Inače na katastru 1821. ove oznake označuju cisterne te je moguće zaključiti da se cisterna nalazi izvan sklopa. Ova je površina danas zarasla niskim gustim raslinjem te nema nikakvih vanjskih tragova njezina postojanja.

Ova se oznaka inače koristi za područja s vodom te nije sigurno da je upravo to pozicija cisterne.

Cisternu moramo tražiti na drugom mjestu. Za sada najlogičnije rješenje je da je jedan od nađenih objekata 1 i 2 bio ustvari cisterna no to će biti potvrđeno u sljedećim istraživanjima.

Katastarska snimka iz 1821. godine sa ucrtanim objektom i kapelom Sv. Antona

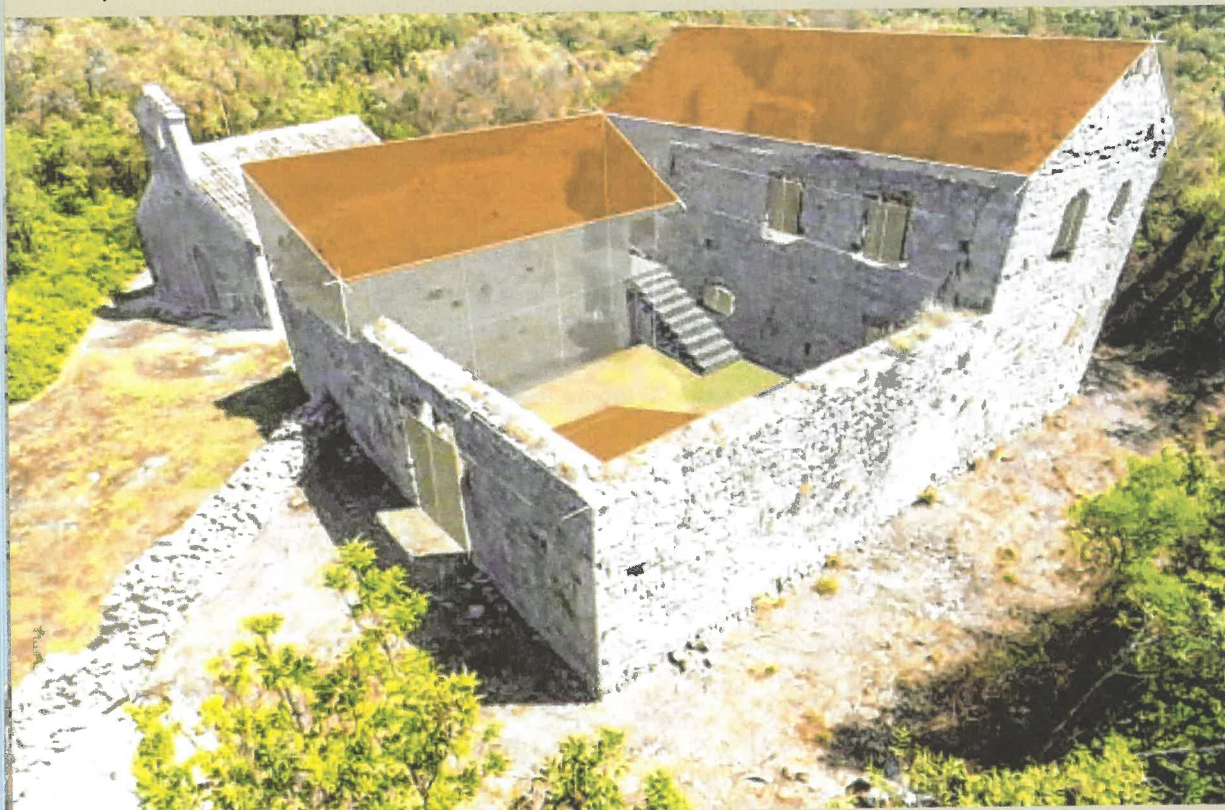
Konzervatorski elaborat

PREGLED RECENTNIH OBNOVA I
ZAŠTITNIH RADOVA

CILJ, SVRHA, METODOLOGIJA IZRADE STUDIJE

Konzervatorskom studijom dan je pregled svih dosadašnjih istraživanja, literature i postojeće dokumentacije o

U navedenom tekstu iz Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske dan je pregled recentnih obnova i zaštitnih radova na sljedeći način (Sušanj Protić, 2013./2014.):

Idealna rekonstrukcija kompleksa, pogled s jugozapada

povijesnom kompleksu na lokalitetu Parhovac (područje Punta Križa na južnom dijelu otoka Cresa) kao i pregled recentnih istraživanja i zaštitnih radova. Zatim je analiziran povijesni i prostorni kontekst graditeljske cjeline te dostupni podaci o povijesti kompleksa. Analizirano je postojeće stanje i dan prijedlog valorizacije temeljen na ocjeni autentičnosti, pripadnosti tipu i izuzetnosti, kao i opisu doživljajne, emotivne i duhovne

vrijednosti za lokalnu zajednicu te vrijednosti neposrednog okruženja. Opisan je stupanj očuvanosti te dan prijedlog za obnovu stambeno-gospodarskog dijela graditeljskog sklopa (ladanjske kuće) i uređenje neposrednog okoliša.

Nove spoznaje o graditeljskoj cjelini omogućile su prethodno provedena arheološka istraživanja (lipanj 2018.) te radovi uklanjanja raslinja iz i uokolo građevine što je omogućilo pristup sa svih strana.

Cilj istraživanja, analize stanja i valorizacije bio je određivanje osnovne konzervatorske politike koju bi, sukladno važećim konzervatorskim principima i obvezama iz međunarodnih povelja o zaštiti kulturnih dobara, trebalo primijeniti prilikom obnove.

Graditeljski sklop danas je u vlasništvu grada Malog Lošinja. Prije početka obnove bio je izvan funkcije i bez kolnog pristupa. Kapela je bila u dobrom građevinskom stanju, dotrajalog krovnog pokrova, s većim oštećenjima u unutrašnjosti uslijed djelovanja vlage. Posljednja obnova iz 1925. godine obuhvatila je izvedbu oltara, poda od opeke i nanošenje sloja produžne žbuke na zidove i svod u unutrašnjosti. U tom je razdoblju građevina

vjerojatno prekrivena kanalicom.

Obnovu je iniciralo lokalno zavičajno društvo 2006. godine. Ta je inicijativa pokrenuta kao model za obnovu i revitalizaciju kulturnih dobara južnog dijela otoka Cresa. Pripremni radovi su obuhvatili izradu dokumentacije; arhitektonsku snimku i izvedbu zaštitnih arheoloških istraživanja na prostoru planirane izvedbe drenaže. Radovi su izvedeni u razdoblju od 2010. do 2013. godine, a obuhvatili su izvedbu drenaže, obnovu krovšta i manje popravke na vanjskom zidnom plaštu. Krovšte je sanirano prema zatečenom stanju, reupotrebom kanalice. S unutarnjeg lica zida uklonjen je oštećeni sloj produžne žbuke s početka 20. stoljeća te je izvedena parcijalna konsolidacija starijih slojeva vapnene žbuke. Prilikom sanacije poda, po demontaži popođenja od opeke, pronađen je vapneni pod izveden istodobno s donjim, najstarijim slojem žbuke na zidovima. Zbog nalaza vapnenog poda nije izvedena hidroizolacija. Vapneni pod je znatno oštećen, očuvan tek na polovici površine pa nije bio niti ustanovljen tijekom sondiranja. Dokumentiran je, zaštićen i ponovno pokriven zatečenim materijalom s dopunom oštećenih dijelova. Do određivanja namjene, građevina će biti u povremenoj liturgijskoj funkciji, a označena je i kao znamenitost na trasama šetnica i pješačkih staza područja Punta Križa. Kao i u slučaju kapele Sv. Petra u Hrasti, izvedeni su samo nužni radovi koji sprječavaju daljnje propadanje. Sredstva su osigurana sufinanciranjem putem programa

zaštite i očuvanja kulturnih dobara Ministarstva kulture te programa grada Malog Lošinja i Primorsko-goranske županije, kao i donacijama te volonterskim radom članova zavičajnog društva »Puntari« koje preuzima obvezu održavanja i promocije građevine.

Nakon 2015. godine izvedeni su još konzervatorsko-restauratorski radovi na posvetnim križevima i grafitima u interijeru kapele.

ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA, VALORIZACIJA STILSKIH I ARHITEKTONSKIH OBILJEŽJA

Graditeljski sklop ladanjske kuće i kapele Sv. Antuna opata smješten je na vrhu blage uzvisine, na vlastelinskom izvangradskom posjedu Parhavac. Kapela (č.zgr. 37) i stambeno-gospodarska zgrada (č.zgr. 38) orijentirane su ulazom prema zapadu, odnosno prema prilaznom putu iz zaseoka Parhavac. Međusobno su udaljene 5 m s time da je kapela postavljena sjeverno od stambeno-gospodarske zgrade. Uz sjeverni zid kapele smješten je put prema udolini Sovinj, udaljenoj približno 80 m (površina udoline je cca. 20.000 m²) i dalje prema morskoj obali na istočnoj strani otoka.

Južno od kapele i ladanjske kuće, na udaljenosti od 50 m, smještena je treća građevina koja pripada sklopu (č.zgr.39), tlocrtne površine oko 60m². Vidljiva je na katastru iz 1821.godine, a bilježi je i današnji katastar i to kao ruševinu. Za razliku od ostatka sklopa, danas je u privatnom vlasništvu, dok su kapela i ladanjska kuća u vlasništvu lokalne samouprave.

Lokacija je u potpunosti obrasla neprohodnom šumom i gustom makijom, a tragovi građevine nisu vidljivi na ortofoto snimkama. Kako građevina nije dostupna niti je vidljiva iz neposredne okolice, treba pretpostaviti da su očuvani tek skromni ostaci.

Kapela Sv. Antona opata pripada tipu gotičkih kapela koje se grade ili pregrađuju tijekom 15.stoljeća na izvangradskim posjedima otoka Cresa, nakon što je tip kapele s kvadratičnom apsidom usvojen u gradskim centrima Cresu i Osoru, prilikom gradnje franjevačkih crkava i pojedinih kapela na sličnim izvangradskim posjedima (jedan od ranijih primjera je kapela Sv. Petra u Hrasti – na posjedu creske plemićke obitelji Colombis). Tako su kapeli na Parhavcu srodne kapele Sv. Marije Magdalene na rubu zaseoka Filozići, Kapela Sv. Uršule u blizini Cresa, kapela Sv. Roka nad Vranskim

jezerom, kapela Sv. Ivana podno naselja Lubenice, kapela Svih Svetih u naselju Stivan (izvorno je pripadala zaseoku Donje Selo koje se razvilo iz pastirskog stana) i kapela Sv. Mihovila na posjedu Garmožja. Sve navedene građevine skoro su u cijelosti podudarne, osim manjih odstupanja u oblikovanju detalja te kvalitete obrade vanjskog zidnog plašta jer su neke kapele građene od grublje obrađenog kamena, no završno su sve bile žbukane. Njihova osnovna odlika su šiljasto-bačvasti svodovi i tlocrt u obliku pravokutnika s istaknutom užom i nižom kvadratičnom apsidom.

Tip kapele opisan je na sljedeći način:

Građevine su uglavnom podudarne u dimenzijama (ukupna dužina je od 8 do 9 m, širina pročelja od 4 do 5 m, širina apside 3 i dubina apside 2 m). Krovovi su dvoslivni. Jedini otvori su portali i mali otvor iznad portala koji služi provjetranju i osvjetljavanju svetišta. Portali i trijumfalni lukovi su šiljasti, građeni od klesanog kamena. Trijumfalni luk redovito počiva na profiliranim impostima. Mali otvor nad portalom je najčešće u obliku uspravljenog pravokutnika, a pročelje završava zvonikom na preslicu. Na unutarnjim površinama zidova zabilježeni su tragovi posvetnih križeva i oslika minimalnog stupnja očuvanosti. Kod manjeg broja primjera na tjemenu luka portala isklesan je plosnati jednakokrani križ u različitim varijantama izvedbe, najvjerojatnije u funkciji dedikacije kapele. Primjeri gdje su očuvana izvorna opločenja dokazuju da su građevine bile popločene velikim kamenim pločama ili su bili izvedeni zaglađeni vapneni podovi. Sve su građe-

Zračna snimka kompleksa sa jugozapada

vine bile pokrivene krovnom pokrovom od kamenih ploča. Krovišta su bila strmija od onih pokrivenih kanalicom, što je vidljivo na građevinama kojima su krovišta preinacena uslijed promjene krovnog pokrova. Zvonici u najvećem broju primjera nisu očuvani, no ravni završetak zabata pročelja u svim slučajevima svjedoči o njihovom istovjetnom položaju. Očuvani zvonici su različite kvalitete izvedbe, od klesanih do zidanih, a pojedini su i naknadno rekonstruirani, no redovito su to zvonici s jednim lučnim, blago šiljastim otvorom za zvono. Na unutarnjem licu zidova svih kapela zabilježeni su posvetni križevi, osim u kapelama čija je žbuka uklonjena u cijelosti (kapela Sv. Antuna opata u Lubenicama, kapela Sv. Roka nad Vranskim jezerom i kapela Svih Svetih u Stivanu). Minuciozno izvedene varijante jabučastih i trolisnih završetaka krakova križeva svjedoče o intenciji stvaranja kvalitetno

odraz kulture vladanja izvangradskim prostorom Cresa. (Sušanjan Protić 2013./2014.)

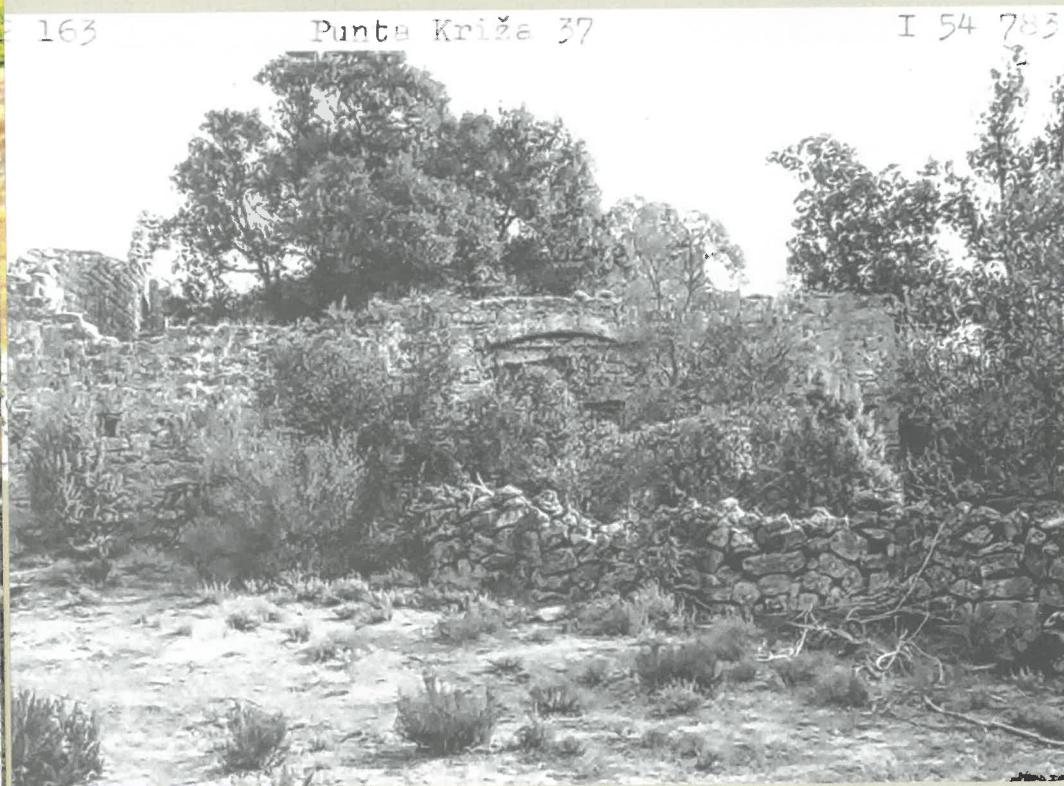
Kapela na posjedu Parhavac odstupa od opisanog tipa po heksagonalnom otvoru na pročelju koji je zamijenio uobičajeni pravokutni otvor što ide u prilog dataciji izgradnje krajem 15. stoljeća. Kapela je građena grubo klesanim kamenom u pravilnom slogu. Ima uobičajeni šiljasti portal pomno klesanog okvira s uklesanim križem Sv. Antuna opata i inicijalima naručitelja (B. B. – Bortol Bochina) u tjemenu luka. Krovište je prekriveno kanalicom, a pri dnu strehe očuvana su tri reda izvornog pokrova od kamenih ploča. U unutrašnjosti su očuvani crveni posvetni križevi te tragovi zavjetnih crteža i natpisa crnom bojom koji svjedoče o korištenju kapele kao pučke bogomolje. Ispod današnjeg poda od opeke sačuvani su tragovi vapnene podnice. (Sušanjan Protić 203./2015.) Kapela je jedna od bo-

lje sačuvanih primjera tog tipa te jedna od rijetkih koja je obnovljena.

Kako je kapela već obnovljena, glavni predmet ovog razmatranja je stambeno-gospodarska građevina (ladanjska kuća ili palac) zbog potrebe predstojeće obnove. Tlocrtna površina građevine je ukupno cca. 140m² čini visokim zidom ograđeno dvorište i stambena zgrada sa 52m² tlocrtna površine. Dvorište je smješteno na zapadnom dijelu sklopa, ograđeno sa zapadne, sjeverne i južne strane visokim ogradnim zidom pri čemu se sjeverni zid stepenasto diže do visine cca. 5m, dok je vrh zapadnog i južnog ravan, a zid visine 3,5 m. Jedini otvor u zoni prizemlja jest portal na zapadnom zidu kojemu nedostaje kameni okvir. U zoni kata

otvoren je jedan prozorski otvor na sjevernom zidu, uz podest vanjskog stubišta kojime se pristupalo katu stambene građevine. Na sjevernom zidu očuvane su i dvije kamene konzole (ukupno ih je bilo 4 – dvije nedostaju te su očuvani samo ležajevi konzola) koje su uz sjeverni zid, s unutarnje strane morale nositi drvenu konstrukciju (nadstrešnicu ili hodnu površinu). Ogradni zid dvorišta građen je istovjetno zidu stambenog dijela i kapele pa izgradnju treba datirati u isto vrijeme. Riječ je o grubo klesanom kamenu u pravilnom slogu bez značajnih primjesa drugih građevinskih materijala. Miješanje s opekama je vidljivo samo u nadvoju jednog prozorskog otvora i na zabatnim završecima sjevernog i južnog zida stambenog dijela pa treba pretpostaviti da su ti dijelovi građevine prezidavani, odnosno popravljeni.

Stambena građevina očuvana je u elevaciji do krovišta koje nedostaje. Zabati su okrenuti prema sjeveru i jugu.

Graditeljska cjelina na Parhavcu, stanje 1993.godine

opremljenih građevina. Ista se namjera čita na klesarski kvalitetno obrađenim detaljima portala, zvonika na preslicu i trijumfalnih lukova. Tako se zaključuje da su brojne kapele na izvangradskim prostorima otoka Cresa građene prema istom modelu koji je uspostavljen početkom 15. stoljeća bez značajnijeg opadanja kvalitete izvedbe. Za kvalitetu izvedbe i dosljednu primjenu gotičkog arhitektonskog izričaja zaslužni su naručitelji. Slijedom promjene gospodarskih djelatnosti na posjedima, promjene broja stanovnika i prerastanja pastirskih stanova u stalna naselja, mijenjale su se i prilagođavale stambene i gospodarske građevine. Najveći broj kapela ostao je neizmijenjen predstavljajući tako jedini izvorni materijalni trag povijesne društveno-gospodarske organizacije otoka i najistaknutiji

U interijeru na zidovima sačuvani su utori za grede međukatne konstrukcije. Zapadno pročelje je u prizemnoj zoni rastvoreno portalom kojim se pristupa u ograđeno dvorište i jednim prozorskim otvorom prema dvorištu. Uz sjeverni dio položeno je zidano kameno stubište (urušeno *in situ*). Kat je rastvoren dvama prozorskim otvorima i vratima kojima se pristupalo s podesta vanjskog stubišta. Između prozora i vrata na zapadnom zidu kata djelomično je urušena zidna niša koja može sugerirati položaj ognjišta. Sjeverno pročelje ima samo jedan prozorski otvor na katu, a južno dva. Istočno pročelje nema sačuvanih otvora, a urušena je polovica dužine zida. Na mjestu urušavanja recentnim je arheološkim istraživanjima ustanovljen temelj zida čiji vez sa zidom građevine je vidljiv i u elevaciji. Riječ je o prostoru kvadratičnog tlocrta unutarnjih dimenzija 1,64 x 1,73 m koji je smješten na sredini istočnog zida građevine i njezin je integralni dio, nastao istovremeno te se proteže u punoj visini građevine. Na katni se prostor pristupalo kroz vrata čija je južna špaleta vidljiva u strukturi zida. Namjena nije poznata, ali može se pretpostaviti da je riječ o obrambenom ili funkcionalnom elementu (?). Uz taj objekt, pronađeni su temelji još jednog manjeg objekta koji je prigraden s južne strane (Makarun, 2018). Taj je objekt bio samo u visini prizemlja jer su na vanjskom licu zida očuvani utori za krovnu konstrukciju (?).

Prema tlocrtnoj organizaciji građevine i dvorišta te rasporedu otvora treba zaključiti da je građevina prvenstveno imala gospodarsku namjenu, a sekundarno obrambenu namjenu obzirom da ne postoje otvori, osim ulaznog portala, u prizemlju. U prostoru dvorišta prepoznajemo tragove gradnji koje su u nekoj fazi postojale na što upućuje viši sjeverni zid koji je tako izveden s nekim razlogom te uočeni tragovi prizemne prostorije u jugozapadnom kutu dvorišta vidljivi u strukturi zida. Riječ je o utorima za krovnu konstrukciju u južnom zidu, vidljivom otisku kosine jednostrešnog krova na zapadnom zidu i tragovima tankih pregradnih zidova na polovici južnog zida i uz južni dovratnik portala na zapadnom zidu.

I prizemlje same kuće moralo je imati gospodarsku namjenu jer nije komuniciralo s katom unutarnjim stubištem, već vanjskim te nije bilo rastvoreno prozorskim otvorima (osim jednog prema dvorištu). Stambenu namjenu je mogao imati samo kat tlocrtno površine 52m² što može zadovoljiti tek potrebe povremenog stanovanja vlastelina.

Iako na građevini nisu sačuvani elementi arhitektonske plastike, njezina arhitektonska vrijednost čita se iz prostorne organizacije koja odražava izvornu namjenu. Na građevini je u cijelosti autentičan prostorni raspored, oblik, građevni materijal i njezina okolina jer je građena u jednom povijesnom razdoblju, a naknadne preinake su očigledno vršene samo u vidu manjih popravaka. Primjer velikog dvorišta s visokim ogradnim zidom i elementima

fortifikacija za sada je jedini poznati primjer na prostoru creskog izvangradskog prostora, a sama je građevina jedina tog tipa i te namjene koja se može datirati na kraj 15. stoljeća. Pravilni slog zida, kao i pravilnost tlocrta odaju vrsne majstore koji su na izvangradskom prostoru izgradili kvalitetnu zgradu pa se ista ne može pribrojati ostvarenjima »pučke arhitekture« na creskom ladanju.

Kasnogotička graditeljska cjelina na Parhavcu jedini je primjer na Cresu gdje su stambeno-gospodarska imanja (ladanjska kuća ili palac) i kapela građene u neposrednoj blizini, kao izdvojeni dio posjeda. Također, to je jedini primjer očuvanosti u jednom povijesnom sloju, bez značajnijih kasnijih preinaka. Graditeljski sklop se može ocijeniti kao cjelina visoke povijesne vrijednosti, potpune autentičnosti građevnog materijala, prostorne organizacije, izvornog koncepta i neizmijenjenog prirodnog konteksta. Zalaganjem zavičajnog društva »Puntari«, uz financiranje Ministarstva kulture i stručnu potporu Konzervatorskog odjela u Rijeci graditeljski sklop je istrgnut iz zaborava te su konzervatorski i restauratorski radovi pobudili značajan interes lokalne zajednice koja obnovu tog graditeljskog sklopa doživljava s ponosom kao vlastiti uspjeh. Tako je jedna od vrijednosti sklopa i ona emotivna jer je povijesni lokalitet dio identiteta lokalne zajednice koja ga doživljava kao mistično šumsko mjesto s ruševinom koja golica maštu pa su o njoj, uz legende o markodlacima i šumskim macmalićima, raspredane i priče o skrivenom blagu unutar zidova ruševine. Obnovom kapele, uz misno slavlje koje je održano nakon nje, mjestu je vraćena duhovna vrijednost. Ipak, vrijednost identiteta prvenstveno je vezana uz neizmijenjeni doživljaj mjesta utopljenog u šumski i ruralni krajolik koji izvornom namjenom takvom krajoliku i pripada te podsjeća na ruralnu prošlost cjelokupnog prostora Punta Križe.

OCJENA STANJA I OČUVANOSTI POVIJESNIH STRUKTURA

POSTOJEĆE STANJE

Uz obnovljenu kapelu Sv. Antuna opata i potpuno urušenu građevinu na č.zgr. 39, preostaje analizirati stanje očuvanosti ladanjske kuće s dvorištem na č.zgr. 38. Građevina je očuvana u elevaciji s jasnom raspodjelom otvora na zidnom plaštu, utorima za grede međukatne konstrukcije u interijeru i vanjskim kamenim stubištem u dvorištu koje se urušilo *in situ*. Također su dobro sačuvane kamene konzole na sjevernom zidu dvorišta. Nažalost, nije očuvan niti jedan element arhitektonske plastike – kameni okviri otvora niti kruna vodospreme. Ti elementi su navodno otuđeni s lokaliteta tijekom 20. stoljeća. Na zidovima u cijelosti nedostaje žbuka, sačuvana u manjem fragmentu na unutarnjoj plohi zida stambene građevine. Riječ je o tankom sloju (1 cm) vapnene žbuke s pijeskom sitne granulacije i nešto većim granulama vapna. Mort u zidu je

mjestimice dotrajavao te su dijelovi zida nestabilni. Mort je spravljen miješanjem s većim komadima drobljene opeke.

Krovište i međukatna konstrukcija nisu očuvani kao niti drveni elementi ophoda/nadstrešnice (?) u dvorištu. Zidovi su sačuvani u punoj visini, osim urušene polovice istočnog zida na mjestu postojanja kvadratičnog istaka od kojega je sačuvan samo temelj. Nisu sačuvane niti podnice ili tragovi popločenja, ali su dobro sačuvani kameni pragovi portala u prizemlju. Vidljive su dvije izraženije pukotine koje se protežu cijelom visinom zida iznad i ispod otvora (sjeverni zid i zapadni zid) pa treba pretpostaviti da je uklanjanje (krađa) klesanih dijelova oko otvora značajnije utjecalo na padanje zida.

Osim oštećenja koje je uzrokovano starošću i djelovanjem atmosferilija uslijed gubitka svih drvenih konstrukcija (krova) i opreme (prozori i vrata) te oštećenja koje je uzrokovao čovjek (krađa kamenih erti), građevina je bila ugrožena i zbog uznapredovanog visokog raslinja koje je uklonjeno prije radova na izradi dokumentacije u tekućoj godini. Raslinjem je bilo obraslo dvorište i prostor neposredno uz građevinu.

Zidovi su značajno obrasli niskim biološkim obraštajem (lišajevi, mahovina) dok je parter danas integralni dio okolnog prostora (humus i trava). Urušenog materijala nema osim na poziciji urušavanja dijela istočnog zida.

Prilikom izrade preliminarne arhitektonske snimke postojećeg stanja 2008. godine izrađena je kratka procjena stabilnosti postojećih zidova kojom se navodi sljedeće:

Očito je da su postojeći zidovi temeljeni na stijeni i da nisu devastirani radi lošeg temeljenja. Zidovi su radi nepovezanosti s međukatnom konstrukcijom u labilnom položaju. Djelovanje vjetra, a posebno i vrlo slabi potres doveli bi do rušenja većeg dijela postojećih zidova. Odgovarajućim rješenjem postojeće građevine odnosno povezivanjem zidova u cjelinu te odgovarajućom sanacijom zidovi bi mogli biti nosivi. (Art.desing, 2008.)

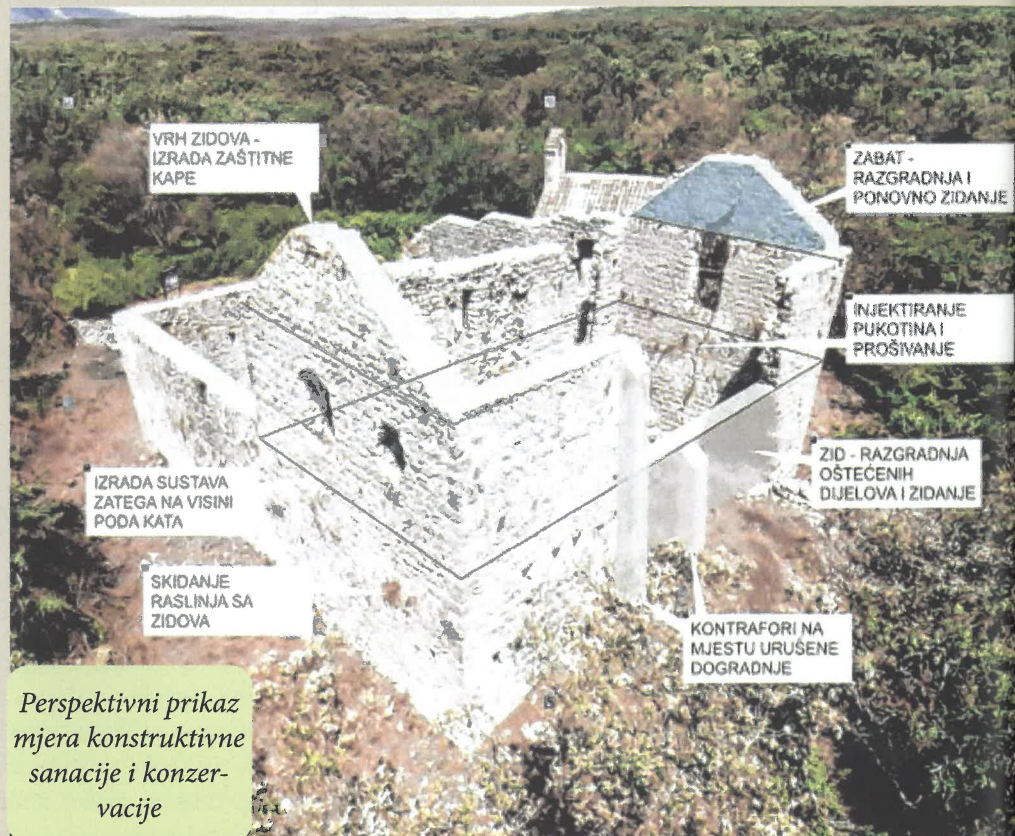
Građevina se može definirati kao ruševina visokog stupnja očuvanosti zidova, rasporeda otvora, strijelnica i tragova (pozicija) međukatnih konstrukcija te nosača drvene konstrukcije u dvorištu (kamenih konzola). Na zidovima nisu vidljive reške koje bi upućivale na naknadne preinake arhitekture.

KONSTRUKTIVNI ELEMENTI RELEVANTNI ZA REKONSTRUKCIJU I SANACIJU

Na gradnji kakva je zatečena prilikom izrade ovog elaborata, gdje postoje samo glavni nosivi zidovi s vrlo malo žbuke i potpuno bez elemenata arhitektonske plastike (dovratnici, doprozornici, konzole i sl.), i bez relevantnih arheoloških nalaza, pronađeni su elementi na temelju kojih se može zaključiti da su u određenim fazama postojali još neki zatvoreni prostori.

DVORIŠTE

Prvi važan element koji treba istaknuti je da je sjeverni dvorišni zid visine do vijenca (sačuvano danas) i da je kao takav izvorno. S druge strane južni zid je visine cca do stropa prizemlja i na zgradi iznad te visine nalazimo uglovno kamenje što znači da je južni zid izvorne visine. Sjeverni zid, kako je danas sačuvan, djelomično je urušen te se postepeno spušta na visinu zapadnog zida, odnosno južnog zida. Zapadni zid sjeverno od ulaznog portala nije izvorne visine i u gornjoj zoni završava nepravilno.

DVORIŠTE, SJEVERNI DIO

Na sjevernom zidu dvorišta vidljive su dvije konzole kao i dvije rupe u kojima su bile konzole što upućuje da se na tim konzolama nalazila greda kao standardno rješenje za stropnu konstrukciju. Potvrda postojanja stropa nalazi se na zapadnom zidu gdje imamo rupe za grede na samom uglu (greda na konzolama) te na udaljenosti od 2,60 m

rupu u istoj visini identične veličine koja je prihvaćala drugu gredu neophodnu za nošenje poprečnih greda strova. Također, iznad ovog drugog ležaja za gredu nalazimo trag žbuke sudara zida.

Na sjevernom zidu također nalazimo pravokutne otvore u dvije visine, 1,50 i 3,50 m, koji su najvjerojatnije služili za učvršćenje skele pri samoj gradnji, a što nadalje ukazuje da je vrlo vjerojatno zid bio u cijeloj dužini visok kao na djelu uz kuću (istok). Na istom zidu važan je element postojanje prozora koji ne bi imao smisla da se tu nije nalazio zatvoreni prostor. Visina tog prozora je niža od prozora zgrade na istom pročelju što bi trebalo značiti da je pod ovdje bio niži nego u unutrašnjosti.

Sljedeći sačuvani element na sjevernom pročelju uz samu zgradu je utor dužine 140 cm i visine 26 cm sa skošenom unutrašnjom stranom što je bio ležaj plitkog bačvastog svoda koji se nalazio između bloka vanjskog stubišta i zida. Visina poda koji je bio iznad svoda približno odgovara visini strova na dijelu gdje su sačuvane konzole i ležajevi uzdužnih greda.

DVORIŠTE, JUGOZAPADNI DIO

Na zapadnom zidu, lijevo od ulaznog portala vidljiv je trag jednostrešnog krova nagiba 17° . Uz ulaz je također vidljiv ležaj grede (rupa) na koju se oslanjala konstrukcija krova kao i ostaci žbuke gdje je bio sudar zida. Adekvatne tragove žbuke sudara zidova kao i ležaja konstrukcije nalazimo na južnom zidu čime su definirani gabariti prigradnje koja se ovdje nalazila: $3,80 \times 2,80$ m visine 2,30-3,25 m.

Za obje prigradnje nisu nađeni nikakvi tragovi temelja što znači da se vrlo vjerojatno radilo o drvenim građevinama koje su mogle biti i ožbukane.

KUĆA – UNUTRAŠNJOST

Kuća je građena na način da su vanjski zidovi u prizemlju debljine 65 cm, a na katu 50 cm i razlika u debljini na uzdužnim zidovima je služila kao ležaj za grede stropne konstrukcije. Razlika u debljini na uzdužnim zidovima je na visini od 2,28 m, a na poprečnim na visini 2,60 m iz čega možemo iščitati da je debljina strova bila 30 cm.

U unutrašnjem prostoru, kao niti na podu, ne postoje tragovi unutrašnjih pregradnih zidova i utoliko nije moguće

iščitati moguću organizaciju prostora. Atipični element su prozori različitih dimenzija na južnom zabatnom pročelju gdje je zapadni prozor približnih dimenzija kao prozori na zapadnom i sjevernom pročelju 100×12 cm (mjerno današnji otvori s uklonjenim ertama) dok je istočni prozor znatno manji 50×60 cm i postavljen na većoj visini. Između prozora nalazi se dio rijetke sačuvane žbuke bez ikakvih tragova pregrade što znači da su oba prozora bili u istom prostoru. Ispod manjeg prozora nalazimo četiri rupe cca 65 cm iznad strova prizemlja kao moguće ležajevne stropne konstrukcije. Visinska razlika je približna razlici visine donjeg ruba prozora što bi značilo da su parapeti bili iste visine obzirom na visinu poda uz prozore. Razlog takve visinske razlog je moguća lokacija stubišta koje je vodilo na tavan koji je vrlo vjerojatno bio u upotrebi.

KUĆA ZAPADNI ZID

Na zapadnom zidu nalazimo dva istovjetna prozora, ulaz u koji se pristupalo iz vanjskog stubišta te relativno pravilno urušeni dio gdje je zid stanjen na cca $\frac{1}{2}$ zida na kojem mjestu se moglo nalaziti ognjište koje je vrlo vjerojatno trebalo postojati u izvornoj gradnji. Ovdje nisu pronađeni nikakvi ostaci gareži što nije neobično obzirom na dugotrajnu izloženost atmosferijama. Suvremena ognjišta imala su često nape na kamenim konzolama koje su mogle biti otuđene u vrijeme kad su skinuti svi ostali klesani elementi s kompleksa, a vrijeme i izloženost su u međuvremenu doveli do današnjeg izgleda. Također, toplina vatre je u pravilu dovođila do degradacije veznog tkiva i samog zida i to može biti razlog načina urušavanja kakovog danas nalazimo.

KUĆA ISTOČNI ZID

Najveća oštećenja nalazimo na istočnom zidu gdje nedostaje srednji dio zida gotovo u cijeloj visini. Tijekom arheoloških istražnih radova pronađeni su temelji 2 četvrtasta prostora koji su bili građeni uz zid.

Na istočnom pročelju vidljivi su ostaci spoja s okomitim zidom u punoj visini zida što pokazuje da je veća pravokutna prigradnja imala visinu današnjeg istočnog zida te da je građena istovremeno s ostatkom kompleksa. U visini 1. kata na južnoj

Idealna rekonstrukcija kompleksa, pogled s jugoistoka

strani urušenog dijela nalazimo špaletu otvora - vrata skošenu prema vani. Takvo skošenje je smisleno samo u slučaju ako su se tu nalazila unutrašnja vrata s dovratnicima prema kući (zapadu). Logično je zaključiti da se prema većem i reprezentativnijem prostoru nalazio kameni dovratnik, te da su se vrata otvarala prema manjem prostoru. Namjena i izgled prigradnje nisu poznati zbog velikog urušavanja, no logično je pretpostaviti da se na tom mjestu na 1. katu nalazio zahod što je i najlogičnije mjesto, suprotna strana od dvorišta i ulaza. U takvom slučaju prostor u prizemlju je bio neka vrsta sabirnog prostora (septičke jame) u koji se moglo radi čišćenja pristupiti s vanjske strane.

Na sjevernom dijelu preostalog istočnog zida nalazimo priklesani kamen s istim nagibom kao špaleta prozora na ostalim pročeljima što otvara mogućnost da se ovdje nalazio prozor. Na istu pretpostavku upućuje i način urušavanja istočnog zida gdje su takva urušavanja relativno pravilna i gotovo uvijek između otvora na pročelju koja predstavljaju oslabljenja zidne strukture. Nažalost

navedeni nalaz nije dovoljan za formiranje čvrstog stava o postojanju navedenog prostora.

Uz veću pravilniju pravokutnu prigradnju nalazimo temelje manje prigradnje pod kutom od $3,35^\circ$. Iznad tih temelja na postojećem zidu nalazimo niz rupa na nepravilnim međudaljenostima kao mogućih ležajeva za kamene konzole ili grede krova prigradnje. Ovdje su pronađeni elementi nedovoljni za dolaženje do zaključka kako je manja prigradnja izgledala kao niti o njenoj namjeni.

PRIJEDLOG KONZERVATORSKE POLITIKE

Slijedom prethodno navedene valorizacije građevine i opisa njezinog stanja, uzimajući u obzir obveze i konzervatorske principe iz međunarodnih dokumenata, predlaže se usvajanje sljedeće konzervatorske politike prilikom planiranja obnove: Zbog stanja građevine (ruševina očuvana u punoj elevaciji) trebale bi se razmotriti dvije mogućnosti obnove: konzervacija ruševine ili konzervacija i rekonstrukcija osnovnih elemenata konstrukcije i opreme.

VARIJANTA 1 – KONSTRUKTIVNA SANACIJA I KONZERVACIJA RUŠEVINE

Konzervacija ruševine podrazumijeva konstruktivnu sanaciju zidova prema projektu statičara koji ima dopuštenje za rad na kulturnim dobrima pri čemu bi se stabilizirali nestabilni i oštećeni dijelovi zidova i to korištenjem tradicijskih tehnika i materijala ili onih koji su kompatibilni s povijesnim građevinama.

Navedeni zahvat uključio bi razgradnju nestabilnih dijelova gradnje koje nije moguće sanirati kao što je sjeverni zabat i eventualno konzolni dio istočnog zida pročelja, zatim dozidavanje istovjetnim materijalom i tehnikom urušeni dio istočnog pročelja i spajanje sa sačuvanim dijelovima zida

kako bi se dobila konstruktivno stabilna cjelina. Konstruktivnu sanaciju trebala bi pratiti i građevinska sanacija zida na dijelovima gdje je dotrajao mort i to dopunjavanjem dijelova koji nedostaju mortom koji je istovjetan po sastavu, teksturi i boji te injektiranjem prikladnom smjesom. Na vrhovima zi-

Stanje graditeljske cjeline 1993.godine

dova trebala bi se izvesti zaštitna »kapa« od prirodnog vapnenog hidrauličkog morta (NHL). Obzirom na cjelokupnu rastresenost prvenstveno visokih zidova zgrade, neophodna je postava čeličnih zatega i time bi se spriječilo daljnje razdvajanje zidova, a veće pukotine, osim injektiranja, trebalo bi se "prošiti" sidrima.

Obzirom da je istočni zid pročelja konstruktivno najugroženiji poželjno bi bilo izvesti jedna ili dva kontrafora na mjestima gdje je bio danas urušeni aneks, a što je pronađeno u temeljnom sloju prilikom arheoloških istražnih radova. Za južni kontrafor postoje danas vidljivi tragovi na pročelju.

U okviru ovog zahvata potrebno je dodati i potrebu za kontinuiranom skrbi nad građevinom gdje bi trebalo redovito uklanjati raslinje sa zida kao i ono u neposrednoj blizini. Taj je stupanj obnove nužan i može se provesti bez potrebe privođenja građevine nekoj

namjeni. Građevina bi na taj način zadržala karakter ruševine te ne bi bio izmijenjena njezina doživljajna vrijednost. Ujedno, taj bi način konzervacije bio sukladan konzervatorskim principima, a obnova bi obuhvatila samo

stabilizaciju autentičnih zatečenih zidova uz zaustavljanje daljnog urušavanja, uz rekonstrukciju isključivo dijelova važnih za stabilnost cjelokupne gradnje bez rekonstrukcije preostalih dijelova koji nedostaju.

VARIJANTA 2 – KONZERVACIJA I REKONSTRUKCIJA OSNOVNIH ELEMENATA KONSTRUKCIJE I OPREME

Druga varijanta obnove podrazumijevala bi prethodno pronalaženje namjene. Namjena treba biti ograničena mogućnostima građevine koja je već više od 200 godina ruševina te je smještena na lokaciji bez kolnog pristupa i ikakve infrastrukture. Izvođenje varijante 2 podrazumijeva prethodno izvođenje varijante 1 – konstruktivnu sanaciju zidova.

Kako je kuća očuvana u punoj elevaciji, postoji mogućnost rekonstrukcije krova. Krov bi trebao imati prvenstveno zaštitnu namjenu (zaštita od atmosferilija i dodatna konstruktivna stabilizacija zgrade). Konstrukcijom, materijalom i oblikom bi trebao odgovarati na okolnom terenu uvriježenom tipu drvenog krovništva pokrivenog kanalicom i djelovati kao neutralan element bez istaknutih detalja koji mogu sugerirati povijesnu konstrukciju. Obzirom da ne postoje podaci o izvornom konstruktivnom sistemu krovništva odabir sustava bi trebao biti najlogičniji za postojeći raspon uz uvažavanje realnih teškoća u dopremi materijala i izvođenju radova. Iz navedenih premisa kao najracionalniji sustav konstrukcije izbor bi trebao biti jednostruka visulja s 4 "puna veza".

Ukoliko se ostvare preduvjeti za rekonstrukciju krova, moguća je i rekonstrukcija međukatne konstrukcije – drvene grede bi trebalo postaviti u postojeće ležajeve. U sklopu međukatne konstrukcije s vidljivim grednikom izvela bi se horizontalna dijafragma od više slojeva međusobno lijepljenih ploča ukočenog drva (vodootporne šperploče) s daščanim podgledom te kao završnu podlogu izvesti daščani pod. Obzirom na potrebe stabilizacije konstruktivnog sustava isti sustav dijafragme moguće je izvesti i kod međukatne konstrukcije prema tavanu.

Prilikom izvedbe rekonstrukcije najosjetljiviji zahvat je rekonstrukcija dijela istočnog zida koji je urušen u srednjem dijelu. U tom dijelu moguća su dva varijantna rješenja gdje se u prvom rješenju ne rekonstruira pravokutna prigradnja, te u drugom rješenju gdje se rekonstruira pravokutna prigradnja.

Razlog za prvu varijantu je da postoje samo djelomični elementi na temelju kojih je rekonstrukcija moguća. Pri tome treba svakako zadržati ostatke istaka zida vidljivog na vanjskoj plohi koji najjasnije sugerira da je riječ o strukturi koja je izgubljena usred urušavanja. Ovdje je moguće rekonstruirati dio zida cca 0,5 m koji bi služili kao ojačanja dugackog istočnog zida koji je u lošem konstruktivnom stanju i time smanjile intervencije na izvornim dijelovi-

ma zida. S druge strane varijanta u kojoj se prigradnja rekonstruira na temelju donekle manjkavih elemenata ima kvalitetu što je moguće urediti sanitarni čvor, kao bitan element suvremenog standarda, bez da se nepotrebno parcelira integralni prostor same kuće. U oba slučaja zidanje bi trebalo izvršiti materijalom i tehnikom koja odgovara povijesnom (kako bi se oblikovala harmonična cjelina), ali koji se razlikuje prilikom sagledavanja iz blizine.

Osjetljiv zahvat je i opremanje otvora jer oblikovanje povijesnih okvira otvora nije poznato. Zato se predlaže postavljanje neutralnih, ravnih nepoliranih kamenih okvira pravokutnog presjeka koji površinskom obradom, vrstom i tonom odgovaraju građi zida.

Predlaže se postavljanje čim neutralnije stolarije koja ne sugerira povijesni predložak, ali se harmonično uklapa u cjelinu. Predlaže se postavljanje punih vanjskih škura, minimalnih utora na spoju dasaka i to građenih od čim šire daske. Predlaže se završna obrada u sivom tonu radi stapanja s tonom kamena kako se stolarija ne bi isticala u vizuri na građevinu. U slučaju potrebe, unutarne ostakljenje se predlaže bez vidljivog okvira skrivenog unutar pristupka prozora.

Ostatke žbuke treba zaštititi i po potrebi učvrstiti i ne predlaže se završna obrada zidova žbukanjem jer bi građevina trebala barem općim dojmom sugerirati recentnije povijesno razdoblje kada je postojala kao ruševina. Ta je slika duboko urezana u pamćenje lokalne zajednice pa izmjena doživljaja graditeljskog sklopa nije preporučljiva.

Zidovi dvorišta trebali bi se konzervirati u zatečenom obliku prema smjernicama varijante 1 – konstruktivna sanacija i konzervacija ruševine. Jedina rekonstrukcija u dvorištu trebala bi biti rekonstrukcija kamenog stubišta koje se urušilo in situ, ali je materijal sačuvan. Prilikom rekonstrukcije bi trebalo koristiti zatečeni urušeni materijal, a same stube izvesti masivno jednostavnog pravokutnog profila obrađenog na vidljivim stranama bez posebnih oblikovnih elemenata i profilacija. Parter dvorišta bi trebalo zadržati u postojećem obliku – travnato-kamena površina. Pod prizemlja interijera može se prema potrebi urediti kao šljunčanu površinu ili izvesti vapnenu podnicu sukladno nalazu izvorne vapnene podnice u interijeru kapele.

KONCEPT NAMJENE I KORIŠTENJA: MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA

Druga varijanta obnove podrazumijevala bi prethodno pronalaženje namjene. Sukladno zakonskoj regulativi (članak 34. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara) namjenu i način uporabe nepokretnoga kulturnoga dobra rješenjem utvrđuje nadležni Konzervatorski odjel, a po prethodno pribavljenom mišljenju gradonačelnika. U do-

sadašnjim evaluacijama kulturnog dobra (Preliminarna tehnička procjena u okviru Pilot-projekta lokalnog razvoja iz 2014.godine) predložena je namjena za prezentaciju lokalnih poljoprivrednih proizvoda / organske hrane koji bi se mogli uzgajati u obližnjoj udolini ili namjena farme / jahačkog centra. Te su namjene primjerene izvornoj namjeni kompleksa.

Namjena bi trebala odgovarati ograničenjima u mogućnostima obnove jer građevinu nije moguće dovesti do visokog stupnja dovršenosti. Sama prostorna organizacija, položaj kompleksa i prirodno neposredno okruženje ne dopuštaju korištenje za stanovanje ili bilo koju drugu namjenu koja bi zahtijevala instalacije (lokalitet nije opremljen strujom, vodom i kanalizacijom). Također valja ponovno istaknuti i činjenicu da većinu površine zauzima ograđeno dvorište dok je prizemna etaža same građevine rastvorena tek jednim prozorskim otvorom prema dvorištu te neće biti pogodna za duži boravak ljudi u slučaju natkrivanja krovom i međukatnom konstrukcijom zbog pomanjkanja prirodne svjetlosti. Stambena etaža prostire se na tek 52 m² površine.

Trenutno je lokalitet posjećen od strane izletnika koji koriste obilježene šumske putove diljem Punta Križe, dok se od obnove kapele 2015. godine, na dan Svetog Antuna opata (17. siječnja) u kapeli održava misa.

PRIJEDLOG KONCEPTA ZA UREĐENJE OKOLIŠA

Okoliš bi trebalo održavati kao prirodni okoliš uz redovito uklanjanje raslinja u neposrednoj blizini graditeljskog sklopa. Poželjno je krčenje šume do urušene građevine na č.zem.39 koja danas nije dostupna zbog guste vegetacije, odnosno krčenje šume na prostoru katastarskih čestica na

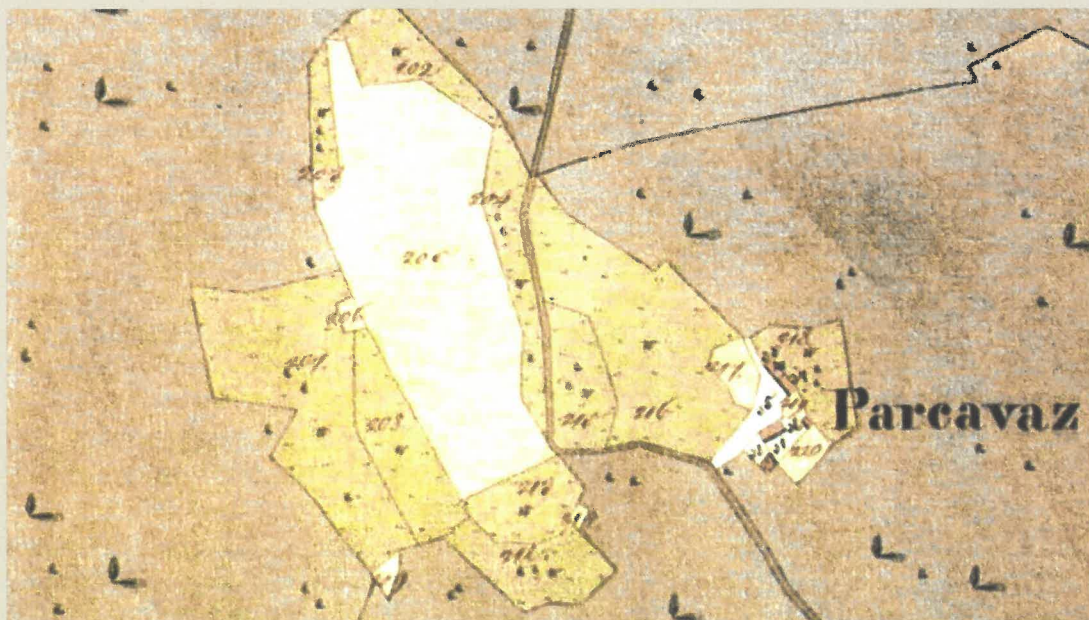
kojima je izgrađen graditeljski sklop (vidjeti franciskanski katastar iz 1821.). Naime, na prvom su katastru čestice 248 i 249 označene oznakom W (Weiden: pašnjak) pa bi bilo poželjno vratiti povijesno stanje zaustavljanjem zarastanja nekadašnjeg pašnjaka u makiju i šumu.

Obzirom da arheološka istraživanja obavljena u sklopu ovog projekta nisu pokazala postojanje bunara ili šterne u prostoru dvorišta, kao što je logično bilo za očekivati, pri krčenju šume i raslinja trebalo bi pažnju posvetiti i pronalasku bunara ili šterne koji su sigurno postojali na lokaciji i kao što je označeno na franciskanskom katastru iz 1821. Oznaka na tom katastru ne pokazuje točno mjesto već daje informaciju da na parceli postoji voda kao što je takva kvalitetna gradnja zasigurno imala i što je bilo neophodno za funkcioniranje ekonomije.

Proplanak na kojemu je smješten graditeljski sklop danas je podijeljen suhozidnom međom koja se oslanja na zapadni (ulazni) zid dvorišta. Suhozidna međa položena je na granici današnjih katastarskih čestica kojima je područje podijeljeno uzdužno, različito od povijesnog stanja 1821. godine, dakle izgrađena je nakon te godine. Predmetna međa onemogućava nesmetan pristup ladanjskoj kući te nesmetan obilazak oko građevine. Iz tog bi razloga suhozid trebalo razgraditi na dijelu gdje se oslanja na građevinu kako bi se omogućio pristup i obilazak oko zgrade. Predmetni suhozid se preliminarno ocjenjuje kao manje vrijedna struktura (niski zid, mjestimice urušen upravo zbog učestalih prelazaka preko istog zbog pristupanja ladanjskoj kući), no konačnu procjenu o mogućnosti njegove parcijalne razgradnje treba prepustiti stručnoj osobi (konzervator – etnolog), a odobrenje treba zatražiti u nadležnom Konzervatorskom odjelu. Ostatak zida može se obnoviti reupotrebom materijala sa razgrađenog dijela.

Kod razgradnje suhozida kao i pri čišćenju okoliša te prostora unutar kompleksa posebnu pažnju treba posvetiti mogućnosti pronalaska klesanog kamenog materijala kojeg treba evidentirati obzirom na mjesto nalaska, vrstu kamena i ostale karakteristike te skladištiti na prikladno mjesto. Sav ostali kameni materijal treba pažljivo posložiti i pripremiti za upotrebu kod rekonstruiranja zidanih dijelova.

Radovima krčenja šume i razgradnje dijela suhozida trebalo bi pristupiti prije obnove ladanjske kuće kako bi se oslobodio manipulativni prostor za radilište, a mogu se organizirati u lokalnoj akciji zavičajnog društva koje skrbi o lokalitetu.

Katastarski plan iz 1821.godine pastirskog stana Parhavac

stupiti prije obnove ladanjske kuće kako bi se oslobodio manipulativni prostor za radilište, a mogu se organizirati u lokalnoj akciji zavičajnog društva koje skrbi o lokalitetu.

OBILJEŽENA 100. OBLJETNICA OD ZAVRŠETKA »VELIKOG RATA«, 1914-1918.

Prošle, 2018. godine, navršilo se sto godina od završetka I. svjetskog rata, koji se tada, naravno ne znajući da će izbiti i II. svjetski rat, nazivao Veliki rat ili Svjetski rat.

Ova velika obljetnica tog nevjerojatnog i neizrecivo tragičnog događaja u kojem su na žalost, ni krivi ni dužni, učestvovali gotovo svi naši djedovi ili pradjedovi, u nas je obilježena sveobuhvatnom i vrlo dobro pripremljenom izložbom koja je upriličena u Nerezinama te svečano otvorena 21. srpnja 2018. godine u prostoru vijećnice. Uz pokroviteljstvo Grada M. Lošinja i Turističke zajednice Grada M. Lošinja izložbu je priredilo Zavičajno i dobrotvorno društvo Sv. Frane Nerezine – New York 1898. Autor ove izložbe bio je Renzo Rocconi, koji živi u Italiji u mjestu Dolo pored Venecije a korijenima je iz Osora. U Nerezinama su predstavljeni svi učesnici u I. svjetskom ratu iz Nerezina, Svetog Jakova, Osora i

IZLOŽBA
MOSTRA

AUTOR / AUTORI
RENZO ROCCON

**NAŠI OTOČANI U VELIKOM RATU 1914.-1918.
I NOSTRI ISOLANI NELLA GRANDE GUERRA 1914-1918
(Osor-Nerezine-Sv. Jakov-Punta Križa)***

21. 07. - 22. 09. 2018.

NEREZINE - Vijećnica (iznad pošte)
Sala comunale (sopra Ufficio postale, piazza)

OTVORENJE: 21. 07. 2018. (subota) u 20:00 h / **INAUGURAZIONE:** 21. 07. 2018 alle ore 20:00
Otvoreno svaki dan 19:30-22:30 h; ulaz slobodan / Aperto ogni giorno 19:30-22:30 h; l'entrata gratuita

Organizatori: Zavičajno i dobrotvorno društvo Sv. Frane Nerezine – New York 1898, Nerezine
Pokrovitelji: Grad Mali Lošinj i Turistička zajednica Grada Malog Lošinja
Organizzatori: Associazione S. Francesco Nerezine - New York 1898, Nerezine
Sotto il patrocinio della Città di Mali Lošinj e dell'Ente per il Turismo della Città di Mali Lošinj

Naslovnica kataloga izložbe

Punte Križa, a na paralelnoj izložbi u Cresu svi oni iz Cresa, Malog i Velog Lošinja.

S autorom ove izložbe, koji je podatke o našim otočanima, učesnicima I. svjetskog rata, počeo prikupljati pred više od petnaest godina, naše je Zavičajno društvo »Puntari« počelo surađivati već od 2013. godine rado mu ustupivši na korištenje sve fotografije, dokumente i podatke koje smo prikupili o našim Puntarima u tom ratu.

Naime, radeći na izlaženju »Puntarskog foja«, kontaktirajući mnoge Puntare u nas i rasute svijetom između ostalog, prikupili smo određenu dokumentaciju o učešću Puntara u I. svjetskom ratu. Dio tih dokumenata najprije smo objavili u »Puntarskom foju« broj 8 u lipnju 2009. godine u našoj stalnoj rubrici »Puntarski povijesni fotoplov« i to 6 fotografija i 2 dopisnice. U »Puntarskom foju« broj 14 od lipnja 2014. godine u članku »Puntari u I. svjetskom ratu objavili smo još 6 fotografija naših Puntara koji su bili u I. svjetskom ratu, popis 49 mobiliziranih te 21 onih za koje smo pronašli podatke u kojim su jedinicama proveli rat.

Naši otoci pa tako i Punta Križa, u to su vrijeme bili dio Austro-Ugarske Monarhije te su svi sposobni za vojnu službu bili unovačeni u K. u. K. – Kaiserlich und Konigliche Armee (Carska i kraljevska armija). Većina je raspoređena u Landwehr – domobranstvo, odnosno u teritorijalne pukovnije koje su imale tri bojne a samo pojedinci u Gemeinsame Armee – Zajedničku armiju, koja je imala po četiri bojne.

Nakon što je objavljen rat mobilizirano je 3.350.000 vojnika. U prvom pozivu pozvani su svi koji su u to vrijeme bili između 18 i 33 godine starosti, a u drugom pozivu svi oni stari između 34 i 55 godina života. Po mobilizaciji svi su upućivani na kraću obuku te slani na srpsko i rusko a potom i na talijansko bojište. Obuka se sastojala od primarno vojne obuke a pošto su komande izdavane na njemačkom jeziku, svi su najprije morali naučiti oko stotinu osnovnih komandi

Grupa austro-ugarskih vojnika snimljena 1914. godine nakon okončanja vojne obuke i prije upućivanja na bojište. Na njoj se nalaze Nikola Sigović iz Nerezina r. 1880., poginuo u Rusiji 1914. godine te Ivan Galjanić r. 1886. umro 1952. u Puntima Križa

jer su vojsku Austro-Ugarske monarhije sačinjavali vojnici čak dvanaest naroda, odnosno Austrijanci, Nijemci, Mađari, Talijani, Rumunji, Česi, Slovaci, Poljaci, Ukrajinci, Slovenci, Srbi i Hrvati. Zastrašujuće zvuči podatak da je u I. svjetskom ratu tijekom četiri godina njegovog trajanja život izgubilo skoro 10.000.000 ljudi.

Strahote I. svjetskog rata prema do sada prikupljenim podacima nije preživjelo čak 5 Puntara. Bili su to:

Lijevo: Anton – Toni Plešić snimljen s nepoznatim suborcem početkom rata

1. **Plešić Anton**, rođen 06. 08. 1887. godine u Puntti Križa, nakon ranjavanja umro u bolnici 20. 10. 1918. godine i pokopan na groblju u Grazu – Austrija.

2. **Hrzić Ivan**, rođen 28. 11. 1897. godine u Puntti Križa, poginuo 31. 01. 1917. godine kao pripadnik pukovnije LIR 27, satnija FK 10 u kojoj je služio kao infanterist – pješak.

3. **Kremenić Anton**, rođen 01. 05. 1896. godine u Puntti Križa, poginuo na ruskom frontu a podaci o datumu i mjestu pogibije do

sada nisu pronađeni.

4. **Badurina Ivan**, rođen 02. 11. 1899. godine u Puntti Križa. Služio u Austro-Ugarskoj vojsci kao infanterist-pješak u pukovniji IR 97, poginuo 09. 02. 1918. godine na ruskoj bojišnici u Galiciji, današnja Ukrajina.

5. **Lazarić Anton**, rođen 13. 06. 1891. godine u Puntti Križa, poginuo na talijanskoj fronti na rijeci

Kremenić Anton, fotografija s puntarskog groblja

Nadgrobnni spomenik Lazarić Antona na vojnom groblju Aurisina – Trst

Soči kao pješak u jurišnom bataljonu Tappa – 416 dana 30. 04. 1916. godine i pokopan na vojnom groblju u Aurisina, Trst.

Za malo selo kao što je Punta Križa, koja nikada nije imala više od 400 stanovnika, pogibi-

ja petorice mladića bila je veliki, nenadoknadivi gubitak. Ostali, gotovo pedesetak mobiliziranih mladića i muževa iz Punte Križa u ovom su ratu preživjeli nevjerojatne strahote. Gotovo su svi bili ranjeni, neki i više puta, a na kraju

Stjepan Marušić (1881 – 1944)

su svi preživjeli pali u rusko zarobljeništvo. Nakon što su oslobođeni, trebalo im je više mjeseci a nekima i godina da, ponajviše pješke, stignu kući. Otišli su iz sela koji je tada bilo dio Austro-Ugarske monarhije a kada su se vratili, zatekli su drugu državu. Sada je to bila Italija protiv koje su se do tada borili pa je više njih od strane nove talijanske vlasti, kao pripadnika gubitničke, neprijateljske vojske, uhapšeno i odvedenu u talijanske logore.

Danas je vrlo teško, gotovo nemoguće rekonstruirati njihov »Križni put«. Prošlo je puno godina, živih svjedoka već odavno nema. Preostale su poneke fotografije, dopisnice, vrlo malo dokumenata. Ono malo što su pričali svojim obiteljima po povratku iz rata s vremenom je zaboravljeno, a pričali su vrlo malo ne želeći ponovno obnavljati i prisjećati se trauma i strahova koje su proživjeli. Osim toga oni su za novu talijansku vlast bili pripadnici poražene neprijateljske vojske koja ih je tako i tretirala te im nije bila ni malo naklonjena. Bio je to razlog više da se o ratnim događajima priča što manje. Stoga je danas možda i nemoguće shvatiti što su sve proživjeli ti puntarski mladići na beskrajnim ravnicama Galicije, na snježnim vrhovima Karpata, u rovovima uz rijeku Soču ili na planinama Trentina.

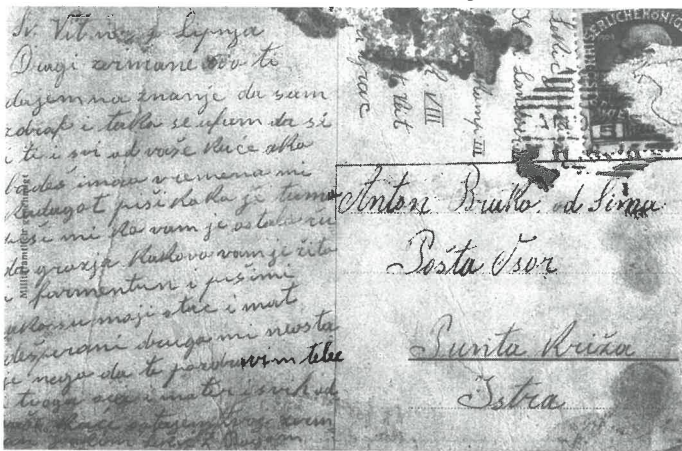
Nadalo Zorović sa suprugom

Baćeni su u rat mimo njihove volje, bili su u vojsci u kojoj nisu razumjeli jezik nadređenih časnika, nisu mogli pojmiti ni zašto se uopće vodi taj rat. Znali su samo da učestvuju u »Velikom ratu«, da služe caru, često govoreći: »Čuvaj Bože cara našeg i naš dom« i na kraju doživjeli da se država za koju su ratovali raspala i nestala.

Gdje su im bile misli dok su bili u dalekoj Galiciji, u ondašnjoj Rusiji, a današnjoj Ukrajini, na jednoj od najkrvavijih bojišnica, zorno nam može predočiti dopisnica koju je naš Puntar Jakin Lekić s Parhavca 09. lipnja 1916. godine napisao svom rođaku Antonu Braku-Šimićevom na Smrječju:

Dragi zermame, ovo ti dajen na znaje da sen zdraf i tako se ufan da si i ti i svi od vaše kuće, ako budeš imao vremena mi kadagod piši kako je tamo. Piši mi ko van je ustalo

če od gruožja, kako van je žito i farmentun i piši mi ako su moji otac i mat dešperuani. Drugo mi ne ustaje nego da te pozdravin, tebe i tvuoga oca i mater i svih od vaše kuće. Ustajen tvoj zerman Joakin Lekić, z Bogon.

Dopisnica Joakina Lekića napisana 09. 06. 1916. g

Traume ali i sreću da se živ vratio iz rata i ruskog zarobljenštva nikada nije mogao zaboraviti ni Ive Galjanić koji se 17. 06. 1916. godine zavjetovao da će, ako ikada dođe kući živ u Puntu Križa, svojoj ženi Vitoriji, sinu Ivanu i ocu Mati, podići zavjetni spomenik. Tog je dana bio prvi put ranjen u rame proboden kopljem kozačkog konjanika dok je sa suborcima bio u rovu i odolijevao njihovom jurišu. Zavjet je, usprkos velikoj neimaštini u obitelji uspio realizirati tek 10. 10. 1923. godine kada je prikupio potrebite novce. Zato što je natpis na spomeniku bio napisan na hrvatskom jeziku, nije mu dozvoljeno da ga postavi na groblje ili na bilo koje drugo javno mjesto pa ga je postavio u dvorište svoje obiteljske kuće u Puntu Križa gdje se i danas nalazi.

Zavjetni spomenik Ivana Galjanića u Puntu Križa

Sva tragedija, muke i stradanja koje su propatili ti mladići u I. svjetskom ratu sadržana je u dopisnici koju je Anton Plešić poslao s talijanskog bojišta dana 11. 03. 1916. godine svojoj ženi Anici u Puntu Križa:

Draga moja jubezniva Ane. Evo ti dajen na znaje moje lepo zdravje i tako se ufan da si i ti i mali i dajem ti znati da sen ricevil tvoje pismo jako sen žalostan da ste mi oba dva bolni a ja vas ne moren prit vit. Darš se kuraja če više, da ne bih ja doma prišal a tebe ne našal, da biš mi umarla aš bih vojil da bih ja umar juštešo sada.

Anton Plešić je mobiliziran odmah na početku rata, 28. 07. 1914. godine, raspoređen u pješastvo Teritorijalne pukovnije LIR 37 te upućen na srpsko bojište. Na njemu je

ostao do svibnja 1915. godine prošavši sve bitke koje su se odvijale duž rijeke Drine. Već u lipnju 1915. godine njegova je pukovnija prebačena na talijansko bojište gdje ostaje do kraja rata. Borio se na rijeci Soči, potom u Carniji i Kobaridu. Odlikovan je čak tri puta, dva puta brončanom medaljom, dana 25. prosinca 1915. i 5. svibnja 1916. godine.

Iscrpljen od dugogodišnjeg ratovanja i zadobivenih rana preminuo je u vojnoj bolnici u Grazu, Austrija, dana 20. 10. 1918. godine, gotovo na kraju rata u 31. godini života. Posljednje mu se počivalište i danas nalazi u Grazu. U Puntu su ostali njegova supruga Anica i tada trogodišnji sin Anton-Toni.

Ovom prigodom moramo se zahvaliti gospodinu Renzu Rocconiu za dugogodišnji uporan i neumoran rad na prikupljanju podataka o učesnicima I. svjetskog rata s otoka Lošinja i Cresa. Velike pohvale zaslužuju i izuzetno kvalitetno organizirane izložbe na ovu temu u Nerezinama i Cresu koje su tijekom ljeta 2018. godine bile vrlo dobro posjećene. U pripremi je tiskanje sveobuhvatne knjige u kojoj će Renzo Rocconi na jednom mjestu objediniti veliki dio pronađene i prikupljene dokumentacije u kojoj će svaka obitelj naših otočana pronaći podatke po djedovima i pradjedovima te u njima zasigurno doznati nešto što do tada iz svoje obiteljske povijesti nisu znali.

Veliku zahvalnost, svi mi porijeklom iz Punte Križa dugujemo autoru ove izložbe a uskoro i knjige, što nam je ustupio sve do sada raspoložive podatke o Puntarima u I. svjetskom ratu i otkrio u njima mnoge, do sada nepoznate podatke. Njegov rad i zalaganje koje je volonterski uložio u istraživanje ove teme neće stati ni nakon izlaženja njegove knjige. Još je zasigurno mnogo toga za otkriti i istražiti. O sudbini svakog od naših otočana koji je imao tu nesreću da je morao proći kalvariju I. svjetskog rata mogla bi se zasigurno napisati zanimljiva i potresna priča. Stoga se pozivaju svi da u svojim obiteljima i obiteljskim ostavštinama pokušaju pronaći i od zaborava sačuvati poneku priču, fotografiju, pismo ili predmet vezan uz naše pretke i njihovu sudbinu tijekom učešća u I. svjetskom ratu. Dužni smo im to ponajviše zato da se njihove muke i patnje ne zaborave, da se prenesu novim naraštajima a sve s ciljem da, kako je gospodin Renzo Rocconi na otvaranju izložbe rekao: »Moramo biti svjesni da mir nije nešto što nastaje samo po sebi, miru treba stalno težiti, boriti se za njega i braniti ga svakog dana našeg življenja.«

Dopisnica Antona Plešića, napisana 11. 03. 1916. g

KAKO SE NEKADA U PUNTI KONZERVIRALA HRANA PUNTARSKI CIBI

Gospođa Vera Bonich, naša redovna, marljiva suradnica, za ovaj je broj, prema svom sjećanju napisala kako se nekada u Puntí Križa konzervirala hrana. U vrijeme njezine mladosti, a kada nije bilo električne struje, pa stoga ni hladnjaka i zamrzivača, bez konzerviranja hrane, odnosno bez sušenja ili soljenja s ciljem produljenja njenog trajanja, nije se moglo preživjeti hladnu i dugu zimu.

Come si conservavano i cibi? Voglio raccontare, se ci riesco, cio' che ricordo su questa tema.

Quando non esistevano ne' frigo ne' congelatore (la stessa corrente elettrica non era disponibile come oggi) tutto si conservava al naturale, contando su tre elementi: il sale, il fumo, l'aria fresca di una bella bora che asciugava tutto. Si doveva provvedere per l'inverno, quando il tempo e' cattivo e freddo.

Si cominciava con le maride – «menule», piccolo pesce semplice ed economico. A S. Martin di Lussino abitavano Marieta e Leone, marito e moglie, senza figli e piuttosto poveri. Erano di una certa eta' e molto simpatici. Lui le diceva: «Marieta, na piaci su menule: hodi ih ziet», e lei gli rispondeva: «A zis čin?», e lui: «Ja ću poč stobu Marieta» («in piazza ci sono le maride, Marieta, vai a prendere» e lei: «con chi», nei senso di «con quali soldi» e lui: «vengo io con te!»). La compagnia che non avevano era quella dei soldi...

Chi poteva ne comprava qualche chilo, le puliva e le salava. Poi prendeva un rametto un po' spinoso e vi sistemavano i pesciolini infilzandoli sulle spine in zona occhi, quindi si appendeva il tutto nel camino dove avveniva l'affumicatura. Venivano chiamate «suhačice» proprio preche' seccavano. Nella cottura, poi si bagnavano un po'.

Al polpo – «kobotnica» si levava subito la testa e si bolliva. L'insieme dei tentacoli si allargava e si montava su dei bacchetti di legno, poi anche questa composizione a forma di ventaglio si sistemava nel camino. Altrettanto con le seppie – «sipe», il grongo – «grug» e altri pesci ancora, sempre sotto sale. Le sardelle si mettevano in barile, col peso sopra, per due mesi, cambiando la salamola ogni tanto. Buonissime, poi, se condite con olio e aceto; appetitosa la pasta condita con queste stemperate in un padellino con olio bollente. Quando a Veli Mikložan venivano i signori da Cherso (famiglia Soldičić) alla teta Mare ordinavano subito una pasta con le sardele.

Sardele in savor: soffritto di cipolla, aceto e altri ottimi ingredienti.

Anche i capuzzi-«kapus», quelli bianchi e duri, si tagliavano molto sottili, si salvavano e si mettevano sotto peso, come le sarde. Il loro nome, una volta pronti, diventa capuzzi garbi – «kapus kiseli». Questi crauti sono ottimi con le luganeghe «kobasice».

Mi viene in mente una cosa, a proposito, avevamo un piccolo orto con le verze – «bruoskva». Un giorno vi e' entrato un cavallo e se le e' mangiate tutte. Mia mamma si lamenta col padrone per il danno subito ma lui, sorridendo, le fa: «Ma ništa Marica, sve je u redu. Vaša broskva je moja broskva!» («La vostra verze e' anche la mia verze! E' tutto a posto»). Era un tipo un po' stravagante, un tantino scansa fatiche, aveva capito oltremondo bene la lezione del nuovo regime – «Što je tvoje je i moje», cioe': «Quel che e' tuo e' anche mi». «Che dire di lui»? Due cose, la prima e' che forse ha voluto strafare nella pratica senza fatica della nuova filosofia sociale. La seconda, non era un Puntar.

La macellazione della pecora o della capra o del castrato era frequentissimo che avvenisse a livello familiare. Anche qui la conservazione principale assomigliava a quella del pesce, si salvava e si metteva a seccare e ne usciva un prodotto che chiamavamo – «kaštradina». Non so se prendeva il nome dal castrato, in ogni modo era molto buona e saporita, ottima per la – «pašta e fažol». Ma quando mi metto a preparare questa pietanza me la sogno, oggi, e qui, e' introvabile.

Un altro modo per «far durare» la carne quando si ammazzava in proprio era di cederne ai vicini una quantita che poi essi avrebbero restituito (stesso peso e stessa parte).

Per la conservazione della carne per poco tempo erano in uso le «moškijere», cellette formate da un'intelaiatura di legno con le pareti di una fitta e leggera griglietta che faceva passare bene l'aria ma nessun insetto, specie d'estate. Naturalmente il suo posto in casa era un punto fresco e ben ventilato.

moškijera

Ora dedicherei uno spazio adeguato (quindi ampio) a sua maestra' il maiale, oltre a un doveroso e particolare elogio. Non fosse altro che per il fatto che di lui non si butta

ordenji za ognjišće

tipo di storie, vere e di fantasia. Il camino prendeva tutto lo spazio a cupola e proprio li sotto si appendevano i prosciutti – «paršuti» e tutto il resto che si doveva stagionare. Non era da tutti una cappa così e chi non l'aveva doveva commissionare il trattamento a qualcuno che l'aveva.

Quando si decideva di ammazzare il maiale l'animazione del cortile era al massimo. L'impegno degli uomini per portarlo, tenerlo, sopprimerlo e squartarlo era grandissimo. A volte il suo peso superava il quintale. Anche per le donne c'erano mansioni impegnative, in tutti i sensi, come pulire le budella. Quelle piccole e sottili si salavano e si affumicavano, erano molto buone alla brace – «crijeva». Le più grasse, invece si riempivano di carne macinata ed erano le saporite, già citate, luganeghe «kobasice». Chi non le conosce?

Il lombo si metteva sott'olio il lardo veniva salato, il resto del grasso si scioglieva, era lo strutto. Le scorie e i ciccioli – «ocvirci» venivano impastati nel pane e ne uscivano gustosissime pagnotte. Il fegato si avvolgeva nella rete di grasso che copriva le budella, messo sulla graticola in questo stato veniva ottimo. Per non dire delle brace, erano un'infinita i modi di conservare e preparare questa preziosissima carne.

I prosciutti sono la parte più pregiata del prodotto di questa macelleria specie se preparati con maestria, dovevano durare tutto l'anno. E ogni occasione di tagliarne delle fette richiama l'artistico gesto di un violinista, ho l'impressione che il carattere e la qualità che ricordo siano oggi difficilmente raggiungibili. Può rimpiangerlo, comunque, solo chi l'ha provato. Ora è tutto chimico e sofisticato.

Non tutti potevano permettersi di allevare il maiale come si deve, si dice che nel maiale si trova quello che si è dato. Si vede persino quando è ben nutrito, ha un bel colore rosa ed è tutto orgoglioso di sé. Si sente un'ascia-

Perché? Perché ha mangiato come un porco (chiedo scusa). E il padrone, ogni volta che lo vede, si lecca i baffi.

Una volta ho fatto i complimenti a una persona dell'isola di Veglia per il gran numero di preti nativi su quell'isola. Mi sono sentita rispondere che a Veglia una famiglia che si rispetti deve avere un figlio prete e un maiale. L'accostamento pare irriverente ma se si considerano i valori in gioco e la differenza dei piani sui quali si vanno a fare le considerazioni, è vero...

Anche del formaggio si potrebbero dire tantissime cose. Ha una lunga storia e una formidabile tradizione, li da noi. Lo si mangia sia come companatico che come condimento aggiunto grattugiato.

I sansegoti dicevano «to je košuljica» («questa è la camicetta»), essi non lo producevano ma, come talvolta accade, ne erano golosissimi e volentieri lo barattavano con le loro uve.

Dalla ricotta si ricavava il burro cotto – «maslo» che dava un buon sapore aggiunto a ciò che andava a condire (l'uovo fritto, per esempio).

Il formaggio rendeva anche dalla vendita. Talvolta ho assistito all'uso di questo genere alimentare come moneta sonante.

Ecco i fichi, anch'essi una importante risorsa. Ce ne sono di diverse qualità, come le «belice» varietà molto dolce e dal colore giallo/rosa. Si tagliavano in due lasciando attaccate con una piccola parte della pella perciò «polušići» – «gemelli». Venivano seccate al sole rivoltandole

suhe karkinje

ogni tanto, con esse si faceva una specie di dolce, si foderava una scodella rotonda con altri fichi pressandoli molto forte. Alla fine si chiudeva in cima formando una cupola che si posava su una foglia di fico. Si tagliava e fettine e questo si chiamava «karpanac» – «pezzato».

Un altro tipo di fichi erano le «karkinje», dal bel colore verde e dalla polpa rossa, che si usava asciugare, intere, e riporre anche esse in una cassetta di legno – «škrinjica» con aromi di finocchio e alloro. Se ne faceva una cernita e le difettose si macinavano con tritacarne, con questa pasta di fichi si formava un cono – «smokvenjak» che veniva poi

tagliato a fettine e diventava, accompagnato da una fetta di pane, un'ottima marendà.

Gli uomini quando andavano a lavorare si mettevano in tasca un pugno di fichi secchi e ogni tanto se ne mastucavano uno. Anche all'amico che veniva a trovare cosa c'era di meglio che offrire dei fichi con un bicchierino di grappa (magari anch'essa fatta coi fichi)?

Per noi bambini, su uno spaghetti venivano infilati, alternativamente, un fico secco e una foglia di alloro. Questa particolare collana la trovavamo, poi fra i regali di Natale.

Si producevano anche i pomodori e si coglievano belli maturi. Con le mani si spremevano e il tutto si metteva in un sacchetto di tela rada per far colare il liquido, il resto si passava al setaccio a rete larga. Poi si metteva in una cassetta di legno stretta e lunga con tre/quattro dita di bordo. Si esponeva al sole e ogni tanto si rimescolava fino a quando si arrivava a una certa densità. A questo punto la «kunjijerva» era pronta.

Poi c'erano i vari legumi, fave – «bob», ceci – «čič», lenticchie – «lijeća», fagioli – «fažol», piselli – «biži». E un altro a forma di dente che veniva chiamato «cicerica», questo io non l'ho mai più visto. Forse non esiste più. Questi si seccavano.

Ora parliamo del pane, l'alimento principale. Si faceva una volta alla settimana, si impastava la farina col lievito madre – «kvaščić» e della pasta se ne prendeva un pezzetto che veniva conservato per la prossima volta. Quando la pasta era lievitata

si facevano le forme – «kolube» su qualcuna delle quali si segnavano le fette. Si accendeva il forno con la legna e quando la sua volta diventava bianca il calore del forno era pronto. Con un attrezzo detto – «kagarica» si puliva il fondo del forno e alla fine si faceva una scopa di lentisco – «lajnstik» e si puliva, infine si infilava dentro il pane con una pala detta – «lopata». Dopo circa un'oretta il pane era cotto. Si tirava fuori e le forme segnate si dividevano in fette e si rimettevano nel forno a bicsottare, il risultato di questa seconda cottura erano le «pašamete», buone per il caffelatte ma anche per la «supa» con del buon vino e (perché no?) un pezzetto di formaggio. Questo era anche consigliato alle mamme che avevano bambini da allatta-

lopata za kruh

re, pare favorisse la «produzione» del latte. Se si rimaneva senza pane fresco bastava bagnare un po' qualche pasamefà per ammorbidirla.

Una volta era venuta una bambina con la mamma che vedendo fare questa operazione esclama: «Mamma, mamma, guarda che gente pulita, lava il pane prima di mangiarlo!».

Il pane è indispensabile sia per le tavole dei ricchi che per quelle dei poveri. Raffinato e ben condito per primi, talvolta duro e grossolano per i secondi, ma sempre frutto del lavoro. Il Signore Iddio, nel Paradiso terrestre (Genesi), dopo il peccato originale, caccia Adamo dicendogli che dovrà «guadagnarsi il pane col sudore della fronte». Ci spieghiamo così la fatica di guadagnarlo (ognuno col suo sudore, che di braccio chi di mente) ma possiamo guadagnarlo onestamente. Si dice anche che il pane altrui ha sette croste ed è duro da masticare, soprattutto se si lavora sotto padroni poco scrupolosi e disonesti. Nel «Padre nostro» Gesù ci insegna a chiedere il pane quotidiano che non dovrebbe mancare a nessuno, eppure molte persone al mondo muoiono proprio di fame. Su questo non dobbiamo smettere di riflettere e responsabilizzarci. Mai sciupare il pane, quando eravamo piccoli se un pezzetto ne cadeva in terra si tirava su e lo si baciava. Neanche a tavola si poteva posare rovesciato.

Non possiamo dimenticare la lana «valna» anche se ora non è molto apprezzata. All'inizio dell'estate si tosavano le pecore, si sceglieva la lana più bella e la si lavava con cura, una volta asciutta veniva tirata con le mani e poi se la cardava con un apposito arnese, una specie di pettine con dei denti di metallo detto «gargaše».

Per questo motivo l'azione descritta si chiamava «gargašat». Poi si passava a filare col filarello «muninier» e il filato si metteva in matasse, «modase» seguiva la scelta della tinta che piaceva e si tingeva le sere d'inverno, anche senza la luce elettrica. Lumi a petrolio – «sveća na petrojo» non erano tutti uguali. Quello più economico, con luce piuttosto scarsa, era il n°5, il n°12 era il più dispendioso. Noi adoperavamo una via di mezzo, il n°8. Esisteva la lucerna a olio detta «pahia» dal fumo nero che faceva nere anche le narici.

Si faceva la maglia ai ferri con punti e modelli nuovi,

gargaše i grabuni

gareggiando a chi faceva meglio, era bello fare le calze e divertirsi a contare i punti per formare il calcagno e rendere così impostata la calza. Mi era riuscito di fare un costume da bagno ai ferri con lana tinta di viola, il mio colore, mi direte, ma non pungeva? La mai risposta è no, la lana era – «panarica».

Abbiamo provato a conciare la pelle di agnello. E' un lavoro un po' difficile e faticoso, ci voleva l'allume di rocca (una speci edi soda) e si metteva a bagno la pelle e la si lavorava con le mani. Il risultato, talvolta, non era dei migliori, la pelle rimeneva un po' dura, ma per un copripiedi o un scendiletto poteva andare. Le vere maestre in questo campo stavano a Lussigrande, in Rovenska, erano le sorelle Bukaletice, i cui lavori erano come velluto, lo avevo fatto conciare pelle di capretto per le scarpe da sposa. Zio Paolo, che era calzolaia, me le aveva confezionate, erano bellissime!

Una mia amica aveva fatto conciare la pelle di agnello e io avevo fatto il cappottino per la sua bambina, tutto cuci-

kožice od juančica

to a mano, era un piacere lavorre una cosa così morbida, sembrava un batuffolo!

Tuto ci dava soddisfazione e ci impegnava in un modo sanissimo le mani e la mente.

Ora la storia del sapone – «sapun». Si raccoglievano in casa tutti i grassi disponibili e si mettevano a bollire in una grossa pentola con la soda caustica. Si lasciava raffreddare (e solidificare), poi si tagliava a pezzi. Si lavava una volta alla settimana, facendo la – «lušija». La roba si metteva un po' a bagno, si insaponava (questo si diceva – «slavazar», poi si metteva in una conca – «maštel», sopra si legava un pezzo di tela ruvida e rada che si caricava di cenere – «lug» e questo era il – «lušniac». Si versava sopra l'acqua bollente e quando diventava tiepida si lavava, poi con acqua pulita, si sciacquava – «režentat». Di acqua non ce n'era molta, non tutte le case avevano la cisterna. Intorno al paese c'era qualche stagno – «lokve» ma talvolta, in estate, asciugavano. Perciò il problema era serio. In questo lavoro, che aveva qualcosa di primitivo, si faceva a gara a chi aveva la biancheria più linda, soprattutto le giovani spose erano brave. E ne andavano orgogliose.

Abbiamo sfruttato e adoperato tutto il possibile, si dice che il bisogno aguzza l'ingegno. Del Signore è la terra e quanto contiene, a noi ha dato l'intelligenza di utilizzare al meglio. Questi esperimenti non si usano più, sono andati in fumo. Neanche questo non esiste, non c'è più il fogoler né la legna che brucia. Non abbiamo parlato di preistoria ma di neanche un secolo fa. Adattiamoci a tutti i cambiamenti ma distinguiamo il bene dal male e ringraziamo il Signore di tutti i benefici. Ora si ringrazia poco perché tutto sembra dovuto e possibile con il bottone approposito da schiacciare, ma non è così, ogni periodo ha avuto ed ha alti e bassi, i pro e i contro. Mi auguro che i giovani capiscano l'importanza di pensare un po' al passato e alle esperienze fatte da chi li ha preceduti per costruirsi un avvenire migliore. Vogliamoci bene e comprendiamoci, facendo, noi, largo ad essi perché sono il futuro.

Quante cose ci sarebbero ancora da dire. Ma lasciamole per la prossima volta, se ci sarà'...

Mi piace, tuttavia, concludere con una ricetta in tema con quanto detto pasta e fasol, come la farebbe la Marica Paulova, mia mamma.

Pašta i fažuol

Mettere a bagno i fagioli la sera prima in acqua fredda. In una pentola i fagioli, patate, cipolla, carota, sedano, un pezzo di prosciutto crudo, pancetta con aglio e prezzemolo battuta con un grosso coltello fino a ridurre in paltiglia. Tutto in acqua fredda con poco sale, far cuocere per circa un'ora, prima di mettere la pasta in un padellino far rasolare con un po' d'olio la farina. Aggiungere il tutto insieme alla pasta e, a piacere, un po' di dado o Vegeta.

dosi per sei persone:

3 etti di fagioli
due patate
una cipolla
una carota
sedano
un pezzo di prosciutto crudo
1 etto di pancetta in solo pezzo
aglio & prezzemolo
due cucchiaini di olio
un cucchiaio di farina bianca

Vera Bonich

Koristimo priliku da našoj dragoj teti Veri u ime uredništva «Puntarskog foja» i svih Puntara čestitamo 98. rođendan koji je proslavila tjedan dana prije Ivanje i izlaženja ovog 19. broja «Puntarskog foja».

Obiteljski i osobni nadimci »predevci« u Puntti Križa

Jedan od mnogobrojnih segmenata tradicijskih običaja – »užuanca« u svim naseljima diljem otoka Cresa, pa tako i u Puntti Križa, zasigurno je i običaj davanja nadimaka svakoj obitelji kao i članovima iste.

Nadimci predstavljaju važan, zanimljiv i nezaobilazan dio leksičke građe, koja se usmenom predajom stvarala i prenosila s pokoljenja na pokoljenje, te se protokom vremena po točno određenim i ustaljenim, nepisanim pravilima, širila i nadograđivala.

Ovaj se običaj postupno počeo gasiti i nestajati već pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, da bi do današnjeg dana gotovo zamro, poglavito zbog iseljavanja življa, zatiranja pojedinih obitelji i zamiranja tradicionalnog načina življenja u ruralnim naseljima otoka Cresa.

Da bismo mogli razumjeti i shvatiti razloge zašto su se pojedinim obiteljima i njenim članovima nadijevali nadimci, moramo se vratiti u bližu ili nešto podalju prošlost.

Punta Križa i njeni brojni okolni pastirski stanovi nastali su naseljavanjem malog broja obitelji koje su se s vremenom, zbog velikog nataliteta, širile i granale. Na taj se način postupno počelo dešavati da sve veći broj stanovnika ima isto prezime a istodobno je sve više osoba bilo i s istim imenom. Ovakva situacija je u svakodnevnoj komunikaciji počela stvarati probleme prilikom točnog i preciznog identificiranja svake pojedine osobe.

Identitet svake obitelji u začetku je bio određen obiteljskim prezimenom, a identitet pojedinog člana obitelji njegovim osobnim imenom. Međutim, broj obitelji istog prezimena je postupno, iz generacije u generaciju, rastao. Istovremeno se dešavalo da su se osobna imena, koja su se davala potomcima, vrlo često ponavljala. U nekim razdobljima se dešavalo da je više od pedeset posto novorođene muške djece dobivalo imena Ivan, Anton ili Josip, a nije bilo gotovo ni jedne obitelji koja ženskom djetetu nije dala ime Marija ili Antonija. Povrh toga, postojalo je nepisano pravilo da se prvorodenom sinu daje ime oca, a često se ime prerano preminulog djeteta (što se u ono vrijeme nažalost često dešavalo) davalo sljedećem koje bi se rodilo. Zbog ovakvog slijeda dolazilo je do situacije da je u selu bilo sve više obitelji istog prezimena te sve više osoba istog imena. Stoga se iz vrlo logičkih i praktičnih razloga nametnula nužnost da se pored prve nominacije (prezimena) i druge nominacije (imena) odredi i treća nominacija kako bi se točno moglo identificirati tko je tko i na koga se što odnosi, te se na taj način izbjegnulo bilo kakve zabune ili nesuglasja.

Stoga su naši preci, uvijek vrlo iskustveno praktični, domišljati i skloni jednostavnim a istovremeno učinkovitim rješenjima, došli do ideje da se nadimkom riješe dileme i

precizno bez greške determinira svaku pojedinu osobu u selu.

Na ovaj su način »predevci« zaživjeli i ušli u svakodnevnu uporabu. Reći nekome u selu primjerice: »Marija je dobila pleuru i ima velu fijebru«, nije baš ništa značilo, već je stvaralo pomutnju i dilemu o kojoj se Mariji radi. Međutim, ako bi se reklo da je to »Marica Lijunićeva«, »Marući Lunjanjeva« ili primjerice »Mare Osipova« onda se bez greške odmah znalo na koju se to Mariju odnosi. Nadimci su s vremenom toliko zaživjeli da su se u svakodnevnoj komunikaciji počeli koristiti čak i daleko više nego prezimena.

Sistem davanja nadimaka i vrlo preciznog, pobližeg imenovanja svake osobe u selu doveden je gotovo do savršenstva te su vrlo praktično razrađene brojne varijante, kako bi se uz ime i prezime te obiteljski nadimak, nepobitno znalo o kojem se, primjerice Ivanu radi. Tako su iskovane mnoge inačice čak i za svako osobno ime, pa je Ivan mogao biti Ive, Ivuan, Jive, Jivuan, Ivina, Ivić, Ivićina, Jani, Jano, Đani, Đanino, Zuane, Žuane ili Žuve, a Ivanke su se mogle razlikovati kao Iva, Ivica, Iveta, Đana, Đanina, Nina, Ninica, Žuva ili Žuvica.

Punta Križa je danas, kao i uvijek u prošlim vremenima, bila relativno malo naselje. U samom selu te u svim okolnim pastirskim stanovima, primjerice 1945. godine živjelo je 253 stanovnika u 63 obitelji. U samom naselju Punte Križa u to je vrijeme bilo 46 domaćinstava, a na pastirskim stanovima još 17 i to na Dragi 2, na Lusarama 3, na Mataldi 2, na Velon Mikložanu 4, na Murtovniku 2, na Parhavcu 1, na Smriječu 2 te na Peski 1.

Karakteristično je da kod svih tih 63 obitelji nailazimo na samo 34 prezimena što ukazuje na činjenicu da je više od pola žitelja imalo ista prezimena. Stoga ne čudi da je bilo nužno pojedinim obiteljima nadjenuti nadimke i tako ih razlikovati.

Svaki je »predevak« imao svoje značenje i dodjeljivao se s točno određenim razlogom, koji nam danas, u prvi tren, bez da temeljitije razmislimo, nije lako dokučiv. Pomnijom analizom, odnosno istraživanjem rodoslovlja, specifičnih karakteristika pojedinih obitelji i njenih članova, izučavanjem povijesnih mijena, doseljavanjem i iseljavanjem stanovništva te spoznajama o uvjetima življenja, načinima rada, društvenih i vjerskih aktivnosti, postupno nam se razotkrivaju značenja pojedinih nadimaka te razlozi zašto, kada i kako ih je netko dobio. Ispunjenjem ovih uvjeta dolazimo u situaciju da nadimke možemo razvrstati u više logičnih skupina.

Najveća grupa nadimaka pojedinim obiteljima nadjena je prema patronimima, odnosno prema imenu ili

nadimku začetnika neke obitelji. U ovu skupinu možemo razvrstati sljedeće obiteljske »predevke«.

Stijepovi – obitelj Stijepovih bila je jedna od triju obitelji Marušić na pastirskom stanu Veli Mikložan a ovako su prozvani po začetniku ove loze Stijepu – Stjepanu Marušiću.

Jivančićevi – također obitelj prezimena Marušić sa Velog Mikložana čiji je otac bio Jivuan (Ivan).

Jurinovi – obitelj čiji je predak Jure Sindičić u Puntu Križa doselio iz Stare Baške na otoku Krku.

Paulovi – nadimak su dobili po ocu Paulu (Pavlu) Rukoniću, pretku jedne od više starosjedilačkih obitelji Rukonić. Osim u Puntu Križa, Rukonići su bili nastanjeni na otoku Lošinju u Nerezinama i otoku Cresu u Osoru i Ustrinama.

Gašparovi – nadimak obitelji Muškardin koji su dobili po obiteljskom pretku Gašparu.

Šimićevi – nadimak jedne od brojnijih grana obitelji

Obitelj Brako – »Šimićevi«, Smriječe 1921.

Anton – Toni Plešić, Ana (ud. Plešić ud. Pinezić), Anin suprug Menigo Pinezić, Toni Brako, Marica Brako, Marija Brako, Šime Brako – »Šimić«, Nadala Brako, Ive Brako, ispred – Milan Pinezić

Brako, prema glavi obitelji Šimu Brako, koja je živjela na pastirskom stanu Smriječe. Pored ove loze Šimićevih, ostali »Bruakovi« bili su nastanjeni na postirskim stanovima Murtovnik (»Janovi«, »Pušići«, »Batištovi«), Drakovac, Mali Mikložan, Ograde te u Nerezinama i Čunskom.

Bluažovi – obitelj i nasljednici Blaža Hrončića koji su živjeli u Puntu Križa na lokalitetu zvanom Veli Dvuor.

Tomovi – nadimak jedne grane obitelji Rukonić prema imenu začetnika ove loze Tome Rukonića.

Zanetovi – nadimak obitelji Pinezić, dobiven po Zuanu, Zanetu, glavi ove familije.

Stuošinovi – također obitelj prezimena Pinezić koji su dobili nadimak prema daljnjem pretku koji je u Puntu Križa doselio iz mjesta Pinezići na otoku Krku.

Androvi – nadimak obitelji Argentin (tijekom vremena prezime im se je mijenjalo i upisivalo kao Arđentin ili Sre-

brović). Doselili su se sa otoka Paga, poblize iz mjesta Lun. Nadimak su dobili po imenu glave obitelji Andriji – Andro. Zanimljivo je da su po dolasku u Puntu Križa najprije imali nadimak »Perinići«, koji je s vremenom nestao te je u uporabu ušao sadašnji nadimak Androvi.

Mićevi – ovaj je nadimak nadjenut jednoj od grana obitelji Rukonić, odnosno dobio ga je Dinko Rukonić koji je nazvan »Mić«, njegova supruga »Mićevica« a sin Dinko »Mićev«.

Čikolićevi – porodični nadimak jedne grane obitelji Sindičić čiji je predak doselio u Puntu Križa iz Stare Baške na Krku, kojem su mještani nadjenuli nadimak »Čikuola«. Korijen ili značaj ove riječi nije nam znao pojasniti ni jedan od kazivača.

Bombrovi – ovako se naziva jedna od više obitelji prezimena Kučić, prema nadimku Antona Kučića – »Bombre« koji se iz Beleja doselio u Puntu Križa.

Luovrovi – nadimak obitelji Lovrić. Ova je obitelj jedina nadimak dobila prema prezimenu a ne imenu ili nadimku osnivača obitelji. Prvi »Luovrov« doselio se u Puntu Križa iz Novalje na otoku Pagu.

Pojedine su obitelji dobile nadimak koji je izveden iz naziva za pojedinu životinju pa u ovu grupu možemo razvrstati slijedeće:

Lijunićevi – obitelj Galjanić je ovaj nadimak baštinila od svog pretka Mata Galjanića (1848 – 1929) koji je kao

Obitelj Galjanić – »Lijunićevi«, Punta Križa 1926.

Mate Galjanić – »Lijun«, Mila Galjanić (ud. Crnobori), Ive Galjanić, Antica – Ante Galjanić, Vitoria Galjanić r. Rogović, Ive Galjanić – mlađi, djeca: Maria – Marica Galjanić (ud. Montgomery), Menka Galjanić (ud. Marušić), Vjeko Galjanić

mladić došao u Puntu Križa iz Stare Baške na otoku Krku, u potrazi za poslom. Njegova je obitelj na Krku imala nadimak »Devići«. Mate je bio visok, krupan mladić, koji se isticao izuzetnom fizičkom snagom te su mu nadjenuli nadimak »lijun« – lav. Kako je bilo uobičajeno da se nadimak prenosi na potomke, njegov je sin Ivan bio »Ive Lijunićev«, unuk Ivan je postao »Ivić Lijunićev«. A praunuk Ljubo je nazvan »Jubo Ivića Lijunićevoga«.

Rumbačići – nadimak obitelji Muškardin koja je živje-

la na pastirskom stanu Murtovník. Nastao je od naziva za vrstu plave ribe – rumbac. Prema jednoj verziji kazivača, nadimak »Rumbac« dobio je Menigo Muškardin kada je loveći ribu pod svijeću, ugledavši ribu na dnu povikao: »Šija, rumbac«, probao ju ostima i podigao na barku. Međutim, nije to bio rumbac već »murelo« – odeblje posječeno drvo crnike. Prema drugoj verziji ovaj je nadimak dobio jer je s Murtovníka često dolazio u Puntu Križa prodavati rumbace koje je lovio mrežom stajačicom – palandarom. Prodajući rumbace nikada ih nije tako nazivao već je govorio da su to »mlatići«.

*Obitelj Ožvaldela – «Furluanjevi»,
Punta Križa
Ivan Ožvaldela – «Furluan»,
Marija Ožvaldela r. Marušić*

Sljedeći obiteljski nadimci nadjenuti su prema mjestu ili kraju iz kojeg su se njihovi preci doselili u Puntu Križa:

Lunjuanjevi – kada je prvi član obitelji Badurina doselio u Puntu Križa iz mjesta Lun na otoku Pagu, dobio je nadimak »Lunjuan« te su potom svi njegovi nasljednici dobili ovaj nadimak. Prvotno je ova obitelj imala nadimak »Žanjevi«, kako su ih nazivali na Pagu.

Baštijanjevi – nadimak su dobili po svom pretku Luki Bernabiću koji se u Puntu Križa doselio iz Baške Stare, kojeg su u selu nazvali »Baštijan«.

Furluanjevi – nadimak obitelji Ožvaldela. Njihov je predek dolazio u Puntu Križa kao putujući trgovac sitnim kućnim potrepštinama (češljevi, igle, četke, šibice, noževi). Oženio se Puntarkom, a seljani su mu dali nadimak »Furluan«, jer je bio porijeklom iz Furlanije, pokrajine na sjeveru Italije.

Jedna od varijanti bio je i običaj da se obitelji nadjene nadimak prema poslu ili zanimanju koji su obavljali:

Ancijuanjevi – nadimak su dobili po Antonu Rogoviću (1859. – 1937.) koji je u Puntu Križa bio »perit« (priučeni geodet) i dugo godina ancijuan (seoski stariješina).

*Obitelj Marušić – »Pruotovi« – Veli Mikložan 1931.
Eufemija Marušić, Frane Marušić, Ive Marušić,
Maria Marušić (ud. Ožvaldela), Mario Marušić,
Anton – Toni Marušić, sjede: Anica Marušić r. Jurasić i
Ivan Marušić – »Pruoto«*

Pruotovi – su svi potomci Ivana Marušića koji je imao nadimak »Pruoto«. Bio je vrstan graditelj japnenica. Pruoto je predradnik ili voditelj gradnje japnenice, odnosno proizvodnje vapna, što je do godina iza II. svjetskog rata bilo jedno od značajnih zanimanja Puntara (pored sječe šume i ovčarstva). Pruotovi su obitavali na pastirskom stanu Veli Mikložan. Ostale dvije obitelji Marušića bile su ranije navedene obitelji »Stijepovih« i »Jivančićevih«.

*Obitelj Toić – »Bravarovi«, Murtovník 1943.
Maria Toić (ud. Rukonić), Maria Toić r. Maver,
Josip Toić – »Bravuar«, Ive Toić, ispred: Božica Toić
(ud. Kučić), Josip – Osip Toić*

Bravarovi – nadimak obitelji Toić čiji je predak podrijetlom iz Stivana na Cresu bio bravar, voditelj ovčarstva, odnosno cjelokupnih poslova ispaše ovaca i proizvodnje sira za vlasnika pastirskog stana Murtovnik (Roko Bajčić).

Fruatrovi – nadimak puntarske obitelji Milušić, čiji je jedan daljnji predak bio redovnik – fratar.

Dio nadimaka pojedine su obitelji dobile po nekim karakteristikim ili tjelesnim osobinama pojedinih članova ili po nekoj zgodi koja im se dogodila:

Morićevi – nadimak obitelji Nikolić čiji je predak bio iz Malog Lošinja. Održavao je svojom barkom vezu između Malog Lošinja i Punte Križa. Oženio se djevojkom iz puntarske obitelji Badurina a nadimak je dobio zbog svog tamnoputog izgleda od talijanske riječi – moro.

Puapovi – jedna od grane obitelji Badurina čiji se predak doselio u Puntu Križa s Luna na Pagu. Prema usmenoj predaji, kao dječak bio je upitan što bi želio biti kada odraste. Rekao je da bi želio biti »puapa« – papa, te je tako dobio nadimak. Njegovi su nasljednici nazvani »Puapovi« i tako su se razlikovali od druge obitelji Badurina – »Lunjuanjevi«, s kojima nisu bili u rodu.

Bišigovi – nadimak obitelji Lazarić čiji je predak imao nadimak »Bišiga«. Danas čak ni potomci ove obitelji nisu sigurni kako je nastao ovaj nadimak. Moguće je da je izveden iz riječi »biša« – crvotočina, ili od riječi »bisage« – dvostruka torba od grubog platna koja se stavlja na samar konja ili magarca a služila je za prenošenje raznog sipkog i rasutog tereta.

Kaberlengovi – nadimak puntarske obitelji Plešić, porijeklom s otoka Raba, prema nadimku »Kaberlengo«, jednom od njihovih predaka. Kao vrlo revan vjernik ovaj je nadimak dobio po riječi kamerlengo, naziv za kardinala koji u Vatikanu upravlja apostolskom stolicom u vrijeme kada zasjeda konklava, odnosno do izbora do novog pape.

Bomovićini – obiteljski nadimak nekada brojne obitelji Bonić, koji su osim u Puntu Križa živjeli u Nerezinama i Velom Lošnju. Bomovićini su obitavali na Dragi, zaseoku južno od naselja Punte Križa. Prema usmenoj predaji jedna je njihova stara pretkinja tijekom komunikacije s ljudima iz svoje okoline često govorila: »Bom, bom«, odnosno talijanski – »Dobro, dobro«, te joj je nadjenut nadimak »Bomovica«, koji je potom prenesen na ostale.

Barićevi – nadimak stare nerezinske obitelji Zorović, odnosno jedne grane Zorovića koji su se nastanili na području Punte Križa, поближе na Dragi, smještenoj na obali uvale Jedriješćica. Bili su ribari, održavali brodsku vezu Punta Križa – Mali Lošinj – Punta Križa (Draga – Sveti Martin – Draga) te održavali svjetionike južnog dijela otoka Cresa. Ovu su obitelj ranije nazivali Vejuanovi (prema nazivu Veja za otok Krk) po prapradjedu danas živućih »Barićevih« Ivanu Kosiću (1850.-1935.).

U Puntu Križa je bilo nekoliko obitelji koje su jedine u selu imale to prezime. One nisu dobile nadimak jer za to nije bilo potrebe da bi ih se razlikovalo od drugih, pa su, primjerice članovi obitelji Bajčić bili »Bajčićevi«, Matušan – »Matušuanjevi«, Kosić – »Kosićevi« ili Butković – »Butkovićevi«.

Iako su imali, pored svog imena i prezimena i obiteljski nadimak, neki su pojedinci, pored toga dobivali i osobni nadimak. Tako je Katarina, seoska gostioničarka iz porodice Milušić – »Fruatrovi«, imala nadimak »Katara«. Jedan je od Toića bio »Coto« (šepao je) a drugi je bio »Rošpina« (po ribi rošpo – grdobina). Anton Plešić je bio »Toni Belo« (bio je zgodan mladić, bello – talijanski lijepo). Ivan Brako dobio je nadimak »Batišta« (krstiti – talijanski battesimo). Krenenić Ivan, koji je u SAD-u, radeći na stroju za izradu limene ambalaže izgubio desnu ruku prozvan je »Krenenić prez ruke«. »Mala Mare« je bila iz porodice Brusić (iako nije bila niskog rasta) a slabovidna starica iz porodice Benvin nazvana je »Stuara Ćorka«.

Već je ranije navedeno da je u selu bilo više osoba istog imena. Prednjačile su žene sa imenom Marija. Gotovo su sve one imale obiteljske nadimke, ali da bi ih se u potpunosti, bez greške ili zabune, moglo točno razlikovati uz njihovo kršteno ime dodavale su se izvedenice imena njihovih muških članova obitelji – djeda, oca, brata ili supruga. Na ovaj je način primjerice nazvana »Marući Gašparova« po djedu Gašparu, po suprugu su nazvane »Marija Dinkova«, »Marija Benetova« ili »Marići Vjekova«, dok je »Marija Popova« nazvana po bratu svećeniku.

Nadimci su se kod osoba ženskog spola mijenjali čak i udajom pa je primjerice Marija Marušić kao djevojka bila »Marija Pruotova«. Kada se udala za Ožvaldelu, postala je Marija Ožvaldela, odnosno »Marija Furluanjeva«.

Nadimci – »predevci«, predstavljaju bitan, danas u velikoj mjeri zapostavljen dio identiteta svake puntarske obitelji te su specifičan odraz tradicijskog načina življenja Puntara. Na posredan način svjedoče nam o domišljatosti, pučkom humoru, ponekad i rujanju. Nadimak na vrlo jednostavan i praktičan način, sažet u jednoj jedinosti riječi, koja je imala tu sreću (ili nesreću), da se prenosi s pokoljenja na pokoljenje, identificira svakog stanovnika sela.

Činjenica je da su danas »predevci« gotovo nestali iz uporabe u svakodnevnoj komunikaciji seoskog življa te je ovaj rad samo skroman pokušaj da se oni sačuvaju i spase od nestanka i zaborava. Oni nam na vrlo slikovit i autentičan način govore o prostoru i vremenu u kojem su nastali, opisuju način života i rada, te pomažu da lakše shvatimo i pojasnimo povijesne mijene koje su se zbivale na području Punte Križa i otoka Cresa.

Ovaj rad ne pretendira da bude konačan, već ima za cilj da potakne sve Puntare, one u selu i sve one rasute diljem svijeta, da ga ispravljaju i nadopunjuju novim saznanjima, te da bude početni temelj daljnjim istraživanjima na ovu temu.

Ljubo Galjanić

Napomena:

Ovaj tekst predstavlja sažetak izlaganja člana našeg Zavičajnog društva »Puntari«, Ljuba Galjanića, na Znanstveno-stručnom skupu »Creski anali: od starine do naših dana« održanom u Cresu, 4. svibnja 2018. godine.

PUNTARSKI POVIJESNI FOTOPLOV

Objavljivanjem starih fotografija, već od 3. broja »Puntarskog foja« prvenstveno smo nastojali osvježiti i očuvati sjećanja na naše pretke. Današnji ubrzani način rada i življenja nažalost, neumitno potiskuje u zaborav mnoge nam drage ljude kojih više nema pa je stoga ovo jedan od načina da to barem donekle spriječimo.

Osim toga fotografija, koja je zabilježila neku osobu ili grupu njih, zauvijek je sačuvala prostor ili događaj koji se tada dogodio. Fotografija nam također može uvelike pomoći kod istraživanja povijesti ili primjerice kod izrade obiteljskih stabala.

Veseli nas da smo u ovom nastojanju naišli na podršku svih puntarskih obitelji te do sada objavili više od stotinu fotografija nastalih u razdoblju od prije I. svjetskog rata do vremena neposredno po završetku II. svjetskog rata.

Pred vama je sedamnaesti nastavak ove naše stalne rubrike te su ufamo da ćemo s njom nastaviti i u narednim izdanjima. Da ovaj kontinuitet nastavimo potrebna nam je, kao i do sada, vaša pomoć. Stoga zavirimo još jednom u prašnjave kutke naših »stuarih šufita, pogledajte vaf kamare po škabelu i komu, otvorte vrtića stuarih kradijenči i udelajte jir po konobe i siguri smo da ćete nuać još ki stuari list, kartulinu, libar ol fotografiju. Stavit ćemo ih vaf Fuoj pa će ih svi ki ga budu šteli, a ni ih malo, moć vid kako su naši stuari živeli vaf dobru ol zlu i kako su vavek rivali napreda a nuan pustili ovo će mi danaska imamo«.

1. Anton – Toni Butković, New York 1931. g.
2. Dinko – Dumić Marušić, Talijanska ratna mornarica 1929. g.
3. Vinko Butković, Mali Lošinj 1932. g.
4. Grupa mladih Puntara u Malom Lošinju 06. 06. 1941. g. pored Vele rive. Drugi slijeva Ivan Bajčić i sedmi slijeva Klaudio Muškardin

1. Vladimir – Miro Badurina, Josip – Osip Badurina,
Drago Butković, Anton – Toni Plešić, Ivan Bajčić,
Punta Križa 1936. g.

2. Blaž Lovrić, Zadar 1918. g.

3. Milan Pinezić i Josip – Osip Toić, Punta Križa, 1948. g.

4. Ivan Marušić, New York, 1933. g.

DOZVOLE ZA GRADNJU JAPNENICE I NAJAM PAŠNJAKA

U nastojanjima da se istraži povijest našeg kraja, načini i okolnosti pod kojima su naši preci nekada živjeli, te što su i kako radili, uz zabilježena sjećanja i usmenu predaju, zasigurno nam najzornije govore sačuvani pisani tragovi, poglavito razni dokumenti iz tog vremena.

U dosada tiskanim brojevima »Puntarskog foja« objavili smo nekoliko izvornih dokumenata, između ostalog: dozvolu Ivanu Butkoviću iz 1917. godine u kojoj se dozvoljava da može putovati iz Punte Križa u Mali Lošinj i natrag. Kupoprodajni ugovor o prodaji vinograda na Funtani između Ivana Poserine iz M. Lošinja i Antona Toića iz Punte Križa iz godine 1911. Dozvolu za sječu šume crnike za devetnaest vlasnika šuma u Punte Križa za 1935. godinu te dozvolu za držanje koza koja je 1925. godine izdana Dumići Butković iz Punte Križa.

Zahvaljujući Ivu Rušinu, dugogodišnjem vrsnom i uporabnom kolekcionararu iz Nerezine, došli smo u posjed dvaju zanimljivih dokumenata, na čemu mu se najljubaznije zahvaljujemo.

U prvom dokumentu »Comune di Neresine« – Općina Nerezine, dana 10. 04. 1929. godine nalaže Metodu Argentinu iz Punte Križa da plati iznos od 36 lira za najam općinskog pašnjaka na predjelu Garine di sopra – Garine zguornje za 1928. godinu. Porezna uprava iz M. Lošinja upućuje nalog 10. 07. 1929. godine Općini Nerezine u kojem nalaže da se našem Puntaru mora naplatiti 36 lira za najam pašnjaka, 0,10 lira takse i 8 lira za izdavanje ovog naloga, dakle ukupno 44,10 lira. Metoda Argentin je ovaj iznos najma dana 18. 07. 1929. godine uplatio u blagajnu Općine Nerezine.

U drugom dokumentu možemo iščitati da se i za izradu japnenice od vlasti moralo zatražiti dopuštenje. Treba podsjetiti da je područje Punte Križa u to vrijeme, pa do iza II. svjetskog rata bilo poznato po velikoj proizvodnji vapna, koje se proizvodilo na bezbrojnim japnenicama. Puntari su bili vrsni majstori u gradnji japnenica, pravih kamenih piramida izrađenih od kamena iskopanog iz zemlje te danima loženih ostacima od sječe drva crnike –

Esattoria Consorziale
LUSSINPICCOLO

Postazione. Tip. Stamp. 1928 - Mod. 22 Ma.
An. 1 del 2. 1/21 aprile 1928 N. 40.

Tesoreria di (1) del Comune di Neresine

INGIUNZIONE

PAGATO
18 LUG 1929

A norma del testo unico delle leggi concernenti la procedura per la riscossione delle entrate patrimoniali dello Stato e degli altri enti pubblici approvato con il Decreto del 14 aprile 1910, N. 639, si ingiunge a l. Sig. Argentin Metodio, domiciliato in Punta Croce

di pagare entro trenta giorni dalla notifica della presente ingiunzione nella Cassa dell'Ente suindicato, la somma di L. 44:10 dovuta per i seguenti titoli, oltre lo spese annodate a tergo, e gli interessi legali dal giorno della notifica della presente.

Art. di Renda o N. dell'Ord. d'ingenza	NATURA DEL DEBITO e indicazioni del titolo e cui deriva	SCADENZA del debito	SOMMA dovuta
Reversale N. 69	per fitto pascolo Garine di sopra pro: 1928	1928	36.-
	per bolli di quietanza		10.-
	per ingiunzioni		8.-
TOTALE L.			44:10 44:10

Con diffida, che in difetto dell'integrale pagamento, si procederà agli atti coercitivi a termini del suddetto testo unico.

Lussino Piccolo, addì 10 Luglio 1929, 9/VII
Il Tesoriere

Visto, si rende esecutoria.
IL PRETORE

(1) Comune, ovvero Congregazione di Carità, Confraternita Sig. no. di

N. 21 Amm. di Protocollo

LUSSINPICCOLO, li 31.1.1925

Risposta al foglio del N.

R. Sottoprefettura di Lussino

ELENCO delle carte che si trasmettono al Municipio di Neresine -

Numero delle carte	DESCRIZIONE DELLE CARTE Motivo per cui si trasmettono
1	permesso per costruzione calchiera a Marussich Mario di Giovanni da Punta Croce per la compiacente consegna all'interessato.

IL SOTTOPREFETTO (GARDINI)

MUNICIPIO DI NERESINE
PRES. 4 FEB 1925 1925
N. 251 allegati

101.60

2. 31/5 25

KI ZNUA - LATI

Ribe je vaf muoru sve manje, ni blizu kako je negdar bilo, kada se moglo latit čuda više nego danas, kada svi imaju boji i veći kaići, motori, mreže, varše i modierni ar-

nuaži svih varsti. Okolo Punte muore je još bogato zis ribu ma ribu vajua znat latit. Vajua imet nuos kada i kuan puoć, nuac pruuvo mesto, pruuvu seku, pruuvu poštu i pogodit vrijeme kada je na tuon mestu riba, kada riba dela i imet pruuvu ješku.

Tako neki lati više a neki manje a uon ki ne grije na ribe, ki doma muni i gijeda televiziju siguro nijeće latit niš.

Naš Miko je jedan od onih ki samo ko more grije namore. Uputi se put Ula, kadagod kada se šloveku pari da vrijeme ni nanke malo lijepo za puoć na ribe i malo kada pride doma prez niš. I tako je pasuano leto, dokle su svi na Ulu plavali ol ležali kako kušćeri na suncu, kasno popuolne, već predvečer, prišal zis kajicem na rivu. Armizual se je i na kruaj hitil neš dalgo, velo, kako dvua murela, ma nanke murela nego kako dvua matarasa. Bila su to dvua zubaca, boje reć dvua zubačina. Jedan je imijel deboto osam kili, drugi neš manje. Svi ki su to videli pretekli su na rivu, gijedali, fotografivali, a neki su se čudili govoreć da će je vaf muoru još takovih rib. Miko ni maša govoril, samo se vaf sebe nasmel, očistil oba zubaca i kuntenat šal doma.

Tako van je to judi moji, ki znua, znua.

ZUBAC - DENTEX VULGARIS

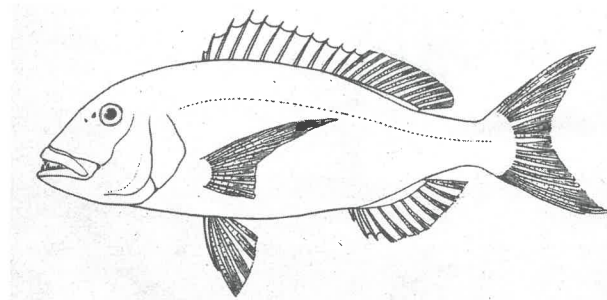
U knjizi dr.Vojmira Vinje – »Jadranska fauna – etimologija, struktura naziva« izdavača JAZU koju je tiskao splitski »Logos« 1986. godine nailazimo na vrlo zanimljive podatke o nazivima svih riba Jadrana. Autor je prilikom svog istraživanja anketirao veliki broj žitelja u čak 162 naselja na Jadranu, od Savudrije do Ulcinja a na našem području mještane Ilovika, Unija, Srakana, Suska, Beleg, Cresa, Valuna, Martinšćice, Nerezina i Malog Lošinja.

Tako je primjerice za knezića, kako ga mi nazivamo za bilježio čak 117 a za rošpa-grdobinu 34 različita naziva. Kod zubaca to nije slučaj, naš »kralj mora« na cijelom Jadranu naziva se sa samo 7 imena. U velikoj većini naselja naziva se zubatac, na Pagu žubatac, u Božavi mudrac mora, u Peroju dental, Medulinu denta ili u Krnici dintal. Mi ga nazivamo zubac isto kao i u više mjesta na Liburniji, na otoku Krku, sjevernodalmatinskim otocima te pojediniim mjestima u Boki Kotorskoj.

Strani su mu nazivi: engleski – common dentex, francuski – dente commun, njemački – Zahnbrasse i talijanski – dentice.

U knjizi »Ribe Jadrana« dr. Tonka Šoljana koju je 1948. godine u Splitu tiskao Institut za oceanografiju i ribarstvo FNRJ (zasigurno najkvalitetnijoj i najobuhvatnijoj knjizi o ribama Jadrana) navedeno je da zubac može narasti do 1 metar dužine i težiti do 16 kg.

Zubac pripada porodici ljuskavki (*Sparidae*). Tijelo mu je ovalno. U čeljusti ima četiri jaka zuba očnjaka. S gornje je strane kovnocrvenkaste do modrosivkaste boje s nepravilnim crnkastim ili plavičastim mrvicama. Čim ga izvadimo iz mora ove mrlje nestaju. Sa strane boje mu prelaze iz žučkastosive do srebrnkaste. Mrijesti se od kraja proljeća do sredine ljeta. Nalazimo ga duž cijelog Jadrana na hri-

dinastom tlu obraslom travom. Puno je rjeđi na pjeskovitom ili mekom tlu. Stalna su mu staništa na dubinama od 5 do 30 metara, ali zalazi i do 200 metara dubine. Izbjegava strme obale i ne zalazi u mutnu vodu kakva je primjerice u riječnim ušćima ili u lukama. Ne nalazi se ni u mrtvim uvalama gdje nema morskih struja.

Najbolje se lovi ljeti i ujesen, danju uz lagane vjetrove. Hrani se pretežno ribama ali i rakovima i glavonošcima. Živi u manjim skupinama ili pojedinačno a veća jata formira smo u vrijeme mriješćenja. Izuzetno je snažna riba i, primjerice ako se ulovi panulom, uporno se odupire. Međutim pri istezanju prema površini obično izvali želudac koji se nadme te prestane s otporom pa ga je tada lakše izvaditi na plovilo.

TREĆA »PRAČKARIJADA« U SPOMEN NA DANICU I TOMU

Na obali, ispred gostionice »Pogana«, u uvali Pogana, Punta Križa, ovoga je 1. maja u 11.00 sati održano treće, sada već tradicionalno, natjecanje u gađanju pračkom koje se organizira u spomen na Danicu i Tomu. U ovom nadmetanju učesnici se natječu s ciljem da s obale pračkom pogode bovu koja se nalazi u moru.

Ove se godine na natjecanju u gađanju pračkom prijavilo čak 35 zainteresiranih. Svakom natjecatelju ocjenjivan je stil bacanja i mjerena udaljenost pogotka kamenom do bove u moru. Pobijedio je Izstok iz Ljubljane, diplomu za najstarijeg učesnika dobio je Helmut iz Austrije a kao najmlađi nagrađen je Lan iz Slovenije.

Kao i do sada veliku pomoć u organizaciji dobili smo od obitelji Matušan i Zorić, vlasnika restorana »Pogana«. Oni su na svom ugostiteljskom objektu izvjesili plakat – poziv za natjecanje a Klara je na svojoj internetskoj stranici »Pogana Fun club – Raj na zemlji« objavila informaciju o organiziranju »Pračkarijade«.

Ovom se prigodom moramo zahvaliti Glauku Dodigu koji nam je dozvolio da gađamo njegovu bovu koja je i nakon natjecanja ostala neoštećena jer ju nitko nije pogodio. Zahvaljujemo i njegovoj supruzi Renati za odličnu štrudlu kojom je počastila sve prisutne.

Prošle, 2018. godine u natjecanju su sudjelovali brojni domaćini, vlasnici kuća za odmor te gosti iz Hrvatske, Slovenije i više drugih zemalja. Svi su natjecatelji dobili prigodne majice koje su izradili Bojana i Janez iz Ljubljane. Majice su se, kao prilog natjecanju, mogle i kupiti. Interes za kupnju bio je iznenađujuće velik pa su mnogi ostali bez njih. Najmlađi učesnik bio je Maj iz Malog Lošinja a najstariji ali i najborbeniji natjecatelji bili su Silvano i Bojan.

Restoran »Pogana« je po završetku natjecanja svih počastio izuzetno dobrom paštom i fažolom, koju je pripremila kuharica Ivana a konobar Marko je neumorno svima posluživao piće. Svi smo se zajedno lijepo družili, zabavili te na kraju i zaplesali.

Tekst: Bojana iz Ljubljane i Matejka iz Maribora
Foto: Janez Šmon

Ove, 2019. godine svi učesnici su dobili prigodne kape koje su donirali Flavio i Bojana iz Bilje kod Nove Gorice. Prije početka natjecanja svi učesnici su uplatili kotizaciju a gledatelji dali svoj prilog pa su tako prikupljena sredstva uručena Ani i Klari da u ime svih nas kupe cvijeće i svijeće te ih stave na posljednje počivalište naših voljenih, prerano preminulih Danice i Tome.

Foto J. Šmon

LETRIKA

Zima je. Jenuar mesec duamijaraosavnajstega leta. Vane zavija bura, riva se vaf svaku i najmanju škuju. Sve oće pogjedat, sve vižitat, vas pruah znijet i sve dobro posolit. Zavija, huči, more vuaja, cijeli Ul je vaf maretah. Preko mula hita muore i palni kaići zis vodu. Vajat će osekat kaić, aš bi mogal fundat. Stisli smo se vaf kuću i gjedamo skruoz puniestru. Vaf pijec hitamo čarniku a ona dobro topli. Na radiu kantaju klape, vane sviri bura. A onda najedanput sve cito.

Sve se je fermalo. Svetlo se zagasilo – ni letrike! »A ha, eko ti gašla je«, rekao je Roberto i posijel se na kradieglu. »A forši će barzo prit, će ćemo, nanke televiziju ne moremo gjedat! Ovo je sada kako i prije čuda lijet kada je letrika apena arivala vaf Puntu. Svako malo smo bili bez letrike, aš bi se neš dešvalo, ol bi zgorijel pual, ol bi vetar prekinul žice.«

»Znuaš kako je bilo negdar«, govori moj Roberto. »Kada je prišlo luče tamo na početku sedandesijetih godišć pasanoga šekula, za nas je to bila sila velika stvuar. Mogli smo kupit frižider i pruavi radio ki smo mogli habat cijeli duan,

a ne uon na baterije kede je otac habal samo vijesti. Kada je prišla parva televizija vaf Puntu, to je bila velika novitudad. Parvu televiziju, koliko se pametin, imeli su Rina i Franić, kada su živeli na Varošu, i mi smo hodili onamo gjedat. Bilo je to sila lijepo. Pokupilo bi se tamó kadagot i puol sela. Gjedrali smo, čudili se, čakulali a onda po noći još jedanput sve to vižitali vaf snu. A onda smo i mi kupili televiziju. Svi vaf kuće bili su kuntienti. Gjedrali smo najviše mi deca, aš mat i otac su marali delat i apena bi vaf večer našli malo vremena za neš pogjedat. Sakrabuojska televizija, užala se svako malo dešvat, a onda bi počel posal! Vajalo je javit vaf Lošinj meštru ki je to znual načinit. Mislin da se zvual Šiniša. Napisala bi se kartulina i po pošte po-

slala vaf Lošinj. A onda je okurilo čekat da meštar pride i načini ono će se je dešvalo. Vajalo je kadagot čekat i po deset duan. Vavek su bile neke diode ol lampe kije je okurilo kambjat. Kadagod bi se trefilo da ni nanke meštar prišal vaf Lošinj, a televizija već ne bi delala. Onda sve navoro, kartulina, pošta, čuda, čuda pacijence!« Slušam pažljivo i razmišlam. Sada je 2019., čuda stvari se kambjalo, šlo je napreda, ma mene se pari da jedino zis letriku stojimo na mestu. Malo jače zapuše bura, pa udela jugo, dvua puta zagrmi, pade malo dažja i mi opet nimamo letrike!!

Finil je moj Roberto govorit a vaf kuće je i dalje tišina, samo se zis vana čuje kako šumi i zavija bura okolo kuće. Vuaja parićat sveću.

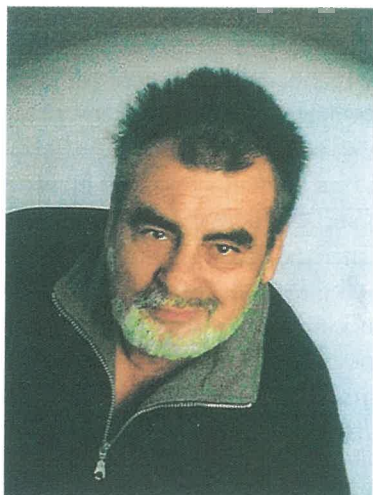
A će se more, »viša sila« rekli bi naši stuari. Pacijenca ufajmo se da će letrika barzo prit....

Vesna Toić

BUK

ISTINITA PRIČA O JEDNOM PSU

Supružnici Karin i Herbert Kromat dugogodišnji su stanovnici Punte Križa. Još davno, prije skoro četrdeset godina došli su kao turisti na naš otok, zaljubili se u naš kraj i ostali živjeti s nama.

Herbert Kromat

Oboje su svoj radni vijek proveli u kazalištu, bavili se glazbom te je u Njemačkoj gospodin Herbert znan kao vrsni izvođač i kompozitor klasične glazbe, a gospođa Karin kao kostimograf. Ona je rođena 13. 11. 1938. godine u mjestu

Worms a njen suprug Her-

bert 15. 03. 1934. godine u Hannoveru. Trajno se zaljubivši u prirodne ljepote Punte Križa, nakon što su nekoliko godina odsjedali u autokampu »Baldarin« pa na Murtovniku, kupili su malu kućicu na Murtovniku a potom sadašnju kuću na pastirskom stanu Parhavac, pored Punte Križa. Danas su na Parhavcu jedini stalni stanovnici. Njihovom zaslugom u Puntu Križa i danas dolaze njihova djeca, mnogi njihovi prijatelji i poznanici. Veliki su ljubitelji prirode i životinja. Između ostalog marno skrbe za sve napuštene ili zapuštene mačke i pse na širem području Punte Križa. Do njihove kuće na Parhavcu, gotovo nadohvat ruke, dolaze i jeleni lopatari.

Tijekom Domovinskog rata nesebično su se angažirali u dostavi humanitarne pomoći. Kao predstavnici njemačkog Malteškog križa već su početkom rata uspostavili kontakte s lošinjskim Domom zdravlja u koji su u više navrata dopremali pomoć u hrani, lijekovima i sanitetskom materijalu. Potom su 1993. godine Domu zdravlja uručili vrijedan laserski kirurški nož, a bolnici u Velom Lošinju uređaj za zračenje. Sljedeće su godine, posredstvom njemačke humanitarne organizacije Arbeiter Wohlfart, Domu zdravlja poklonili suvremeno računalo. Tijekom ratnih godina nisu zaboravili ni žitelje Punte Križa. Već 1991. godine, pred Božić, dopremili su pošiljku odjevnih zimskih predmeta za sve obitelji, s posebnim naglaskom i brigom za obitelji s više članova, za starije osobe s manjim primanjima i naročito za djecu. U proljeće 1992. godine mještanima su donirali prehrambene proizvode dok je sljedeća pošiljka sadržavala sredstva za čišćenje i osobnu higijenu. Pored ovakve pomoći uvijek su pokazivali posebnu pažnju i skrb za djecu donoseći im poklone ili školske potrepštine prilikom svakog praznika.

Njihovu veliku ljubav i skrb za životinje možda je najbolje opisao Herbert Kromat napisavši priču o jednom psu, koja je objavljena pod naslovom »Buk – istinita priča o jednom psu« u tri nastavka u njemačkom časopisu specijaliziranom za kućne ljubimce »Du und das Tier« koji izlazi u Hannoveru. Priča je tiskana u prvom, drugom i trećem broju 1981. godine. Cjelokupna radnja ove novele odvija se u Puntu Križa, a svi opisani likovi u njoj su ondašnji žitelji Punte te smo smatrali da ona zaslužuje objavljivanje i u našem »Puntarskom foju«, što u nastavku i činimo.

Kao i svake godine i ove putujemo na godišnji odmor u Hrvatsku, na jedan od njenih mnogih predivnih otoka. Mi, a to smo ove godine moja žena Karin, naše kćeri Carmen i Roxie, koje će nas slijediti u drugom vozilu i Roxin pas IX. U Ljubljani imamo stanku od skoro 5 sati, čekamo prijatelje. Tu primjećujemo po prvi puta kako nam klimatske razlike smetaju. Nakon dužeg razdoblja lošeg vremena uletjeli smo u ekstremno vruće ljeto te nam za prilagodbu treba jedno poslijepodne i jedna noć.

Najgore je bilo psu koji je dobio tablete za smirenje, ali ovo dugo čekanje više nije mogao podnijeti te je dobio kolaps. Samo uz puno vode te masažom srca životinja je došla k sebi. Zatim smo krenuli dalje. Karin je uzela IX-a kod nas u mini bus, stavljala mu je hladne obloge, a vjetar u vožnji je također pomogao pa je nakon nekog vremena IX normalno reagirao.

Prvi put tijekom vožnje mislim na Buka. On je čistokrvi engleski seter, pas gostioničara Nina. Buk, koji je sretan ako mu netko svakih par dana da zdjelicu vode. Prošlog smo ga ljeta uzeli s nama na more gdje mu je Karin odstranila bezbroj čepera. Jako krvav posao tijekom kojeg je on mirno ležao i potiho u sebi plakao. Buk, koji baš nije bio zadovoljan da ga se opere šamponom, ali se ipak nekako dao nagovoriti. Buk, kojem je Karin duge dlake na ušima, trbuhu i repu morala podšišati jer su bile zalijepljene žvačkom gumom. Je li Buk preživio ovih jedanaest mjeseci? U našoj prtljazi imamo tri ogrlice protiv krpelja, iako sam ja prema tim stvarima jako skeptičan. U šali sam pitao našeg veterinara da li krpelji kod preskakanja ove ogrlice padnu i slome vrat. Bilo kako bilo, nismo se sjetili ničeg boljeg.

U neko doba poslijepodne stižemo na trajekt i idemo prema otoku našeg godišnjeg odmora. Nakon jednog sata vožnje dolazimo u Nerezine kod našeg prijatelja Tonija, koji nam je prepustio svoju staru obiteljsku kuću dvadesetak kilometara dalje u napuštenom naselju Murtovnik, do kojeg se samo strpljenjem i mini busom može stići. Mini busom zato jer njegovo podvozje omogućava da prijeđemo preko kamenja i grmlja.

Toni će uskoro u mirovinu, on ima sve što mu za život treba i ne želi ni čuti za turizam. Samo dugogodišnjem prijateljstvu možemo zahvaliti što smo dobili ključ ovog raja. Toni ne zna koliko da traži od nas, nakon četrnaest dana je tražio tako smiješno mali iznos da sam mu odmah dao dvostruko. Toni je pravi filozof, koji dokazuje da mudrost i umjetnost života nisu uvijek povezani s novcem, njemu će pripasti još jedna odlučujuća uloga ove naše priče.

Prespavali smo na Murtovniku i sljedeće jutro idemo u Puntu Križa, malo mjesto koje se nalazi vrlo blizu i koje

ima jednu malu lučicu. Direktno na moru ima kuću Anton, još jedan naš prijatelj. Kod njega su se smjestile Carmen, Roxie i IX. Naime, našim kćerkama bi boravak u osamljenom naselju bio previše dosadan. Da bi stigli do Antona, morali smo proći kroz Puntu Križa i pored Ninovog lokala. Vozim polako, gledam lijevo i desno i ugledam da tamo leži on u sjeni jednog stola, za kojim navečer baljezgaju pijani turisti. Buk – ruina jednog psa. Izdaleka se može vidjeti da je on, kao i prošle godine, potpuno zanezaren. Ne mogu dalje voziti i bijesno stanem na kočnicu. Iza mene Roxi zaustavlja svoj automobil uz škripanje kočnica. Izlazimo i lagano idemo prema Buku, koji nas isprva apatično promatra.

Kažem mu nekoliko riječi i sjednem na jednu klupu. Tada se Buk polako podiže, kao da ne može vjerovati što vidi, čuje, njuši i dođe šepajući. Osim krpelja on ima otvorenu ranu na zadnjem dijelu tijela – očito ga je netko gađao kamenom. Karin ga je pomilovala i sada nas je prepoznao. Svaki drugi pas bi sada glasno lajao od sreće, ali ne i Buk.

On je spustio njušku duboko na prsa i pritisnuo svoju glavu čvrsto uz Karininu nogu. Tako je ostao nepomičan i ćvilio jedva čujno u sebi dok smo ga mazili. Naše obje kćeri su šokirane i bez riječi.

Situaciju je riješila Karmela, koja je došla iz kuće i vrlo nas srdačno pozdravila. Ona je uvijek srdačna, vesela i nekako otvorena. Kada bi barem nešto za Buka napravila, potrudila se za njega. Karmela je već godinama u službi kod Nina, zajedno s Danom, potonja je jedini čovjek koji se malo o Buku brine. Kada smo htjeli krenuti dalje, Buk je potrčao prema našem mini busu i želio ući u njega. Sjetio se da se ovim kolima prošlo ljeto vozio na more, na generalnu inspekciju. Karmela ga je uzela u kuću i zatvorila vrata dok mi više nismo bili na vidiku.

Morao je to biti jedan »pseći godišnji odmor«. Pokazalo se to nakon nekoliko dana kada smo ustanovili da IX više ne podnosi ove klimatske uvjete, osim toga, kako se kasnije ispostavilo, on je u Ljubljani doživio i mali srčani udar. Budući da je po noći imao visoku temperaturu, naše su kćeri odlučile odmah s njim otputovati. Tako je njihov godišnji odmor završio nakon pet dana. Sljedećih dana nije bilo posebnih događaja osim jednog veselog roštiljanja s dvadesetak hrvatskih i s dva njemačka gosta. Na Murtovniku, u našem osamljenom naselju nakon 35 godina odzvanjale su stare hrvatske pjesme s nekim njemačkim zvukovima. Jedna večer, koju se ne zaboravlja ali koja kao i sve prolazi. Lijepa pjesme koje su možda zbog takvog romantičnog okruženja još ljepše zvučale.

A u Puntu Križa nas je čekao Buk! Trčao je cestom kroz, srećom, slabi promet i tražio bijeli mini bus. Došli smo sljedećeg dana. Uzeli smo Buka opet na more i Karin je ponovno ponovila cijelu proceduru od prošle godine, ali je onda Buk morao ponovno odmah natrag kod Nina. Dok sam ja razmišljao što učiniti, Karin je brzo odlučila. Nisam se ni snašao a ona je već s Ninom dogovorila da ćemo uzeti Buka s nama u naš osamljeni raj preko noći. Bio sam neodlučan, ali se Buk uz mene stisnuo pun povjerenja i odlučio sam podnijeti posljedice svoje popustljivosti.

Tijekom naše vožnje s Bukom prema kući rekao sam Karin: »To ne ide, to ne može tako, to nije dobro. Zar ne razumiješ da se Buk na nas previše naviknuo i vezao.« Karin mi je odgovorila zapanjujućom logikom: »Pogledaj samo kako je dobar«. Tada sam shvatio da ja trenutno moram biti samo vozač, bez prava da se miješam u stvari »njene visosti«.

Sudbina je onda krenula svojim tijekom. Kada smo došli doma, pokušao sam Buka poleći na jednu deku ali ni uz lagano i nježno inzistiranje nije se dalo ništa učiniti. On se svugdje mogao poleći samo ne na deku. Naučio je naime da je za njega predviđen samo goli pod. Zatim smo zapanjeno ustanovili da on ne može hodati po stepenicama. Izbeumljeno je stajao na stražnjim nogama na prvoj stepenici i gledao u nas. Ovdje se sada trebalo nešto odlučiti jer on nije mogao provesti noć i spavati na popločenom kamenom podu u prizemlju, koji je bio tako hladan da smo tamo držali piće kako bi se ohladilo. Buk je znači mo-

rao gore u jednu od dvije spavaće sobe, zato što su tamo na podu bile drvene daske i tamo je mogao spavati bez ikakve podloge. Da bih Buka nekako privolio da se upozna s prostorijama, uzeo sam ga u naručje i nosio ga svih jedanaest stepenica i tako primijetio koliko je težak. Barem nije bio neishranjen. Nadolje po stepenicama išao je svojim nogama iako je nizbrdo ustvari teže nego uzbrdo. Nakon nekog vremena Buk je naučio kako ići uz stepenice i više ništa nije ometalo naš dobar noćni san.

Suprotno mojoj njemačkoj svakodnevnici ja sam na godišnjem odmoru ranoranilac i kuhar kave, a osim toga već je od svitanja ispod našeg prozora jedna vrana imala vokalne vježbe. Sljedećeg jutra kad sam se probudio, ustanovio sam da sam u krevetu sam te čuo kako Karin puni našu kadu vodom iz bunara. »Aha«, pomislio sam, da za nju to i nije bila neka previše ugodna noć. Idem dolje i dolazim upravo na vrijeme da Buku dam priliku da napusti kadu i odstrani šampon. Pozdravio me kao spasitelja u nevolji i gledao u Karin s potpunim prijetorom. Nažalost, u ovoj prilici ne mogu pomoći Buku i smjestim ga natrag u kadu tamo gdje mora biti. Na njegovoj masnoj dlaci primjećujem da mu je Karin većinu krpelja izvukla samo na predjelu ušiju i očiju. Na ovim dijelovima tijela krpelji su premali i jedva se mogu prstima dohvatiti. Buk je sada nasapunan i treba ga oprati. Četveroručno, to jest, tri ruke ga čvrsto drže a četvrta ga pere i ispire. Na kraju sam ranojutarnje kondicije te pitam ima li ovdje kave. Karin je ponovno sa škarama i češljem zadubljena u akciju na Bukovoj zalijepljenoj dlaci te mi je odgovorila da se nekada mogu i sam poslužiti, kao da ja ne kuham svako jutro kavu.

Rana na Bukovom stražnjem dijelu tijela se povećala, stavili smo mu ljekovitu mast na ranu i povili ju zavojem. Bojali smo se da će Buk taj zavoj pregristi ali naša bojazan je bila neosnovana. On je bez prigovora i kritike prihvaćao sve što smo mi njemu i s njime radili, osim šamponiranja.

U tri sata poslije podne vozimo se prema Puntti Križa da isporučimo jednog novog Buka, ali Nino još uvijek spava a njegova je kuća sa svih strana zatvorena. Idemo nekoliko kuća dalje, u sljedeći lokal kod Tina. Sjedimo vani, ja sam nam donio dva špricera i zamolio zdjelicu vode za psa. On ne zna da se radi o Buku. Idem s Tinom iza kuće da donesem vodu, a Buk napušta svoje mjesto ispod stola i trči za nama. Tino ugleda Buka, krene agresivno par koraka prema njemu i napravi jednu prijeteću gestu. Buk se okrene i slijepo trči obuzet panikom između stolova i klupa pa kroz vrt na cestu na kojoj je inače gust promet. Kroz moj želudac prolazi nešto kao električni udar. Slučajno nije prošao niti jedan automobil. Viknem mojim izvježbanim glasom »Buk! On ne reagira i trči preko ceste do našeg busa. Nakon potjere za Bukom Tinu sam rekao par stvari koje nisu za navoditi a koje na svu sreću Tino nije razumio. Kao što sam ranije rekao moj je povik bio dovoljno glasan da bi se svi domaći stanovnici koji tamo žive sjatili na vrata i prozore gledajući što se događa. Ja sam u međuvremenu kod auta, otvaram bočna vrata i puštam Buka koji dršće unutra u sigurnost. Naša se publika zabavlja, a

Karin kaže: »Znaš, oni misle da smo mi luđaci«. Odgovaram joj: »Po meni i mogu, baš me briga«. Karin odgovara: »Nije ni mene«.

Vodimo Buka Ninu koji se konačno podigao iz svog perja, odnosno iz kreveta i imamo jedan vrlo loš predosjećaj. Da bi malo smirio svoju vlastitu savjest, dajem Ninu i drugu ogrlicu protiv krpelja iako nisam ni sam uvjeren da djeluje. Nino uzima Buka u kuću kako bi spriječio da trči za našim autom. Buk nas gleda kroz prozor što strašno slično sceni očajnih pogleda iz filma »Kome zvona zvone«. Vozimo se na more kod Antona, sjednemo u vrt i njegova nam kćerka kuha tursku kavu i u ovoj je kući jedan pas, njemački ovčar, koji se mora nositi sa svojom zlom prošlošću. Šeki je trebao biti dresiran kao policijski pas, ali je njegova srdačnost prema ljudima sprječavala agresivnost koja se od njega tražila. Pokušaji dresure štapom su kod njega izazivali potpuno suprotnu reakciju tako da je Šeki postao neprikladan i trebao je biti ustrijeljen. Anton je to spriječio i uzeo Šekija kod sebe. Tada su leđa ove životinje bile pune ožiljaka i rana. Danas se ovi potpuno nehumani i okrutni znakovi više ne vide i možemo se nadati da će Šeki kod Antona i njegove obitelji izliječiti i svoju ranjenu dušu.

Oko naše kave brine Vera. Ona i njezin suprug su u Puntti Križa kupili jednu staru kuću u kojoj provode svako ljeto. Vera će sada u slučaju s Bukom odigrati ključnu ulogu. Nino ima s Verom jedan poseban odnos pun povjerenja.

Ona donekle zauzima mjesto Ninove majke, koja je pre-rano i za nas iznenađujuće rano umrla od srčanog udara. Koliko god Vera brine o Ninu, kada je u pitanju Buk ona je uvijek potpuno na našoj strani. Sastajemo se s ostalim poznanicima još iste večeri u njihovom vrtu i družimo se. Na povratku iz sigurnosnih razloga sam vozio malo zaobilazno da nas Buk ne bi primijetio. Odjednom me kroz vrtna vrata od kovanog željeza gleda tužno istovremeno srdačno lice psa Buka. Da bi se u ovoj tužnoj priči koliko toliko zadržali u stvarnosti treba naglasiti da seteri uvijek tužno gledaju, barem za naše pojmove. Puštam Buka unutra i tako on sada leži ispružen na mojim nogama i dominira mojim mislima. Nakon nekog vremena Karin iznenada reče: »Ovo više ne ide dalje!«. Ona zgrabi Buka za ogrlicu protiv krpelja, odlazi s njim i vraća se za nepunih deset minuta bez njega. Kako bismo izbjegli dalje incidente, pozdravljamo se i bježimo u naš azil koji smo sami odabrali.

Dogovorili smo se da se nećemo vraćati u Puntu Križa barem dva dana, a u tome nam je pomoglo i vrijeme, na-dasve nemirno more. S brda se moglo vidjeti kako valo-vi imaju bijele kapice, znači nikakvo pogodno vrijeme za izlet nedjeljom.

Trećeg dana izgledalo je nešto bolje. Krenuli smo zaobilazeći Ninov lokal i stižemo na mol. To je bio naš prvi li-jepi dan na brodu i tako smo privremeno zaboravili i prob-lem s Bukom. Potpuno zadovoljni nalazimo se opet svi zajedno kod Antona, gdje pijemo Bruninu tursku kavu.

Danas je treći dan da nismo vidjeli Buka. Vera nam je ispričala da je nju prvog dana posjetio u nadi da će nas naći. Buk je sjeo navečer u vrtu ispod stolice na kojoj sam ja prethodne večeri sjedio. Vera ga je vratila i od tada je vezan na lancu. Karin je pitala kako on reagira, a Vera je ispričala nevoljko kako je Buk cijelog dana i duboko u noć zavijao i lajao. Karin su se zasuzile oči, a u meni se javio bijes. Vera je pokušala malo ublažiti situaciju i dodala da je Nino rekao da će sljedećeg dana izgraditi kućicu za psa, dovraga, to je obećao i prošlog ljeta.

Ono što sam zadnjih dana često pomislio sada Karin kaže naglas: »Pas ide s nama u Njemačku!«. Vera je odmah prihvatila ideju i objašnjava da i tu svaki pas mora biti cijep-ljen protiv bjesnoće i zato ne bi bilo nikakvih poteškoća s papirima od veterinara. Bruna misli da Nino neće dati Buka samo iz čiste tvrdoglavosti i inata. Karin kaže da to možemo slobodno prepustiti meni jer da ja većinom do-bijem ono što želim. Vozim se do Nina, obje gospođe me puštaju samog s njim.

Najprije popijemo jednu rakiju bez riječi, kod druge po-činjem oprezno navoditi Nina na tu temu. Razgovor je pri-jateljski i vrlo intenzivan. Vadim van sve registre (slikovito kao kod orgulja) i mijesim tristo kila teškog Nina zapravo skroz na skroz. Njegov otpor postaje slabiji, on je znojan i moker kao da je stajao pod tušem. Na kraju u razgovoru spomenem i njegovu pokojnu majku, to sam lukavo i po-malo podmuklo namjeravao napraviti jer znam koliko je Nino osjetljiv na tu temu. Sada je on personifikacija kriv-

nje. U mislima već s odobravanjem rukom potapšam po ramenu Nina kada on jednostavno i suho kaže: »Ne«.

Budući da imam čašu na ustima zagrcnuo sam se šljivo-vicom i počeo jako kašljati. Karin i Vera su odmah došle i tukle me po leđima da se smirim. Kad mi je konačno uspelo izbjeci ovo prijateljsko »milovanje« po leđima, do-lazi Nino iza pulta i smiruje me objašnjenjem da svaki dan čeka da mu prijatelj iz Italije donese malog lovačkog psa. Nino je obećao da će nam pokloniti Buka ako to uspije i da se nada da novi pas neće biti tako izložen agresiji susjed-stva kao Buk. Ako to s novim psom ne uspije, morat će za-držati Buka jer mu je važan zimi kad je sezona lova. Znači Buk je sredstvo do nekog cilja, kao neki komad namještaja samo što se taj zadnji ne maltretira i kamenuje.

Što učiniti? Mi moramo čekati, a Buk biti na lancu, što je za njega neuobičajeno i nehumano. Svladao nas je umor i vozimo se doma, idemo spavati u nadi da će ipak sve biti dobro. U noći sam se probudio, učinilo mi se da Buk cvili pred vratima. Nažalost to nije bila istina. Postanem histe-ričan! Dolazimo sada u Puntu Križa svaki dan i ne damo Ninu predah. Ali novi pas još ne stiže. Već pomalo imamo osjećaj da nas zavlaci, Nino zna da se naš godišnji odmor brzo bliži kraju. I svi ostali to znaju i mi pomalo postajemo predmet podsmjeha i ismijavanja. Vera je potvrdila naše sumnje a još nedostaju samo tri dana do našeg povratka.

Pitam Nina srdačno i prijateljski, zato što računam na njegovo dobro raspoloženje, gdje mogu naći njegovog pri-jatelja Talijana. Sigurno Nino nije računao na moju odluč-nost kad mi je dao ime i adresu. Ostao je iznenađen kad smo otišli a da ništa nismo popili. S nama je naravno išla i Vera koja je osim hrvatskog i njemačkog znala i talijanski. Napomena: što bi mi njemački turisti učinili kad bi naši domaćini bili jezično tako neuki kao što smo mi?

Sad se vozimo u brdo na drugoj strani, put je nešto bolji nego onaj do našeg naselja. Kad smo stigli zapravo smo i našli ono što smo tražili. Talijanski uzgajivač pasa je od-mah vidio našu zabrinutost i dao nam jednog psa s pripa-dajućim papirima koji će osloboditi Buka, kojeg je baš on prije tri godine poklonio Ninu. Za sada je dobro. Kad sam uzeo u naručje psa, ta me draga životinja ugrizla, a Talijan koji mi je požurio pomoći zaradio jedan krvavi ugriz za nos. Spuštam grizača na pod i stavljam se zajedno s gos-podarom psa u ruke njegove »sinjore« da nam dezinficira rane. Uzimam papire od psa i opraštam se od domaćina i psa te se dogovaramo za sljedeći susret sutra večer u 18 sati kod Nina. S papirima u ruci idemo natrag i želimo još dan-as Buka osloboditi lanca. Kad kažem Ninu da je njegova želja vezana za novog lovačkog psa ispunjena već danas i pokažem mu papire, Nino se počne jako znojiti. Nino ima južnjački talent da mora pokušati odgoditi izvršenje bilo koje stvari, ali je sada s našom njemačkom brzinom u velikoj nevolji. Gledam ga napeto i čekam koji će mu izgo-vor sada pasti napamet. »Pas je premlad« ali ja znam bolje »Pas je taman u odgovarajućem uzrastu i već treniran«.

I tako je neko vrijeme išlo tamo-ovamo, a ovaj beskri- stan razgovor je uz Bukovo cviljenje i lajanje postao me-

lodramatičan. Nino je još rekao da mora najprije vidjeti novog psa te nestao u kuhinji. Ali evo i Karin za njim te nije dugo potrajalo kad se vratila govoreći: »Možemo Buka zadržati dok se ne vratimo u Njemačku«. Već sam iza kuće i oslobađam Buka s lanca. Njegova zahvala je bila žestoka ali kratka jer je odmah otrčao do našeg mini busa i legao uz vrata. Bez riječi slijedim odmah ovaj poziv i odmah se odvezemo. Tijekom vožnje kući moja je odluka dozrela: »To je to, ne dam ga više natrag. Što se mene tiče Nino može zvati i policiju pa da vidimo tko će izvući kraći kraj.« Karin odmah prekida moje herojske misli. Ona je Ninu obećala da ćemo Buka vratiti: »Nino, ti lukava lisice prozreo si me isto kao i ja tebe.«

Slijedeće jutro ustanovili smo da je ogrlica protiv krpelja odradila svoj posao. Svi preostali krpelji su uginuli i mogli smo ih sada samo četkom odstraniti. »Oprostite gospodine veterinaru!« Jedan sat kasnije opet se pojavljujemo kod Nina, petak je a u nedjelju putujemo. Nino sjedi za doručkom zajedno s Karmelom i Danom. Nino me pita potpuno nepotrebno kad bi Talijan trebao doći. »Pa već smo rekli da dolazi u 18 sati.« Nisam bio baš ljubazan jer sam primijetio da se Karmela nasmijala a Dana gledala u drugu stranu. Nino kaže da mora pričati sa svojim ostarjelim ocem koji je jako vezan za Buka. Pomislio sam da to nije istina ali to nisam rekao naglas.

Vozimo se dalje do Antona, on leži u krevetu i žali se na bolove u truhu. Dogovaramo se da ako mu se stanje do sutra ne popravi, vozit ćemo ga u grad kod doktora. Vera dolazi i priča da je ona i ostali nagovarala Nina da nam oslobodi Buka i da ga možemo uzeti. Sada Nino nema nikoga na svojoj strani osim svog ujaka. Pitam Veru kako je Ninov otac povezan s Bukom, a ona je jednostavno odmahнула rukom i to je bio pravi odgovor.

More je dosta mirno, ponijeli smo Buka sa sobom na brod teškom mukom i pretpostavljamo da je ovo njegov prvi put na brodu. Kad smo se udaljili od pristaništa on je sve strpljivo podnosio i čvrsto se privinuo uz Karin. Što bi pomislio da nas, kako se to često dešava, iznenada polije jedan hladan slani tuš? Ovaj ispit nam je srećom uskraćen i to je bio još jedan prekrasan dan u jednoj od prelijepih usamljenih uvalica. Kao i sve one ribe koje su nježno uzele moj mamac a da nisu ni taknule hladan čelik moje udice.

Kad smo se vraćali naše je raspoloženje naglo splasnulo. U sljedećim će se satima odlučiti Bukova sudbina a on se uz puno povjerenje dao u naše ruke, jer ne zna koliko smo nemoćni ako Nino ne pristane. Srećemo se s Verom kao što je i dogovoreno kod Antona gdje nam njihova kćerka Bruna nudi kavu odvratajući lice od nas. U takvom raspoloženju idemo gore u Puntu Križa kod Nina i u nepoznato. Naručujemo kod Karmele uobičajene gemište i čekamo Nina. On dolazi i nakon što nas je srdačno pozdravio odmah nestaje u kuhinji. Nešto kasnije Karmela me moli da je vozim na tržnicu govoreći da Nino više nema dovoljno svježeg mesa u gostioni. »Aha«, pomislio sam: »On me se želi riješiti«. Odbijem ići ali me Karin uvjeri da ipak idem. Pa dobro, poznajem put i vozim rekordno brzo. No, Kar-

mela mi je potrošila sve zarađene minute prilikom kupovanja dok joj nisam kroz izlog pokazao da mora ubrzati i pomaknuti se a znam da inače nije tako sporo kupovala. Naposljetku sam se uspio vratiti prije nego što je Talijan došao. Međutim, Nino je ponovo nestao. Vera pretpostavlja da se skriva u svojoj sobi.

Da stvar bude gora sad dolazi Zlatko. Budući da jako cijenim Zlatka i znam da je, nažalost »kratkog fitilja«, molim ga da ostane ovdje dok ova situacija s Bukom ne bude riješena. Zlatko se smjestio u jednom uglu i ispija svoje pivo potpuno odsutan duhom. Ja brzo izlazim van u pravo vrijeme kad je stigao Talijan sa psom i svojim velikim društvom. Kad me je novi pas ugledao, odmah je nestao i smjestio se kod svog gospodara ispod klupe. Naravno da bi mu ovdje bilo bolje nego Buku ili možda njegov instinkt zna bolje?

Sada nedostaje samo Nino, on i usprkos glasnom dozi vanju ne izlazi iz svoje sobe. Vera, koju smo do sada uvijek vidjeli srdačnu i mirnu sada bjesni, ide uz stepenice i psuje sve svece. Nakon kratke i oštre rasprave pojavio se Nino na vratima, pozdravio i umaknuo u kuhinju. Kada je Karmela donijela novi bokal vina, Karin ju zamoli da dovede Nina pa makar i silom. Karmela ode u kuhinju i u njoj postane vrlo glasno, očito se i inače tiha i mirna Dana umiješala te s Karmelom dobro »oprala« Nina.

Počinja jedno uzbuđeno brbljanje na talijanskom jeziku, novog su psa iznijeli van iz skloništa ispod klupe, sad mi ga je iskreno žao. Mi naravno, ne razumijemo niti jednu riječ samo je jasno da Nino, i bez da ga pogledamo, odbija uzeti novog psa. Cijelom društvu je jasno, već su to sigurno i doživjeli, da će se sad Nino sakriti u kuću a pas pod klupe. Potpuno je jasno, sada više ovo uopće nije zbog Buka, ovo je u međuvremenu postalo pitanje prestiža. Ja idem za njim i srećemo se na ulazu u kuću, sami

smo! Nino uspijeva otvoriti stražnja vrata i svoju situaciju okrenuti naopak: »Nino čovječe, što je s tobom? Ne nasedaj i ne griješi više, budi čovjek i konačno kaži da!« On je sada bez riječi jer ja od njega tražim jedan »salto mortale«. »Ne radi se o meni, moj stari bolesni otac želi zadržati Buka«. Sada sam ja bez riječi i Nino me ostavlja potpuno zbunjenog. Ja sam njega htio omekšati spominjući njegovu pokojnu majku a on me razoružao i želi omekšati spominjući svog starog oca.

Kao prebijen idem natrag u gotovo praznu gostionicu, sjedim kod Zlatka koji je sve čuo, čak i moj zadnji razgovor s Ninom. »Ti se ne moraš uopće ustručavati radi starca, njega uopće nije briga za Buka«. Zlatko mi dalje govori kako je nehotice čuo nešto ranije kako je Nino dao ocu upute. »Ti ne moraš uopće imati grižnju savjesti kad je Nino nema, prošle je jeseni Buk pet dana imao u grlu kost i skoro se ugušio. Usprkos svim nagovaranjima Nino nije išao kod veterinara s tim jadnim psom, srećom da je jedan turist uspio pomoći Buku, spasiti tu jednu životinju i riješiti ga muka.«

Sad je Zlatko zašutio, ja sam skoro zaboravio da i on ima svoje velike brige. U međuvremenu su naizmjenice Vera i Karin pitale Nina a on ih je uputio da razgovaraju s njegovim ocem. Ali Karin se nije dala uvući u ovaj mlin morala, što se u međuvremenu dogodilo i o čemu sam ja s Ninom razgovarao. Nino je tada rekao da je on gospodar kuće i basta – dosta! Tipično za Karin, tako je to kod nje jednostavno, kad postane komplicirano a ona ima pravo i ne odustaje!

Sad su Talijani opet glasno uzeli u đir Nina, no ja se ne nadam ničem dobrom. Zaboravljam trenutno svoj bijes prema Ninu i navodim Zlatka da mi priča o svom problemu. Predlažem da prenoći kod nas ovu noći da prespava problem barem nakratko. Morali smo zaključiti da se danas Nino neće smekšati i vraćamo se kao prebijeni sa Zlatkom kući. Naravno i Buk dolazi s nama, najvjerojatnije po zadnji put, jer sutra započinje veliko pakiranje i opraštanje.

Karin ide brzo u krevet, a Zlatko i ja ostajemo sjediti ispred kuće i pričamo o velikim svjetskim problemima da bi zaboravili naše »male« probleme. To je potrajalo dugo u noć: mi bismo bili promijenili svijet da nas je netko mogao čuti. Ali, tko nas sluša – koga je briga? Sljedećeg jutra se vozim sa Zlatkom do Antona čije zdravstveno stanje zahtijeva hitnu posjetu liječnika.

Karin je bila dovoljno hrabra i ostala je s Bukom u samoci te započela s dosadnim pakiranjem. Ja sam u to vrijeme odveo Antuna u grad kod liječnika. Cijelo prijepodne je tako prošlo dok su ustanovili da su veliki bolovi u trbuhu uzrokovani napuknutim rebrom. Na povratku, oko 3 km od Punte Križa na mjestu gdje put vodi prema našem raj, stoji Karin s Bukom na cesti i čeka nas. Bilo joj je postalo dosadno i tako je prošla s Bukom cijeli taj put. Putem je Buk pokazao svoje lovačke sposobnosti i pronašao jednog zeca. Potonji je sam sebi spasio život jer se odmah pravio kao da je mrtav pa ga Buk nije jače zagrizao. Karin je raz-

dvojila ovaj nejednaki par i Buk je htio očito iskazati svoju zahvalnost Karin – ali je bio zbunjen kada je zec šepajući pobjegao u grmlje. Ovo sa »zahvalnosti« je naravno vrlo upitno jer je konačno Buk lovački pas. U svakom slučaju on je htio pokazati da se može pobrinuti za prehranu – odveo je Karin do jedne lokve sa slatkim vodom i to na jednom području vrlo sličnom mjesečevoj površini. Zapravo, u slučaju potrebe, mogli bismo preživjeti uz pomoć talenta ovog psa.

U jednoj takvoj situaciji moram se zapitati da li smo mi civilizirani ljudi »Božji izabranici« i moram se pitati zašto si zapravo uzimamo za pravo da odlučujemo o vječnom pitanju »Biti ili ne biti«.

Sada je došlo vrijeme da izvadimo čamac iz mora na kraj i da se sa svima oprostimo. Buk se ne miče iz otvorenog auta, čak ni onda kada je Ninov barba provirio, on nas

naime cijeli dan prati – za ime Boga, najvažnije je da svaki put srdačno pozdravi. Nije bezopasna prijetnja mještana da će upucati Buka. To su ljudi kojima Buk ništa nije napravio, nikakvu štetu ili slično – zašto ta mržnja? Žele li time samo Ninu nauditi. Ja neki dublji razlog ne mogu naći i ne razumijem zašto netko želi ubiti Buka. Da li su to samo prazne prijetnje – kako tvrdi Nino. Ja sada prijetim i kažem svakom tko ima uši da će završiti u njemačkim novinama ako kod našeg ponovnog dolaska sljedeće ljeto Buk ne bude bio živ.

Ljudi mi vjeruju jer znaju da mi kao pjevači i izvođači hitova nismo baš nepoznati u Njemačkoj. Navečer idemo

kod Nina. Buk me gleda pun povjerenja, zna da smo dolazili tu ali da smo ga uvijek opet uzeli sa sobom. Sjedimo s Karmelom i Danom i molimo ih, koliko god je moguće, da paze na Buka. Dajem im 100 njemačkih maraka koje sam nudio Ninu za Buka, one nam najsvetije obećaju da će učiniti što god budu mogle a što se drugo moglo očekivati u ovoj bezizlaznoj situaciji. Sjedimo dugo s Ninom i s cijelim društvom i ja pokušavam još uvijek naći Ninovu slabu točku. Odjednom mi sine: Nino je igrač!

Sasvim oprezno otvaram tu temu i pričam o dr. Hubneru, kojem treba još samo pola boda da u svjetskom natjecanju u šahu dostigne predzadnji stupanj. Pitam Nina licemjerno ako i on igra šah, on niječe – kaže da radije igra poker. »I tu bi se mogao zabaviti«, kažem ja »Hoćemo li?« »Drage volje, zašto ne? Za što igramo?« Ja sam u pravu svrbe ga prsti. »Podijelit ćemo jednu cijelu kutiju šibica, tko prvi svoju polovicu izgubi, mora platiti. Ako ja izgubim, ti ćeš dobiti 100 DM, ako ja pobijedim, također ćeš dobiti novac, ali Buk ide s nama u Njemačku.«

Ja sam se stvarno zanio i to je bila moja greška bio sam preglasan. Svi su čuli i sada gledaju u Nina: »Da li će ga barem njegova strast za igrom omekšati?« Ninovo čelo je puno graški znoja, to mi je već poznato, svaki put kad se oznoji, postane karakteran. Tu smo i sada on kaže: »Ne!« Sad je raspoloženje osjetno splasnulo. Ja sam profučkao svoju šansu čak i bez da sam započeo igru. Bijes mi se vidi na licu, mi svi znamo: »Rien ne va plus – ništa ne ide.« Karin se odjednom žuri da stigne do auta, Vera i ja je slijedimo. Karin stoji vani i rida kao pas. Vera je pokušava smiriti i plače skupa s njom dok ja stojim sa strane kao neka velika pudlica. Privodim naglo kraju ovu mučnu situaciju rastanka. Vera ide u lokal, a mi odlazimo bez Buka u samoću. Nino je dakle pobijedio, ali tko je ustvari izgubio? Karin još uvijek plače a ja si brišem oči dlanom jer mi suze zamagljuju pogled.

Ne, ne mi, nismo mi izgubili nego Buk, kojeg smo mi napravili svojim suučesnikom. Mi smo ga danima uzimali iz jednog okrutnog okruženja ali na koje je on bio već navikao i pokazali mu jedan drugi svijet, koji je sigurno za njega bio bolji. I sada ga moramo tamo ostaviti, a samo Buk sada mora podnijeti naše slabosti i posljedice. Neshvatljivo je, to je vrlo talentirano, graciozno živo biće, svima prijateljski naklonjeno i potrebno ljubavi, bez ikakve krivnje stavljeno između kamena u mlinu ljudske savjesti ili nesavjesti i taštine i tamo bude bespomoćno slomljeno poput zrna pšenice. Kad smo došli gore, pokušavali smo se međusobno tješiti i smiriti – naposljetku: učinili smo sve što smo mogli. Kružimo uz napuštene kuće pod svjetlom tri četvrtine mjeseca i doživljavamo ovu romantičnu ljetnu večer u jadnom stanju. Sigurno je razina alkohola ta koja nas je odvela odmah u krevet. Ionako sam za par sati, čim je svanulo, opet na nogama. Danas slijedi još rastanak s Tonijem u Nerezinama i onda se kreće put Mannheima.

Velika plinska boca je baš danas ujutro prazna a plin u maloj boci je dostatan samo za skuhati kavu. Karin dolazi mrzovoljna do mene. Svatko od nas slijedi svoje vlastite

misli, gotovo da i ne pričamo i rijetko se pogledamo. Izvili smo u svakom pogledu. Tada smo počeli bezvoljno i bez plana slagati stvari. Ja idem gore u spavaću sobu i bacim bijesno naše gumene madrace dolje po stepenicama do ulaza, to me je malo smirilo. Zbog neke sitnice sada sam i neljubazan prema Karin i skoro sam šokiran što ona na to ne reagira, kako to inače čini. Vjerojatno je ovaj mali incident odlučujući ili sam cijelo vrijeme čekao na jedan slični okidač? »Buk ide sa nama!« Sada je Karin tek zapravo budna: »Kako ćeš to izvesti, Nino ostaje tvrdoglav kao što je uvijek bio.« »Njega neću ni pitati, Buka ću jednostavno ukrasti!«

Karin zna da mislim ono što govorim i uhvati je panika: »To je opasno, mi nismo ovdje u Njemačkoj. Ovdje nema Društva za zaštitu životinja, ali zato imaju jaku policiju.« »Buk također nije u Njemačkoj i on ovdje nema Društva za zaštitu životinja, a policajci su također samo ljudi kao i mi, ukoliko dođe do hitnog slučaja, sigurno će imati razumijevanja.« »Oni imaju svoje zakone!« »A mi imamo naše svjedoke!« »Ali Nino nam je obećao da ćemo Buka sljedeće godine...« »Da li te to umiruje?« »Idemo još jednom do Tonija i pustimo neka on odluči. On poznaje ovu zemlju i ove ljude bolje od nas.« Naravno, Karin me pokušava osloboditi odgovornosti u ovom trenutku, ona je hladnije glave zato i pristajem na to. Od sada ide pakiranje puno brže, a rastanak od našeg raja teče praktički bez osjećaja.

Nedjelja je i srećemo Tonija u lokal, blizu bočališta a gdje bi inače bio kad je on praktički u ovoj disciplini prvak države? Prema njegovom zabrinutom izrazu lica jasno je da ostavljamo zabrinjavajući utisak. Karin je sjela a ja idem vani i stavljam glavu pod slavinu. To je pomoglo, dolazim bistrije glave u lokal. U međuvremenu je Karin objasnila Toniju situaciju i zamolila ga da me odvrati od te ideje. Površno ispričam Toniju još jednom sve što je on s puno strpljenja odslušao. Sad je na njemu odluka i zna što uzima na sebe. On je mogao neodlučno samo slegnuti ramenima ali ne – Toni uopće nije trebao razmisliti: »Uzмите Buka u Njemačku«, napravio je prema Karin još jednu žalosnu gestu. I to je to! Zaboravljam odmah svoje jedno stanje i lovim tempo. Karin zna da ja sada samo ravno naprijed idem. U načelu je i ona sretna zbog toga i zatumljuje svoj strah.

Vozimo se u grad do veterinarara kako bismo nabavili papire o cijepljenju. Taj čovjek je jedan otvoreni realist i meni je odmah simpatičan, zato mu ja ne pričam bajke nego mu kažem da imam namjeru oteti Buka. On zna za Buka i za njegovu situaciju Zamjenjuje riječ »illegalno« riječju »humano« – napiše nam bez oklijevanja potrebne papire, ne želi nam ništa naplatiti i poželi nam sreću da se sve dobro završi. Vozimo se natrag u Nerezine i sakrijemo naš mini bus u luci. Ne mora svaki prolaznik znati da smo još u zemlji. Uzimam svoj brijači aparat, jednu svjetlu ali zgužvanu košulju i sivo odijelo koje za vrijeme godišnjeg odmora uopće nisam nosio. Tako odjeven idem do Tonija kući dok Karin pokušava u kolima malo zaspati. Potrajalo je dok je moje lice kao »dječja guza« – tako me u Hrvatskoj još nit-

ko nije vidio. U međuvremenu mi je Toni dao jedan svoj sivi šešir i jednu sivu kravatu i našao jedne zatvorene cipele, a inače hodam naokolo samo u sandalama. I košulju, koju je u međuvremenu Tonijeva sestra peglala, nije tu nitko vidio. A budući da sam na ovom godišnjem odmoru, kao i inače, izgubio nekoliko kilograma i ponosan na to,

dio, a čini me debelim. Potpuno promijenjen izlazim iz Tonijeve kupaonice i čitam mu na licu da mu je cijela ova priča malo čudna. Naravno, ono što je za jednog starog kazališnog zeca svakodnevnica ovim jednostavnim ljudima je preko horizonta čudno. Tu je moja prednost.

Ali sad stiže i ono najnevjerojatnije. Idem u luku do našeg mini busa i kucam na prozor. Karin se probudi i pogleda me neljubazno. Kad otvorim vrata sike na mene kao zmija otrovnica. Karin me stvarno nije prepoznala iako je njeno zanimanje izrada maski i pozna sve trikove prepušavanja. A i još nisam imao na sebi sunčane naočale po koje sam sada došao. Sunčane naočale su nešto za mene nepodnošljivo. Nikada me nitko do sada nije vidio s tim dosadnim predmetom.

U međuvremenu se Toni pobrinuo za jedan auto. Budući da je naš mini bus poznat u cijeloj okolici. Načelno sam ja htio voziti ali je vlasnik auta, umirovljeni taksist, inzi-

stirao da će on voziti i tako mi ništa drugo nije preostalo nego cijelu priču ponovno ispričati. Ne čudi me više uopće da ni ovaj gospodin nikako ne drži Ninovu stranu. Vozimo polako i oprezno ovom cestom punom zavoja prema Puntima Križa.

Auto smo parkirali kod prvih kuća u selu a ja idem sam dalje i krenem po putiću uz jedan vrt paralelno s glavnom cestom. To je najbolje vrijeme za sumnjive likove jer većina ljudi još ima siestu, popodnevni odmor. No, u vrtu jedne udaljenije kuće je radila jedna žena. Kratko me pogledala – ali budući da sam se ja kao zanimao za susjednu kuću, koja je bila prazna, njena znatiželja je splasnula. Sada se približavam stražnjem ulazu Ninovog lokala, možda je tamo opet okovao Buka na lanac. No vidim da pas trči cik-cak po glavnoj cesti, znači Buk je opet slobodan, kao da zamišlja naš povratak kući. Idem par koraka naprijed, Buk ostaje stajati i gleda prema meni. Ja pucnem prstima i mislim u sebi da sam i njega prevario kao i ljude. Buk dolazi oprezno bliže i dobiva na vremenu, odmah kod njega nastupa velika promjena. On liže moju ruku i pokušava na mene skočiti od radosti, ali se ja naglo okrenem i idem brzo natrag. Buk me slijedi mašući repom, nadam se da nas nitko ne gleda. Moja je pusta želja da, ako nas Nino sad uhvati, da se od srca nasmije mojoj maškaradi.

Ništa se slično nije dogodilo, sve se odigralo brzo i tiho. Buk hoda jednostavno uz mene kao da se to podrazumijeva a bez da se ja uopće okrenem prema njemu. Moramo opet proći uz ženu u vrtu, ja se želim praviti pametan i kažem

jedan »Dobri dan« bez naglaska. Ona uzvratu pozdravu i ne kaže ništa više. Par metara dalje stoji jedna koza točno na uskom puteljku i mekeće bijesno prema nama. Ja je uvjerim da ona pripada u vrt iz kojeg je izašla i u koji se opet mekećući vraća. Ali, na žalost se Buk vratio natrag dio puta jer su ga učili da se mora kloniti domaćih životinja. Moram u potjeru za njim i budući da ne reagira na pucketanje prstima i pljeskanje dlanovima zovem ga poluglasno imenom. Sada je žena u vrtu postala znatiželjna, postavila mi neka pitanja na hrvatskom budući da me, zbog mog bedastog »Dobri dan«, smatra domaćim. Ne razumijem ni jednu jedinu riječ, samo ljubazno kimam glavom dok me Buk ne dostigne i krenemo dalje zajedno. Tko zna što sam toj ženi sve obećao i potvrdio. Već čujem iza sebe muški glas kako glasno doziva Buka. Ja idem dalje kao da se mene to uopće ne tiče, ali moj progonitelj dolazi brzo bliže te je iznenađen kako je Buk čak i mene pretekao

i trči ispred mene umjesto da dođe k njemu. Sad me na nekoliko metara sustigao i ne preostaje mi ništa drugo nego da se okrenem. Iza mene stoji Marino, brat od Karmele. Moglo bi ipak dobro završiti jer je i on sasvim na našoj strani, vidim da se pita kako je došlo do ove otmice.

Najprije stoji tako zbunjen i pokušava shvatiti što se događa. Idem prema njemu i skinem sunčane naočale. Tek kad sam progovorio, prepoznao me. »Molim te, nikome ni riječi, čak niti Karmeli!« Rijetko sam vidio ovakvo zapanjeno lice kao što je Marinovo bilo u ovom trenutku. On uzima automatski moju pruženu ruku i promućao: »Nema problema, nema problema«. I tada on krene natrag stazom kao da je slučajno poljubio duha.

Kod mene sada sve mora ići brzo jer ne znam koliko mogu imati povjerenja u Marina i što će znatiželjna žena iz vrta još napraviti ili ispričati. Kad stižem do taksija nema vozača, nestao je! Osim toga su desna stražnja vrata zatvorena, to ne može biti istina!!! Obiđem auto, Buk je cijelo vrijeme iza mene, srećom su lijeva vrata otvorena i sjednem unutra s Bukom na stražnje sjedalo, gdje ga pokrijem nečim. Namještam moj uobičajeni jastuk koji imam oko trbuha, a koji je u svom ovom metežu poprimio neki neobičan oblik. Sjednem na suvozačevo mjesto odakle lagano pritisnem Bukovu glavu na jastuk. Srećom dolazi vozač, koji je čuo da sam zalupio vratima i krećemo. Ali kako dalje? Danas je nedjelja i morat ćemo računati s 4 sata čekanja na trajektu. Pitam vozača da li zna neku drugu mogućnost. On odmah razumije i kaže mi da iz jedne luke na drugom kraju otoka dva trajekta voze prema kopnu. Cijena je duplo veća i prijelaz traje 3 sata. Unatoč tome je to jako dobar savjet, još samo da bi taj čovjek malo brže vozio!

Računam u sebi: Nino nema svoj auto i u ovoj prilici treba uslugu od svog barbe. Ako uzmemo da bi on sada krenuo, mi bismo mogli krenuti na suprotnu stranu a svatko bi pomislio da se držimo uobičajene rute. Do trajekta koji praktički koriste svi turisti je cca 70 km koji se mogu u prosjeku voziti 60 km na sat. Kad bi došli tamo, morali bi njih dvojica stati na kraj reda svih automobila koji čekaju trajekt i nastaviti do luke pješke, budući da je cesta puna zavoja i odozgo nepregledna. Na kraju sve te procedure opet natrag i gore do našeg napuštenog naselja, jer bismo mi tamo mogli biti ako nismo na trajektu. Naime, kako je već spomenuto, ne može se gore ići autom, to bi bio jedan dosadan i naporan put, najvjerojatnije uzaludan. Ako bi se Nino sjetio i onda krenuo prema drugom trajektu, mi bismo već bili na moru. Pitam za vozni red i saznajem da je jedan u 7 navečer, a drugi u 9. Naravno, nadam se da ću stići na prvi samo kad bi ovaj čovjek do mene malo brže vozio. Konačno stižemo na raskršće i skrećemo lijevo. Stigli smo u Nerezine i brzo se opraštamo od Tonija pa pravac prema trajektnoj lučici. Naravno još nema trajekta na vezu. Karin ode s Bukom u vrt jedne sakrivene kuće, a ja moram još pola sata čekati dok se otvori agencija u kojoj ću kupiti karte. Saznajem da je odlazak u 8.45, znači moramo našim mini busom još jednom nestati, idemo

van iz trajektne luke i sakrijemo se na jednom sporednom putu. Ja legnem na zadnja sjedala auta i slušam »Deutsche Welle« na radiju. Saznajem da je dr. Hubnes uspio, u magli čujem kako Peter Alexander pjeva o zalazećem suncu i primijetim da je pomalo mračno. Mrmljam »nadam se uskoro« i padam u polusan. Kad se probudim je stvarno mračno i sad je 8 sati. Vozimo se natrag ali prije trajekta stanemo u jednoj sporednoj ulici. Kako bih izbjegao i najmanju grešku prethodno provjerim teren, Karin mi je skinula sunčane naočale ali moja maska je još postojana, još sam dobro prerušen.

Budući da na vidiku nema ni Nina niti njegovog barbe idemo brzo prema trajektu, ulazimo i nestanemo u njegovom truhu. Da nas je Nino sačekao, bili bismo opet nestali u grmlju i makiji, pritajili se i nakon par dana otišli kada bi trava pokrila cijelu priču. Ovako nam je naravno draže iako nam je ovih 15 minuta do dolaska trajekta najdužih od cijelog godišnjeg odmora. Konačno se odvezujemo.

Buk je cijelo vrijeme miran i tih, kao da zna što je na kocki. Možemo ga bez brige pustiti u autu dok idemo gore na palubu. Načelno smo htjeli u restoran sjesti u jednom kutu i nešto pojesti na miru, ali moji želučani živci ne mogu više izdržati iako je more potpuno mirno. Sada, kada smo se otisnuli od otoka, trčim prema ogradi gdje me obuzme neugodna reakcija. Osjećam poglede svoje publike na sebi i čitam njihove misli: »Jadnik boluje od morske bolesti.« U mom stanju je bolje da idemo do našeg mini busa i da legnem i odspavam, Karin je obećala da će me na vrijeme probuditi. Tri sata vožnje brodom na mirnom moru djeluje kao čudo. Nešto prije ponoći oglašava crkveni toranj da smo blizu kopna. Probudim se i osjećam se dobro, a Karin i Buk dalje čvrsto spavaju bez ikakve reakcije. Karin ima takav zavidan talent da, kada je za sve druge jako uzbuđljivo i napeto, ona može leći i gotovo demonstrativno zaspati. Meni tako paše, započinje prvi čin.

Nakon svega, mogao je Nino pozvati policiju. Zato ne vozimo preko Wurzenpassa nego idemo preko Trsta. Tamo ima osim glavnog graničnog prijelaza i jedan manji prijelaz, koji se manje koristi dolje u luci. Dug je put prema tamo u noći, usamljeni smo ali zato je sve manje komplicirano. Stižemo na granicu, carina. Jedan službenik sjedi umorno na neudobnoj stolici. Pružim mu putovnice ali mi odmahuje, kao da želi potjerati dosadnu muhu, i ja odem. Par metara dalje talijanska carina. Četiri uniformirana službenika su gotovo uvrijeđeni da sam se zaustavio, ja krenem dalje, dam gas i idem »pravac domovina«!

Tek sada mogu duboko udahnuti: »Karin«! Budim je grubo iz noćne more: »Da, što se dogodilo?!« »Mi smo prešli granicu...!!!«

Zahvaljujem se Herbertu i Karin koji su nam ljubazno dozvolili da u »Puntarskom foju« tiskamo ovaj tekst te im želimo da još dugo borave u Puntarskom foju, odnosno na Parhavicu gdje već godinama stalno žive. Ileani Lovrić-Brčić dugujemo jedno veliko hvala što je ovaj tekst s njemačkog prevela na hrvatski jezik.

ŠTUORIJA OD PUNTE

Povedala mi je moja prijateljica Ozana, kako je malo nakon če je udelan novi put od Osora do Punte Križa, vaf Puntu užual prit Ivan Plešić (Ivo) na motoru.

Onda još niki ni imiel auto vaf Punte, a rijetki su bili i auti ki su hodili za neki posal vaf Puntu. Još su na početku kada je udelan novi put svako malo bile lese preko suamoga puta. Lese su bile zavol ovuac, aš su judi pasli ovce a put in je pasevual preko ograjice. Sprijet svake lese vajalo je fermat auto, puoć van otvorit lesu, pasat onda opet puoć van od auta zaprijet lesu i tako napred sve do Punte i nazad.

Kada bi prišal Ivo Plešić na motoru vaf Puntu, puntarska deca (mularija) sila su mu se veselela. Motor od Iva bil je na tri ruode, a mogal je pejat z diesne buande od šoferu još jenoga šloveka. Ivo je užual vozit dijec po selu, jenoga po jenoga svakoga jedan jir. Mej tu decu bila je i Ozana. Bilo je čuda dijec, a uon ni mogal svih kuntentat, tako da ona ni prišla na rijed za se malo vozit.

Bilo je je sila žual i to se ona još do danas vavek spominja.

Pameti ga svakako po duobron, aš je uon bil dobar šlovek.

Marući Toić Badurina

Kade se tovuar vuaja,
vavek neka dlaka ustane,

Korizma račići pogrizla
ule polokala
a ni boba ni skopala

Če govno od kokoše

A N E G D O T E

Iviću pinčuniću
če si se osekal
nisen se ne osekal
nego me je parčić utekal

Puše bura hluadan vetar
kamo ću ja brižan Petar
na pusteju prez večere a
ti Mare hot kraj mene

Iviću pinčuniću
pual je na stenicu
razbil je juaja i guzicu

DETINSTVO

Većina nas
se rado spominja
svooga detinstva.

To je vrijeme
kada smo bili deca.
Još više nego mater
mi smo rišpetali oca.

Bilo je čuda dijec vaf Punte.
Igrali smo se
najviše po vanu,
a vaf kuće samo
po gardon vremenu.

Igrački je bilo sila malo,
a njih se je i čuvalo.

Suami smo neke igre
znali zventat, i
tako po cijeli duan
vane se barunat.

Na čiste uarje i lijepe prirode
uživali smo igrajuć mi,
niki nan niš ni branil
svaki je slobodan bil.

Na puolne
kada bi zvuon od Crijekve zazvonil,
vajalo je šubito barunije pustit,
tekuć doma na obet prit.

Bili smo vavek
veseli i kuntienti,
špešo na večer doma
znali smo
vavek neč povedat a i zakantat.

Kada sen na skulu počela hodit
sve je drugačije počelo bit.
Morala sen Puntu pustit, i
vaf parvi razred v Lošinju hodit.

Na kraju ja moren sretna bit,
i za moje lijepo detistvo
svojin starijin zahvalit.

Marući Toić Badurina

FEBRUAR

Silni vetar šumi
na ponijent garmi
Mej oblaci pakal
kako sotone posal
Škontradura je škura
kako da će bura
Ma levuant sforcuje
već voda se jacuje
Nevjera se prontuje
dažji, snijeg prelećuje
Prez besede, Ive će van
z beritu, vas inkapotuan
Ofce brižan, vajua vižitat
lijed na lokve razbijat.

Ljubo Galjanić

Muarča sipe advuanca
Avrila sipe do rila
Maja sipe do kraja

BOH BRANKO

Teško je kapit, pomislet a još teže zgovorit, ma našega Branka više ni. Ni ga više na ovuon svijetu, uvde, mej nami i sve mi se pari kako da to ne more bit, kako da tuo ni istina i kako da će se najedanput prezentat, nasmijet se, onako mило kako bi se bil nasmel svaki put kada bi se kuntrali i da će reć: »Boh, kako si, ćeš popit kafe, kada ćemo se nuac ta delat fuoj, aš vrijeme leti i vajua

sve na vrijeme prontat, aš će Ivanja barzo prit.«

Uof fuoj, Branko muoj udelali smo prez tebe a falil si mi. Saki put kada sen neš za fuoj pošnel pisat prišal biš mi

pruavi puntar za Puntu nijeće se nikada zaboravit. Ustat ćeš za vavek snami i sada kada si gore, kada nas habaš i gijedaš će delamo. Znuan da ćeš zis vesijejen i zis velin gušton preštet i uof fuoj i moram ti reć da bin naj vojil ko biš mi mogal poručit ol reć će smo vaf ovuon foju zaboravili klast, će smo slabo napisali, kua fofografija ni po tvuon guštu i ku smo besedu po našu fajeno napisali.

Vit ćemo se Branko tamo gore kade si sada ti. Prija ol kašnje svi ćemo tamo prit pa ćemo se opeda pokupit a dokle mi ne pridemo ti pitaj ko i tamo moremo imet naše Zavičajno društvo. Jua mislin da da' a ti pogedaj će vajua imet za se redistrat, ko česagot vajua vaf Statutu kambijat i da, da ne zaboravim, pitaj ko tamo gore moremo i fuoj delat.

Za sada toliko, hvala ti za sve. Boh Branko, vidimo se!

namisal. Prišlo bi mi namisal koliko godišć smo ga skupa delali, od avrila 2005. leta, sedavnajst broji. Prišlo bi mi namisel koliko smo večeri i uri potratili delajuć naš fuoj, i vavek smo hodili dakuordo. Apena sada kada te ni posve sen kapil kako je bilo lijepo stobu delat i sada sen sigur da nikada, baš nikada nisi bil nervuož, slabe voje, nikada nisi zabeštimal. Nikada nisi rekal da ne moreš, da te ni voja. Kada bi nan neš slabo hodilo, kada nismo bili kuntijenti kako neš vaf foju zgjeda i kada bi jua bruntulual i runjual ti biš Branko samo onako, po tvoju pacifiko rekal: »Ma dobro, će se more udelat ćemo drugačije pa će prit boje na drugi muod. Ne pojidaj se, popit ćemo žmuj vina, pofumat španjolet i puoć napreda zis delom.«

Žual nam je svin Branko naš, da te više ni, ma sve ono će si udelal za naš fuoj, kako tajnik za naše Društvo i kako

SPOMENMO SE NAŠIH DRUAGIH KI VIŠE NISU S NAMI

Marija Matušan r. Plešić r. 1935.

Toni Zorović r. 1948.

Italo Kremenčić r. 1937.

Branko Kučić r. 1961.

Bepo Marušić r. 1920.

Elida Zorović r. Grašo r. 1952.

Puntarski fuoj su potpomogli:

Grad Mali Lošinj

Turistička zajednica grada Malog Lošinja

Leo-commerce d.o.o. Rijeka

posjetitelji na fešti «Ivanja»

Romanita Berberović, Rudi Kučić, Flavio Matesić

i Grazia Goio – Corradini (u spomen na Branka Kučića)

Sve naše cijenjene čitatelje pozivamo da svojim prilogom potpomognu sljedeće izdanje »Puntarskog foja«. Vaš prilog možete uplatiti Zavičajnom društvu »Puntari« M. Lošinj IBAN: HR622402020061100410077 uz naznaku – za »Puntarski fuoj«.

Godišnju članarinu također možete uplatiti na Zavičajnom društvu »Puntari« M. Lošinj IBAN: HR622402020061100410077 uz naznaku – »godišnja članarina« ili tajnici društva Ingrid Lekić.

Pozivamo Vas da se sukladno mogućnostima uključite u akciju prikupljanja neophodnih financijskih sredstava za obnovu gospodarsko-ladanjskog kompleksa i crkvice Sv. Antona na Parhavcu pored Punte Križa. Sredstva možete uplatiti na Zavičajnom društvu »Puntari« M. Lošinj IBAN: HR622402020061100410077 uz naznaku – za »obnovu crkvice Sv. Antona«.

Zavičajno društvo »Puntari« i uredništvo »Puntarskog foja« Vam se unaprijed zahvaljuju.

